REGIONÁLNÍ ROZVOJ MEZI TEORIÍ A PRAXÍ

2/2019

CIVITAS PER POPULI

Obsah

ÚVOD 3

SAMETOVÁ REVOLUCE 1989 A TRANSFORMACE EKONOMICKÉHO SYSTÉMU 4

PRÁCE ARCHITEKTA V 80. A 90. LÉTECH 20. STOLETÍ V ČECHÁCH. 7

OTÁZKY OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V ČESKÉ REPUBLICE PŘED A PO ROCE 1989 10

VÝKON KOMPETENCIÍ OBCÍ NA ÚSEKU STAVEBNÉHO PORIADKU V SR A ČR PO REFORME VEREJNEJ SPRÁVY 32

ROZVOJOVÉ PROBLÉMY OBCÍ POMEZÍ JESENICKA 44

OVLIVŇUJE URBANISTKÁ STRUKTURA EKONOMII ÚZEMNÍHO ROZVOJE? PŘÍPADOVÉ STUDIE V BRNĚ, OSTRAVĚ A ZLÍNĚ 66

ÚVOD

EDITORIAL

Vážení čtenáři,

do Vašeho zorného pole se dostává druhé letošní číslo časopisu Regionální rozvoj mezi teorií a praxí. Toto číslo reflektuje jak proběhlou letos již 10. a tudíž jubilejní konferenci na téma Revoluční rok 1989 a jeho vliv na další rozvoj naší vlasti, která se konala 11. dubna 2019, tak i další aktuální regionalistická témata. Tiskovou zprávu o této konferenci můžete najít v sekci Odborná sdělení.

Časopis má tentokrát poněkud netradiční charakter, protože začínáme dvěma vzpomínkovými a tedy nerecenzovanými články. Prvním z nich je vzpomínkový článek Ing. Václava Kupky, CSc. s názvem „Sametová revoluce 1989 a transformace ekonomického systému (zamyšlení pamětníka)“. Bohužel je to poslední článek našeho kolegy, který můžeme publikovat, neboť kolega Kupka náhle 7. května zemřel. Je to ztráta pro tvůrčí kolektiv i pro regionalistiku, jeho skromnost a znalosti byly výjimečné. Velmi děkujeme paní Evě Kupkové za laskavé poskytnutí textu k publikování a zároveň bychom jí chtěli vyjádřit naši hlubokou soustrast nad ztrátou manžela. Čest jeho památce!

Další nerecenzovaný vzpomínkový článek je od Ing. arch. Lenky Zídkové na téma „Práce architekta v 80. a 90. létech 20. století v Čechách“. Dále navazují již články recenzované, z nichž ten od RNDr. Miloslava Nováka se rovněž věnuje době Sametové revoluce a nese název „Otázky ochrany životního prostředí v České republice před a po roce 1989“. Čtvrtý zařazený článek je od kolegů ze Slovenska, zpracovaný kolektivem autorů pod vedením Prof. Eleonóry Marišové a věnuje se problematice výkonu kompetencí obcí na úseku stavebního řádu v SR a ČR po reformě veřejní správy. Předposlední článek zpracovaný pod vedením doc. Ivy Poslušné mapuje terénní regionalistickou práci a na základě spolupráce se studenty VŠ AMBIS a jeho Institutu regionálního rozvoje představuje rozvojové problémy obcí pomezí Jesenicka. Poslední v řadě, nikoli samozřejmě významem je pak článek dvojice docentů brněnské Fakulty architektury VUT doc. Maxmiliána Wittmanna a doc. Gabriela Kopáčika, který nese název „Ovlivňuje urbanistická struktura ekonomii územního rozvoje? Případové studie v Brně, Ostravě a Zlíně“.

Přeji Vám inspirativní čtení a krásné léto!

Vladimíra Šilhánková
Hradec Králové, červen 2019

SAMETOVÁ REVOLUCE 1989 A TRANSFORMACE EKONOMICKÉHO SYSTÉMU (ZAMYŠLENÍ PAMĚTNÍKA)

Ing. Václav Kupka, CSc.

Redakční poznámka: Níže uvedený text je přípravou přednášky, která byla přednesena na konferenci Regionální rozvoj mezi teorií a praxí dne 11. dubna 2019 na Vysoké škole regionálního rozvoje a Bankovním institutu – AMBIS a která měla být podkladem článku pro náš časopis. Než ale Ing. Kupka mohl článek napsat, náhle 7. května zemřel. Ing. Václav Kupka CSc., emeritní pedagog naší školy a milý kolega, který nevynechal konference, ani jiná setkání našich regionalistů a dovedl k diplomu řadu studentů, zejména na VŠRR. Je to ztráta pro tvůrčí kolektiv i pro regionalistiku, jeho skromnost a znalosti byly výjimečné. Velmi děkujeme paní Evě Kupkové za laskavé poskytnutí textu k publikování a zároveň bychom jí chtěli vyjádřit naši hlubokou soustrast nad ztrátou manžela. Čest jeho památce!

1. Na počátku byly dva směry

Reformní („gradualistický") směr byl pokusem pokračovat v procesu přerušeném normalizací. „Osmašedesátníci" sice navazovali na Pražské jaro 68, ale existoval už posun, který lze stručně vyjádřit asi takto: trh ano ale pomalu, privatizace jako jedna z možností, ale nejprve restrukturalizace podniků a rozbití administrativních monopolů. Předpokládali přechodné období, ale s tím existovalo i riziko, že celý proces se rozplyne do ztracena.

Transformační („šokový") směr: vycházel ze zkušenosti i z teorie; obojí prokázalo, že na minulost nelze navazovat. „Nová generace" považovala za základ „trh bez přívlastků", který prosadí nezbytnou restrukturalizaci. Nutnou podmínkou byla masová privatizace a zároveň rychlý postup; jinak existovalo riziko otřesů, které společnost už nepřijme.

Spor V. Klause s Vl. Komárkem. Klíčovým momentem se stala skutečnost, že oblíbenec listopadových demonstrací, Valtr Komárek, jako místopředseda federální vlády nebyl s to předložit žádnou smysluplnou alternativu (konstatování tvrdé ale pravdivé). Vláda přijala návrh Klausova týmu.

2. Zvítězila Klausova koncepce

Koncepci lze shrnout do tří navazujících, vzájemně podmíněných kroků:

První krok: ***liberalizace*** *cen a zahraničního obchodu* jako cesta k restrukturalizaci a konkurenceschopnosti. To mj. vyžadovalo propojení velkoobchodních a maloobchodních cen (odstranění dotací) a propojení koruny se světem – její směnitelnost (zpočátku pouze pro běžný obchod).

Druhý krok: dvě ***„kotvy"*** zabraňující extrémní reakci na liberalizaci, čili zabraňující nepřiměřené inflaci, nezaměstnanosti a vnější nerovnováze. Těmito kotvami byla jednak

devalvace koruny, která zlevnila vývoz a zdražila dovoz, a zmrazení růstu mezd, které snížilo riziko inflace. Bylo by možné uvést ještě jednu, implicitní „kotvu“, totiž časově omezenou zdrženlivost obyvatelstva, které bylo zpočátku srozuměno s „utažením opasků“. Bezprostřední inflace a pokles HDP nebyly zanedbatelné, ale v mezinárodním srovnání menší a hlavně rychle pominuly.

Třetí krok: ***privatizace*** *jako zásadní moment transformace,* jehož podmínkou byla masovost a politická podpora.

Spor V. Klause a T. Ježka. Klíčovým momentem tady bylo rozkmotření dvou výrazných autorů transformace a dlouholetých přátel v pohledu na privatizaci. Součástí Klausovy strategie totiž byla *preference rychlosti* využívající počáteční politické podpory, čili kuponová privatizace *(přístup pragmatický).* Ježek preferoval důslednější *institucionální zabezpečení* celého procesu a využití více forem privatizace *(přístup principiální). V*e skutečnosti měli oba (svou) pravdu, což bude zřejmější z níže uvedeného stručného přehledu.

Především je nutné připomenout, že v*ýchozí stav* před privatizací nebyl příznivý, neboť hodnota státních podniků (majetku) byla ve skutečnosti značně diferencovaná a hlavně relativně nízká. Zároveň ale existoval velký nedostatek kapitálu nezbytného pro investice do zvýšení konkurenceschopnosti podniků. A v neposlední řadě tu byly v čase rychle rostoucí „politické náklady“, neboli očekávatelný pokles veřejné podpory.

Tabulka 1.: *Formy privatizace, jejich výhody a transformační náklady vč. Politických nabízí toto stručné schéma:*

5

	výhody	*nevýhody*
kuponová privatizace	motivace veřejnosti	rozptýlené vlastnictví
restituce a tzv. malá privatizace	rychlý výsledek	nezvládnuta v zemědělství
přímý prodej zahraničním vlastníkům	příliv kapitálu a know how	obavy veřejnosti
prodej managementu	domácí vedení	rizikové bankovní úvěry

3. Transformace a další vývoj

V roce 1994 V. Klaus prohlásil transformaci za ukončenou. Její úspěšnost vynikne zejména v mezinárodním srovnání. Nicméně čas šel dál.

Spor V. Klause s M. Zemanem. Představitel nastupující opozice od počátku kritizoval zejména kuponovou privatizaci, nejprve rozdrobené vlastnictví, pak jeho nezvládnuté soustředění do fondů. Přidal se rovněž ke kritice tzv. bankovního socialismu, kdy reakcí na nedostatek kapitálu bylo poněkud benevolentní poskytování bankovních úvěrů, které postupně stále více ohrožovalo (státní) banky. A Zemanova vláda pak učinila překvapivý krok – zahájila *privatizaci bank.* Dá se říci, že teprve tím byla transformace dovršena, ale nepopiratelným smyslem této fáze privatizace bylo i získání prostředků na velkorysejší sociální politiku.

Je také třeba uznat, že *transformační náklady* (tedy náklady transformace) nebyly malé. Zahrnují odepsanou (účetní) hodnotu nevyužitelných podniků či jejich částí, odepsané

pohledávky za nesplacené úvěry, závazky státu na odstranění minulých škod, a v neposlední řadě „tunelování“. Dnes nemá smysl diskutovat, jestli tyto náklady mohly být nižší. Současné pokusy o zásadní kritiku transformace mají stejnou relevanci jako přežívající pokusy svádět po třiceti letech kdeco na socialistickou minulost. Problém totiž leží jinde.

Spor o další směřování. Není ani podstatné, zda konec transformace budeme datovat rokem 1994 nebo o něco později. Klíčovým se stalo, že neexistoval program pro další období, chyběla *post transformační strategie,* čili jasná a stabilní strukturální a regionální politika. První, kdo tento nedostatek zdůraznil, byl jeden z tehdejších nejvyšších představitelů ODS, *J. Zieleniec*, ale neuspěl. A pak se už se jen začaly střídat jednotlivé vlády často s životnosti kratší než jedno volební období – a bez vize.

Důsledkem tohoto faktu je dnes jednostranná orientace zahraničního obchodu, rostoucí zadlužení státu (jakkoliv mnohé země kolem mají dluhy větší), zbytečně velké zaostávání mezd za Evropou, aktuální nedostatek pracovních sil a dlouhodobě narůstající disparity sociální i regionální. Tady začíná diskuse o budoucnosti.

PRÁCE ARCHITEKTA V 80. A 90. LÉTECH 20. STOLETÍ V ČECHÁCH.

Ing. arch. Lenka Zídková

Moje povídání se bude nejprve věnovat tomu, za jakých podmínek pracovali architekti v období před rokem 1989.

Po ukončení vysoké školy (v mém případě to bylo v roce 1979) jsme museli všichni nastoupit do zaměstnání. Ten kdo se chtěl věnovat projektování do některého z projektových ústavů (pánové většinou ještě museli na rok na vojnu). Jako fyzická osoba nemohl tehdy architekt získat oprávnění k projektování, to měly pouze státní podniky a tedy i projektové ústavy. Tento stav nastal hned po roce 1948, kdy došlo ke znárodnění soukromých projekčních kanceláří.

V každém kraji byly založeny tzv. Stavoprojekty, Praha měla svůj Projektový ústav hlavního města Prahy. Existovaly i různé specializované projektové ústavy jako například Obchodní projekt, Hutní projekt, Centroprojek apod.

Stavoprojekt měl zpravidla okolo čtyř set zaměstnanců, ale mohl mít až osm set všech možných profesí. Byl rozdělen na tzv. Ateliéry, které měly 40-50 osob, byl řízen vedoucím ateliéru, který ve většině případů musel byl členem komunistické strany. Ateliéry byly dále rozděleny na skupiny o 5-6 lidech, v architektonické skupině to byl 1-2 architekti, 2 kresličky a 2 konstruktéři. Dále v ateliéru byly skupiny specialistů tj. zdravotní technika, topení, elektro, doprava a rozpočtáři. Ateliéry byly většinou zaměřeny na nějakou oblast jako například zdravotní stavby, občanská vybavenost nebo bytová výstavba. Kromě architektonických ateliérů byly speciální ateliéry jako urbanistický, dopravní či typizační. Byly zde i specializované samostatné skupiny na interiéry či sadové úpravy.

Velkou část podniku tvořilo vedení, jeho důležitou součástí bylo oddělení přípravy zakázek – to jediné mohlo komunikovat s investorem. Ovšem investora si nemůžete představit jako dnes, v socialistickém státě vše bylo plánované a co se kde bude stavět bylo určeno zpravidla dle tabulek, které vytvářelo Ministerstvo stavebnictví. Pro Stavoprojekt byl zadavatelem práce většinou Krajský investorský útvar, ale mohl jím být i některý socialistický podnik jako např. Restaurace a jídelny. Oddělení přípravy rozdělovalo práci do jednotlivých Ateliérů a zároveň určovalo za jak dlouho a za kolik peněz bude daný projekt nutno zhotovit.

Každý Stavoprojekt měl dále svojí vlastní planografii a písárnu. V písárně se přepisovaly tehdy ručně psané zprávy. Planografie byl uzavřený svět, kam nebyl povolen volný vstup – pro soudruhy nebezpečí tisku protistátních materiálů. Do planografie směl jen vedoucí ateliéru, nebo osoba vybavení povolenkou. Po pracovní době se dveře do planografie pečetily. Samotný tisk projektů byla také docela věda, výkresy kreslené tuží na pauzovací papír se tiskly na papír ozalitových strojích pomocí ultrafialového světla a čpavku.

Celé to byl celkem propracovaný systém, všichni pořád něco projektovali, ovšem realizovalo se z toho jen velmi málo. I před rokem 1989 se pořádali různé architektonické soutěže a to třeba i jen vnitropodnikové, ale také celostátní. Zajímavostí jistě je také, že v rozpočtu byla u větších projektů vždy vyhrazena nemalá částka na umělecká díla. Autorství projektů se neřešilo, oprávnění k projektování měly pouze státní podniky. Na starších výkresech najdete vždy jméno vedoucího projektu, což byl vedoucí ateliéru a dále jméno zodpovědný projektant, což byl vlastně autor projektu, ovšem zodpovědnost nesl za projekt podnik.

Všechny projekty procházely v rámci Stavoprojektu kontrolou přes tzv. Ústavně technickou radou, složenou z vedoucích jednotlivých ateliérů a hlavních specialistů, bylo to cca 15 osob a projektanti tam nechodili moc rádi. Tato „Rada“ mohla do projektu zasáhnout významnou měrou. U zakázek

„Krajského investorského útvaru“, což byla hlavně bytová výstavba vč. vybavenosti a tvořila většinu zakázek Stavoprojektu, ještě proběhla další kontrola na jejich půdě za účasti zástupců Pozemních staveb a projektanta. A Pozemní stavby zde měly hlavní slovo.

Největším nedostatkem té doby bylo, že projekty byly omezené tehdejší technologii panelové výstavby a celkově nedostatkem materiálů. V podstatě byly zakázané cihly i monolitické konstrukce. Pozemní stavby si diktovaly jak se bude stavět, navrhnou např. dřevěný krov s taškovou krytinou bylo zcela nemožné – neprošlo by to schvalovacím procesem. Architekt tak nemohl tvořit v pravém slova smyslu. Jedině snad interiéry bylo možné navrhovat, ovšem přes Český fond výtvarných umělců, jehož jste museli být členem.

Před rokem 1989 nebylo úplně všechno špatné, sice pracovní morálka nebyla moc dobrá, ale na pracovišti býval dobrý kolektiv, v rámci Ateliéru se slavili všechny narozeniny, svátky, jezdilo se na společné výlety, pořádaly se sportovní klání.

Ještě před rokem 1989 se objevily počítače. Ty ale nevypadaly jako dnes. První počítač v hradeckém Stavoprojektu zabíral celou velkou místnost v přízemí a byl střeženější ještě víc než planografie. Byla vytvořena skupina výpočetní techniky, část písařek se přeškolila na děrovačky. Nejprve se na počítači začaly dělat rozpočty, později ho začali využívat statici ke svým výpočtům. Tak že počítač opravdu počítal. A těsně před sametovou revolucí se objevili první kopírky, které dostaly pouze vedoucí ateliérů a kde už se sem tam dalo něco málo načerno nakopírovat.

A pak byl listopad 1989.

Ve Stavoprojektu stejně jako v jiných státních podnicích se organizovala Občanská fóra a jejich prvním úkolem bylo zbavit se neoblíbených komunistů na vedoucích místech. Někteří odešli sami, někde si to zaměstnanci přes OF prosadili. Hned bylo také zrušeno kádrové oddělení a osobní spisy rozdány lidem. Osamostatnění jednotlivých architektů chvíli trvalo, zkraje nebyla potřebná legislativa. Sice již za socialismu se začali dělat Zkoušky zvláštní způsobilosti, které měli za úkol zkvalitnit práci projektantů, ovšem někde probíhali dost formálně. Přesto vznikl zákon, který umožnil lidem s touto „Zkouškou“ začít projektovat. A tak začali vznikat první sdružení – konsorcia, později společnosti s r.o. Tyto společnosti většinou zůstávaly v kancelářích projektových ústavech a od podniku si museli odkoupit veškeré vybavení kanceláří tj. stoly, židle ale také i projekty v rozpracovanosti. V roce 1992 na základě zákona vznikla Komora architektů jako jedna z posledních profesních komor. Na její půdě pak začaly probíhat zkoušky jejich výsledkem je autorizace, tj. oprávnění k projektování. Profesní komory existovali již před 1. světovou válkou, zrušeny byly ale po únoru 1948. Architekti ale ještě poměrně dlouho a to zejména starší ročníky, mohli pracovat na základě původních Zkoušek zvláštní způsobilosti.

Majetek Stavoprojektů byl zařazen do druhé vlny kuponové privatizace a například hradecky byl z větší části vlastněn jedním z fondů. Po ukončení kuponové privatizace byl státní podnik přeměněn na akciovou společnost (ten hradecký např. 1.5.1992). Časem fond vlastnící většinu akcií nabídl odkup akcií firmám sídlícím v budově a ty postupně skoupily akcie od všech akcionářů malých i velkých a 21. září 1998, tj. po 6,5 letech mohla vzniknout nová akciová společnost Hradecké stavební centrum a.s.

Vlastní práce architekta prošla hned v roce 1990 zcela zásadní proměnou. Nejprve si architekti či jejich společnosti museli začít zajišťovat práci sami, museli začít vést účetnictví, platit zaměstnance, daně, sociální, zdravotní a také profesní pojištění. Dnes se to zdá vše jako samozřejmost, ale v roce 1990 bylo vše absolutně nové, neznámé. Převratnou novinkou byl například v té době obyčejný fax, který přes telefon umožnil poslat obrázek nebo text.

Výstavba panelových sídlišť ještě nějaký čas běžela setrvačností, ale s otevřením hranic se u nás začaly objevovat nové materiály. Panelárny dál vyráběly panely, ale byly ochotné vyrobit atypy, dříve něco takřka nemyslitelného. Velkým přínosem pro naši práci byly v počátcích stavební veletrhy, je třeba si

uvědomit, že nebyl internet a informace o nových materiálech a výrobcích se daly získat právě jen na stavebních veletrzích a v tištěných prospekt. Konečně se daly se koupit zahraniční odborné časopisy.

Poměrně brzy po roce 1991 se začala šířit výpočetní technika tj. stolní počítače a tím zcela převratný způsob projektování. Za cca 1 měsíc se dalo naučit počítač ovládat na takové úrovni, že zcela nahradil ruční kreslení výkresů. Rázem o práci přišly všechny kresličky. Tato technika přinesla urychlení zpracování projektů, jejich zpřesnění a snadné úpravy v průběhu projektování. Těžko si již dnes představit rýsování perem na pauzovací papír. Architekti si museli tehdy za značně velké peníze nakoupit počítače, tiskárny, většinou i nové vybavení kanceláří, protože se změnil způsob práce. Ještě že v tomto období byla velká poptávka po projektech a ty se také většinou na rozdíl od minulosti také hned realizovaly. Ve Stavoprojektu architekt za rok vyprojektoval projektů v řádu jednotek, po roce 1989 to rázem byly desítky projektů.

Na závěr si neodpustím ještě dvě poznámky. To co za socialismu bylo dobře uděláno byl Stavební zákon a jeho vyhlášky, bohužel do dnešní doby se nepodařilo tyto základní dokumenty pro práci architekta dostat alespoň na jejich úroveň. Také územní plánování bylo na velmi dobré úrovni a záviděli nám to po celém světě.

A poslední věc, která velmi komplikuje naší práci. Před rokem 1989 se k zajímavé zakázce mohl dostat sice jen architekt loajální ke socialistickému zřízení, ale v rámci přidělování zakázek, jak jsem popsala systém dříve to byl architekt s potřebnými znalostmi a zkušenostmi. Dnes státní zakázku může získat jen architekt, který nabídne nejnižší cenu, díky nesmyslnému zákonu o veřejných zakázkách a proces výstavby je zakončen realizační firmou vybranou také na základě nejnižší ceny. Jak může vypadat výsledek?

Doufám, že jsem vám přiblížila jakou velkou proměnou prošla práce architekta po roce 1989.

OTÁZKY OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V ČESKÉ REPUBLICE PŘED A PO ROCE 1989

ENVIRONMENTAL PROTECTION ISSUES IN THE CZECH REPUBLIC BEFORE AND AFTER 1989

RNDr. Miloslav Novák
mail: novak.sva@gmail.com

Klíčová slova:
Právo životního prostředí; ochrana životního prostředí; sametová revoluce; environmentální vzdělávání.

Keywords:
Environmental law; protection of the environment; Velvet Revolution; environmental education and training.

Abstrakt:
Článek ve zkratce popisuje katastrofální stav životního prostředí v České republice před rokem 1989. Zabývá se aktivní účastí ekologických odborníků na sametové revoluci a mezinárodním ohlasem jejich myšlenek a především změnou vnímání závažnosti ochrany životního prostředí od všeobecného zájmu k marginalizaci. Jako důvody této změny jsou shledány nedostatečné zapojení veřejnosti do rozhodování ve věcech životního prostředí, nedostatečné environmentální vzdělávání, jak školní tak pracovníků veřejné správy, a zkreslené a zavádějící komentáře některých médií a politických představitelů.

Abstract:
The article describes a brief review of the catastrophic state of the environment in the Czech Republic before the year 1989. It deals with the active participation of experts in environmental matters on the Velvet Revolution and the international acceptance of their ideas and, above all, the change in perception of the importance of environmental protection, switching from considering it as public interest, to marginalisation of it.The reason for this change could be insufficient public participation in decision-making in environmental matters, unsatisfactory school environmental education and environmental training of public administration, distorted and misleading declarations produced by media and political representatives.

Úvod

Cílem tohoto článku je stručně charakterizovat stav životního prostředí na území České republiky krátce před sametovou revolucí v roce 1989, popsat účast ekologů na této revoluci a na vytváření právního rámce pro ochranu životního prostředí v následujících letech. Dále se článek zabývá podstatnými změnami vnímání závažnosti ochrany životního prostředí v České republice od všeobecného zájmu k marginalizaci, formuluje a komentuje příčiny tohoto jevu, který byl a je bezprostředně ovlivňován politickými a společenskými změnami. Článek tento kontext s dobovými reáliemi přibližuje osobními vzpomínkami a citacemi z odborného tisku i z ostatních dobových pramenů.

1. Ochrana životního prostředí v České republice před listopadovou revolucí v roce 1989

Životní prostředí v některých regionech Československa bylo možné koncem osmdesátých let dvacátého století označit za katastrofální. Znečištění ovzduší oxidem siřičitým bylo v Praze a severozápadní části Čech 20x vyšší, než pro srovnání povolovaly tehdejší normy Evropského společenství. Pouze čtvrtina odpadních vod v Československu byla čištěna a přibližně polovina vodních zdrojů nemohla sloužit jako zdroje pitné vody. Kontaminace zemědělské a lesní půdy těžkými kovy dosahovala míry, která ovlivňovala nejen život půdních organismů, ale také potravinový řetězec. Karcinogenní polychlorované bifenyly, které byly používány například jako náplně do transformátorů a jako součást nátěrových hmot v silech a kravínech, byly zjištěny v šunce, mléce a hovězím mase téměř ve třetině československých okresů. Důsledky se projevovaly na nežádoucím zdravotním stavu populace. Střední délka života u nás byla o 5 až 7 let kratší než ve vyspělých zemích západní Evropy. Česká republika patřila v evropském měřítku k významným exportérům škodlivin přenášených ovzduším a vodními toky do sousedních zemí i vzdálenějších zemí. Labem odtékalo ročně 10 tun olova, téměř 40 tun chromu a bezmála 80 tun mědi. Jen část malé české republiky tedy byla jedním z rozhodujících zdrojů znečištění Severního moře. [16;33] Republika byla poseta ekologickými zátěžemi v areálech průmyslových podniků a takřka všude černými skládkami. To vše se dělo přestože existovala na svoji dobu kvalitní legislativa pro ochranu životního prostředí. Praxe však byla neuspokojivá. Masivní exhalace průmyslových kombinátů byly řešeny vysokými komíny. Měly tím být škodliviny v ovzduší naředěny a rozptýleny. Na vypouštění nečištěných odpadních vod do řek byly vydávány výjimky. Navíc se zákony zcela běžně prostě nedodržovaly. Učinit si úplnou představu o míře poškození životního prostředí nebylo možné. Péčí o různé složky životního prostředí bylo pověřeno několik ministerstev a řada odborných pracovišť bez potřebné koordinace a informace o stavu a vývoji životního prostředí byly často utajovány [49]. Prakticky žádný občan nemohl přehlédnout dlouhé mrtvé úseky řek, smogové situace, spad popílku, mrtvé lesy v Krušných horách a těžce poškozené lesy v Jizerských horách a v Krkonoších. Národní park Krkonoše byl dokonce v roce 1984 zařazen Světovou unií ochrany přírody mezi nejohroženější národní parky světa [53]. Po utajování závažnosti havárie v Černobylské elektrárně se již všeobecně vědělo, že je obyvatelstvo klamáno. Klamáno sice špatně, ale zato úmyslně a soustavně.

2. Účast ekologů na vnitropolitickém vývoji krátce po 17. listopadu 1989

Po tvrdém policejním zásahu proti pokojné demonstraci v pátek 17. listopadu 1989 na Národní třídě v Praze došlo k neuvěřitelně rychlému vnitropolitickému vývoji, ke kterému také nezanedbatelně přispěla delší dobu rostoucí nespokojenost obyvatel se stavem životního prostředí v Československu.

Občanské fórum (OF) vzniklo v neděli 19. listopadu v Činoherním klubu a na svém ustavujícím shromáždění vyzvalo k celospolečenské diskusi o budoucnosti Československa a formou provolání formulovalo své základní požadavky – vyšetření policejního zásahu, nalezení odpovědných osob a jejich odvolání z funkcí a propuštění vězňů svědomí. Ekologické požadavky zatím chyběly, ale mezi osmnácti signatáři byl již ekolog Josef Vavroušek. [10]

Od pondělí 20. listopadu v četných shromážděních zazníval z tribun jako hlavní požadavek občanských práv a prakticky od počátku následoval poukaz na katastrofální stav životního prostředí. [56]

Josef Vavroušek a Ivan Dejmal již v úterý 21. listopadu dali podnět ke vzniku volného ekologického sdružení Zelený kruh. Leták Zeleného kruhu na improvizovaných plakátovacích plochách informoval, že ekologické problémy nelze řešit jen prostředky politické moci, ale zejména širokou občanskou účastí na rozhodování a kontrole. [42]

V pátek 24. listopadu byly vytvořeny odborné komise OF. V koncepční komisi zasedl Josef Vavroušek a v odborné komisi další ekolog Ivan Dejmal. [10]

V neděli 26. listopadu vydalo OF programové zásady v dokumentu „Co chceme“. Životnímu prostředí se věnovalo slovy:

„Všichni musíme hledat cestu k obnovení harmonie mezi člověkem a jeho životním prostředím. Budeme usilovat o postupnou nápravu škod, které jsme přírodě za poslední desítky let způsobili. Pokusíme se navrátit původní krásu naší krajině a lidským sídlům, zabezpečit dokonalejší ochranu přírody a přírodních zdrojů. Zasadíme se o to, aby se v co nejkratší době podstatně zlepšily základní podmínky života člověka, aby byla zajištěna kvalitní pitná voda, čisté ovzduší a nezávadné potraviny. Budeme naléhat na základní zlepšení systému péče o životní prostředí, který bude zaměřen nejen na likvidaci dosavadních zdrojů znečišťování, ale především na prevenci dalších škod. Zároveň budeme muset změnit skladbu a zaměření našeho národního hospodářství a tím zejména snížit spotřebu energie a surovin. Jsme si vědomi, že to bude spojeno s oběťmi, které se dotknou každého z nás. To vše vyžaduje změnu hierarchie hodnot a životního stylu.“

OF také žádalo vytvoření tržní ekonomiky s přiměřenou mírou sociální a ekologické politiky [10]. Od počátku tedy ekologické křídlo OF nevstupovalo do diskuse jen s problematikou ochrany přírody či zdravotních dopadů škodlivin v životním prostředí, ale s komplexním pohledem a v kontextu s problematikou ekonomickou a sociální.

30. listopadu zveřejnila redakce časopisu Českého svazu ochránců přírody Nika výzvu, ve které mimo jiné požadovala zřízení nadresortních komisí ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů (federálních i republikových). [43]

5. prosince, tedy necelé tři týdny po 17. listopadu, byla obměněna vláda ČSR a jejím členem, zatím jako ministr bez portfeje, se stal také ekolog Bedřich Moldan. [60]

Za pouhé dva další týdny, 19. prosince, s účinností od 1. 1. 1990, zřídila Česká národní rada zákonem č. 173/1989 Sb. ministerstvo životního prostředí (MŽP). Zřízení tohoto ministerstva sice předpokládala již předrevoluční vláda, ale pro neochotu ministrů, kteří měli přijít o některé kompetence, se to dosud nestalo. Revoluce pak umožnila vznik MŽP s širokými kompetencemi. Z tehdejšího ministerstva vnitra převzalo koordinaci péče o životní prostředí, z ministerstva kultury ochranu přírody, z ministerstva lesního a vodního hospodářství ochranu ovzduší a vodního hospodářství a z ministerstva výstavby a stavebnictví územní plánování a stavební řád. Dále bylo pověřeno problematikou odpadů a tvorbou jednotného informačního řádu. Převzalo také Českou technickou inspekci ochranu ovzduší, Českou vodohospodářskou inspekci a Český

hydrometeorologický ústav. Současně byla obnovena Rada pro životní prostředí při vládě ČSR. [66] Myšlenka vzniku nadresortního orgánu však byla opuštěna.

První etapa polistopadového vývoje byla završena zvolením Václava Havla do prezidentského úřadu, který 1. ledna 1990 pronesl historický novoroční projev. Význam ochrany životního prostředí byl v tomto projevu zřejmý. Hned na začátku v něm zaznělo:

„Zkazili jsme si půdu, řeky i lesy, jež nám naši předkové odkázali, a máme dnes nejhorší životní prostředí v celé Evropě. Dospělí lidé u nás umírají dřív, než ve většině evropských zemí.“ [52]

Žalostný stav životního prostředí v Československu byl jednou z příčin proč byla sametová revoluce přivítána širokými vrstvami občanů. Podíl ekologů na vzniku OF v celé České republice by zasluhoval samostatnou studii. Současná obvyklá interpretace polistopadových událostí je schematická. Za hybatele jsou uváděni studenti, herci a dělníci z Kolbenky. Bezpochyby je to pravda, ale účast ekologů by opomíjena být neměla a, odpusťte odbočení od životního prostředí, neměli by být zapomínáni ani výtvarníci. Díky Mánesu, Galerie U Řečických a informačního centra ve Špálově galerii vznikaly a byly od počátku revoluce ve dne v noci tištěny a šířeny nejen do po Praze, ale do celé republiky, plakáty a nejrůznější tiskoviny.

3. Zelené myšlenky sametové revoluce

Ekologicky orientovaní občané tvořili od počátku nezanedbatelnou součást rodících se občanských fór po celé české republice. Diskuse o nápravě ekologických škod probíhala nejen v koordinačním centru OF, ale v celém ekologickém hnutí. Ohlédnout se za některými názory a diskusemi není bez zajímavosti ani dnes.

Specificky český problém ochrany životního prostředí popsal Bedřich Moldan:

„Při formulování návrhů na zlepšení životního prostředí musíme vycházet z dnešní situace, ve které je naše země. Byrokratický systém centrálního rozhodování už nefunguje, zároveň však ani demokratický systém, ani tržní mechanismus nejsou natolik rozvinuty, abychom mohli aplikovat zkušenosti z jiných států, kde se ekologické principy postupně daří zabudovávat do společenských struktur a mechanismů. Je ovšem třeba si uvědomit, že nemáme žádný model, který bychom mohli napodobit. Máme k dispozici jenom zkušenosti států s historií značně odlišnou. Jsme schopni převzít jen obecné zásady.“ [34]

Nutnost vnímat ekologické problémy v širším kontextu shrnul v jedné větě Josef Vavroušek:

„Propojení sociálních, technických a přírodních věd je nevyhnutelné, protože to nutí lidi uvažovat v souvislostech.“ [58]

a v ustavujícím prohlášení Liberálního klubu OF uvedl:

„Tržní ekonomika nemůže být cílem, ale pouze hlavním prostředkem k dosažení prosperity, důstojného života ve zdravém a čistém životním prostředí.“ [16]

V roce 1993, tedy pouhý rok po *oficiálním připojení naší republiky k Internetu [19] kdy o jeho všeobecném rozšíření, natož o sociálních sítích, neměl nikdo ani tušení,* věštecky upozornil Jiří Plamínek na hrozbu ideové izolace, kterou pojmenoval ideovou partenogenezí a přirovnal ji:

„…k množení dělením a k příbuzenskému křížení u živočichů“

a došel k závěru, že:

„…myšlenkový svět těch, kteří přijímají jen podněty a informace určitého typu, degeneruje... Zdravá společnost potřebuje komunikující pluralitu. Ideovou izolací v sobě můžeme vyšlechtit roduvěrného Slováka nebo patriotického Čecha, můžeme získat fanatického ekologa, který se samozřejmě nikdy nedomluví s prosperujícím podnikatelem, zaměřeným na zisk za každou cenu. Ideovou partenogenezí může vzniknout náboženský fanatik či zuřivý ateista, zatvrzelý stalinista nebo militantní feministka. Mám však důvodné podezření, že tímto mechanismem nemůže vzniknout bytost, kterou tato společnost potřebuje nejvíc - tolerantní demokrat.“ [42]

Na nedostatečné obecné povědomí o vážnosti ekologických problémů upozornil opět Bedřich Moldan:

„Ohrožení životního prostředí je jevem snadno pochopitelným, většina lidí mu dobře rozumí. Smog či znečištěná řeka obtěžuje a škodí, je tedy třeba odpadní vody důsledně čistit stejně jako výfukové plyny aut či kouř z komínů elektráren. Většina lidí si však stále anachronicky myslí, že stačí přijmout zákony na ochranu složek prostředí, mít vůli k jejich dodržování a vytvořit pro to dostatek prostředků. Avšak už kniha Meze růstu vydaná v roce 1972 [30] nás měly dostatečně poučit, že žádné množství čistíren či filtračních zařízení nemůže samo natrvalo zajistit ekologicky únosný hospodářský rozvoj. Klíčem k udržitelnému rozvoji je celková dematerializace technologií, snižování energetické náročnosti, minimalizace produkce odpadů všech skupenství před tím, než vůbec vzniknou. Cílem je především zvyšování produktivity veškerých přírodních zdrojů, nikoliv neustálé rozšiřování koncových technologií.“ [35]

Probíhaly také diskuse o terminologii. Například se diskutovalo, zda je správnější termín „trvale udržitelný život“ nebo „trvale udržitelný rozvoj“. Josef Vavroušek hájil termín „trvale udržitelný život“ slovy:

„Ekonomisté si myslí, že cíl je prosperita. Necítí pokoru ani k člověku, ani k přírodě, úctu k životu ve všech jeho formách. Nechápou, že příroda není jen surovina, materiál, že má svou vlastní hodnotu; proto to musí být „trvale udržitelný život“.“

a Ivan Rynda oponoval:

„Trvale udržitelný rozvoj“ je správný pojem, rozvoj kvality a skutečných hodnot, přátelství, úcty i důmyslu; jinak by nám tvrdili, že jde jen o živoření, o flagelantskou spásu světa vytrvalým pojídáním tuřínu v rouše žíněném.“ [46]

Pravdu měli myslím oba. Vavroušek v širším pojetí definice a Rynda, který předvídal, že vypuštění slova „rozvoj“ povede k zjednodušujícím výpadům, že ekologové chtějí, abychom se vrátili na stromy.

Nemělo by být zapomenuto, že se ekologové v OF významným způsobem vyjadřovali k podstatným obecnějším problémům. V hektických listopadových dnech přišli právě Ivan Dejmal a Josef Vavroušek s klíčovou otázkou: *Chceme okupovat existující mocenskou strukturu, nebo ji chceme zbořit?* Bylo rozhodnuto okupovat ji. Třicet let po listopadu toto rozhodnutí komentoval Jan Urban takto:

„Jenže když vyhodíte padesát parašutistů na padesát kopců, území neovládnete. Jenom přijdete o padesát chlapů. A to se stalo nám. Bylo to jasné po deseti dnech." [68]

Zpětně jsou aktérům listopadové revoluce nezaslouženě vyčítány mnohé chyby. Kdekdo ví co se udělat mělo a co udělat rozhodně nemělo. Reálné síly disentu však byly takové jaké byly. Jeho nepřipravenost převzít řízení státu a celé společnosti prakticky naráz byla pochopitelná. Pokud by bylo rozhodnuto zbořit mocenskou strukturu, došlo by pravděpodobně k nepředvídatelnému chaosu a možná ke krveprolití. Proto bylo vznesení této strategické otázky důležité a je pamětihodné, že toto naléhavé dilema formulovali ekologové.

4. Mezinárodní ohlasy zelených myšlenek sametové revoluce

Země Východní Evropy se staly díky revolučním změnám na přelomu let 1989 a 1990 nadějí pro hodnotové změny životního způsobu i pro západní země [27] a názory našich ekologů vzbuzovaly v zahraničí zájem i následující roky. A byly někdy velmi odvážné. Pavel Nováček například napsal:

„Naše geografická poloha, historický a kulturní vývoj, hospodářská a ekologická situace mohou přispět k tomu, že Česká republika bude nucena usilovat o hledání „třetí cesty" rozvoje (přestože v současnosti toto označení působí pejorativně), která však nemá nic společného s tzv. „socialismem s lidskou tváří" z r. 1968. Ekonomicky a ekologicky tyto snahy mohou vést k hledání modelu tržního hospodářství, respektujícího sociální a ekologická hlediska." [37]

Josef Vavroušek v červnu 1992 na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiru navrhl dokonce změnu uspořádání Organizace spojených národů, ve které mimo jiné uvedl:

„Lze si představit Radu evropských ministrů životního prostředí, která by reprezentovala ekologické hledisko v panevropské snaze o ochranu stability a bezpečnosti evropského kontinentu, o rozvoj jeho kultury a ekonomiky, stejně jako o ochranu přírody, obnovení harmonie mezi lidskou společností a jejím prostředím." [59]

A nebyl to návrh planý. První konference ministrů životního prostředí zemí Evropské hospodářské komise Organizace spojených národů se konala u nás - na zámku v Dobříši. A konají se v několikaletých intervalech dosud. [7]

Do Prahy dokonce přiletěli v hojném počtu členové výboru pro životní prostředí Kongresu USA i se svými asistenty. Setkali se s pracovníky MŽP, poslanci Federálního shromáždění a České národní rady a se zástupci ekologických nestátních neziskových organizací (NNO). První otázka ze strany Američanů byla překvapivá: *„Jaké jsou vztahy mezi státní správou a nevládními organizacemi?"*. Odpověď byla zase překvapivá pro hosty. Na MŽP pracovalo mnoho členů NNO a od počátku roku 1990 byl na MŽP zřízen Zelený parlament, kde se

pravidelně setkávali představitelé MŽP se zástupci environmentálních NNO a společně diskutovali připravovanou legislativu *[38]*. Jak důležitým a komplikovaným problémem však je účast veřejnosti na rozhodování ve věcech životního prostředí ovšem ukázal až čas.

V roce 1993 formuloval Josef Vavroušek v roce 1993 dodnes varující prognózu:

„Blížíme se ke křižovatce kdy je nezbytné důsledně přehodnotit celý dosavadní vývoj lidské civilizace, který je zřejmě dlouhodobě neudržitelný, neboť směřuje jednak k eskalaci sociálního napětí ve světě, jehož důsledkem může být obrovská vlna násilí, jednak k destrukci životního prostředí v planetárním měřítku.“ [57]

V obrysu pak analyzoval dosavadní systémy hodnot charakteristické pro tehdejší ztv. „reálný socialismus“ a pro Západní Evropu a Severní Ameriku. Pro „reálný socialismus byly typické zejména následující hodnotové orientace:

„- Kolektivismus, ve kterém měly být zájmy jednotlivců podřízeny zájmům celku. V praxi však došlo především k nekontrolovatelné koncentraci moci v rukou relativně malé skupiny lidí. Zároveň byla drtivá většina občanů zbavena práva podílet se na rozhodování o věcech veřejných i řady dalších lidských práv a svobod.
- Pýcha rozumu – spočívající v přeceňovaní možností rozumu obecně a plánovačů zvlášť, což tvořilo základ ekonomického systému založeného na centrálním direktivním plánování.
- Kořistnický vztah k přírodě, která byla považována především za zdroj suroviny a za „hřiště“, na němž se odehrávají ekonomické aktivity.“

Pro západní demokracie „reálného kapitalismu“ pak shledal jako typické následující hodnotové orientace:

„- Individualismus vycházející jednak z pozitivní koncepce lidských práv a svobod a jednak ze sobecké snahy o maximalizaci osobního zisku. Nežádoucím důsledkem je pokles pocitu odpovědnosti za věci veřejné a nedostatek solidarity a altruismu.
- Ztotožňování svobody se svobodou vydělávat peníze a spotřebovávat materiální statky. Množství peněz a výše luxusní spotřeby se staly univerzálním měřítkem úspěchu činnosti člověka.
- Kořistnický vztah k přírodě vycházející ze stejných teoretických kořenů politické ekonomie jako v „reálném socialismu“ podpořený snahou obohatit se způsobem hrubě narušujícím přírodu.“ [57]

5. Státní správa v oblasti ochrany životního prostředí krátce po roce 1989

Pozoruhodné diskuse našich ekologů a mezinárodní ohlas jejich myšlenek byla jedna věc. Praktická řešení, která stála jako úkol před právě vzniklým MŽP, byla věc druhá.

Bedřich Moldan formuloval důležitost informování veřejnosti pro úspěšné řešení environmentálních problémů:

„Specifickým rysem komunistického systému byla neprůhlednost jeho institucí, neprůhlednost rozhodovacího procesu, zatajování informací. To pořád přetrvává. My snad ani nevíme co jsou relevantní informace. Velmi pomalu se to učíme a v ekologické oblasti je přitom plná

informovanost základním předpokladem úspěchu. Nejde zdaleka jenom o nějaké specifické projekty informačních sítí, informačních systémů, monitorování, ročenek nebo informačních středisek. Jde o to otevřít a zprůhlednit celý proces rozhodování, celý proces tvorby zákonů, jejich naplňování a vůbec celý systém ochrany životního prostředí, přírodních zdrojů a přírody.“ [34]

Dnes již není možné projednávat zákony obdobně jako ve dvou porevolučních letech. Vzpomínám si na projednávání návrhu zákona o odpadech na společném zasedání výborů životního prostředí sněmovny lidu a sněmovny národů Federálního shromáždění. Jednání se zúčastnili nejen členové výborů sněmoven, zástupci ministerstev, odborníci z praxe a akademické sféry, ale také početní zástupci NNO. Uprostřed jednání vstoupila do sálu také skupina skautů v uniformách. Deset minut naslouchali a pak jejich vedoucí zavelel pozdvižením vlaječky k postupu do dalších místností federálního shromáždění. Při současné úrovni diskuse v parlamentu a slovníku některých poslanců by to pro malé skauty nebylo v současné době snad ani výchovné.

MŽP připravilo „Duhový program ozdravení životního prostředí“, ve kterém představilo ambiciózní přístup řešení problémů v celé šíři svých kompetencí, a v neobyčejně krátkém čase se podařilo připravit a schválit řadu novel zákonů včetně zcela nového zákona o odpadech.

Poprvé v naší historii se problematika životního prostředí stala v rámci Listiny základních práv a svobod součástí ústavního pořádku s následujícími ustanoveními:

„- Každý má právo na příznivé životní prostředí.
- Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů.
- Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.“

a také

„- Vlastnictví zavazuje. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.“ [28]

Podstatné základní kameny v legislativě a správních orgánech pro ochranu životního prostředí tedy byly položeny v devadesátých letech. Čím dál tím více však byl opomíjen jeden z nejdůležitějších předpokladů úspěšné ochrany životního prostředí a vlastně demokracie vůbec. V duhové knize ho velmi výstižně popsal Bedřich Moldan:

„Fungující demokracie předpokládá vyšší občanské vědomí: ochotu a schopnost všech občanů vzít v potaz nejen svá vlastní přání, nýbrž i potřeby a dobro celku.“ [33]

6. Postupná změna vztahu veřejnosti k problematice životního prostředí

Zlepšení stavu některých parametrů jednotlivých složek životního prostředí v České republice bylo a je nesporné. Podstatnější než výčet těchto úspěchů je však pochopení důvodů neúspěchů. Snad největším neúspěchem polistopadové politiky v oblasti životního prostředí je změna chápání důležitosti ochrany životního prostředí většinou veřejnosti. Zpočátku priorita se stala přehlíženým problémem. Dobře to lze doložit dobovými statistikami.

Na otázku „Co považujete za nejdůležitější problém, kterým by se měla zabývat vláda?“ odpovědělo na začátku roku 1990 83 % občanů České republiky, že je jím řešení otázek životního prostředí. Všechny ostatní problémy považovali dotázaní za méně naléhavé. [56]

Koncem roku 1991 byl z podnětu Federálního výboru pro životního prostředí uskutečněn již skutečný sociologický výzkum veřejného mínění o věcech životního prostředí. Jako největší hrozbu lidstvu označil největší počet respondentů (38 % na prvním místě a 29 % na místě druhém) poškozování životního prostředí. Další hrozby následovaly s odstupem – nejblíže byly obavy z nebezpečných chorob (26,5 % na prvním a 29 % na druhém místě). [41]

Ke zlomu dochází už následující rok a za čtvrt století zjišťuje Člověk v tísni v dotazníkovém šetření, že špatné životní prostředí uvedlo jako závažný problém světa pouze 25 % středoškoláků. [2;20]

Centrum pro výzkum veřejného mínění pak v letošním roce v aktuálním průzkumu zjistilo, že jako největší problémy země vidí Češi korupci (60%) a hospodářskou kriminalitu (49%). S životním prostředím je nespokojeno jen 22 % obyvatel. [6]

Proč došlo k tak propastné změně postojů obyvatel České republiky se stalo předmětem nejrůznějších úvah včetně domněnky, že to souvisí s opakovanými obecnými náladami ve společnosti kdy rychlé vzplanutí všelidového étosu bylo následováno stejně rychlým vychladnutím a nezájmem o věci veřejné a že jde o jakýsi rys české národní povahy. Vždyť takový jev již krátce po vzniku první republiky popsal ve své písničce Karel Hašler:

„Ať žije naše Česká republika, voláme stále z plných plic,
ctíme a vážíme si Masaryka, ale sami neděláme nic.“ [14]

a ještě výmluvněji Viktor Dyk v roce 1921:

„Zvedneme ruku. Potom tase klesne.
Dnes oheň v nás. A zítra zase led.
Hrozí se dnes, a zítra sotva hlesne.
- Ne živí, mrtví ne. Tak něco uprostřed.“ [11]

V obecnějším průzkumu Institutu pro veřejné mínění (IVVM) považovalo v březnu 1992 porevoluční režim za mnohem lepší než minulý jen 33 % občanů a v září 1993 dokonce už pouhých 19 %. V téže době polovina uvádí, že společenská situace v České republice se vyvíjí hůře než očekávali. Průběh etapy tohoto typu byl rovněž shodně zjištěn výzkumy Střediska empirických výzkumů (STEM), u nichž též dochází ke zlomu od etapy euforické k etapě rezignační. [48]

Nemyslím, že přehnané naděje, zklamání z jejich nenaplnění a následná rezignace jsou naší národní povahou. Provází zřejmě lidstvo v dobách historických zvratů obecně. Lze se ostatně poučit z biblických příběhů v knize Exodus. Podstatné důvody pro markantní snížení zájmu o životní prostředí jsou jiné.

Za prvé to byla změna politického klimatu ve vztahu k životnímu prostředí. Už v prosinci roku 1990 uvedl federální ministr financí v Lidových novinách, že:

„…jediné řešení ekologického problému u nás spočívá v zavedení normální tržní ekonomiky“. [17]

Začal postupně převládat názor, že ekologické problémy budou vyřešeny díky ekonomickému a technologickému rozvoji. Že jde o pověstnou třešničku na dortu v budoucí ekonomicky úspěšné společnosti. Obyvatelstvo upnuté k rychlému dostižení západního světa přistoupilo na představu o přeměně společnosti především v ekonomické sféře. Ostatní problémy se pak vyřeší jaksi samy. Ekologické problémy, pociťované ještě na počátku roku 1990 za velmi vážné, se ocitly v pozadí [56] a úkoly vytyčené MŽP v Duhovém programu postupně přestaly být vnímány jako prioritní. Odborná diskuse se vytrácela z médií a dramatická varování radikálnějšího křídla ekologického hnutí byla spíše kontraproduktivní. Člověk si jako všichni živočichové časem zvykne i na stimuly, které vyvolávají strach nebo stres. Při jejich častém opakování je přestane vnímat – otupí, zvykne si. [40]

Druhým důvodem snížení zájmu o životní prostředí bylo nedostatečné naplňování významného úkolu Duhového programu – zapojení veřejnosti do faktické účasti na rozhodování ve věcech životního prostředí. Na počátku roku 1990 byl sice na MŽP zřízen Zelený parlament, kde se pravidelně setkávali představitelé ministerstva se zástupci environmentálních NNO a společně diskutovali připravovanou legislativu [38]. Jednání tohoto Zeleného parlamentu sice komplikovalo postupné názorové roztříštění ekologického hnutí, ale věci neprospělo, když se po volbách v červnu 1992 nový ministr životního prostředí odmítal setkávat s environmentálními NNO úplně [13]. Doposud vstřícný přístup byl nahrazen odmítnutím. Byla prosazována představa, že jediným legitimním podílem občanů na politice je účast ve volbách a členství v politických stranách. Volební soutěž politických stran začala být chápána jako jediný zdroj legitimity. Nikoli nikým nevolené NNO a občanské iniciativy. [4] Omyl tohoto přístupu je čím dál tím více zřejmý. Členská základna i nejsilnějších stran je v celé republice jen několik desítek tisíc členů. Ve městě velikosti například Čáslavi tedy mají i největší politické strany pouze desítky členů. Nejsou to místní společenské síly, ale spíše jen větší stolní společnosti často vydané napospas parciálním zájmům místních „elit“. Veřejnost a politika se od sebe vzdalují. Veřejná správa je velmi málo veřejná. Tak jak to krátce po revoluci vnímal a předvídal Karel Kryl:

„Demokracie prospívá bez nás a pragmaticky,
brbláme spolu u píva, jak brblali jsme vždycky.“ [26]

Obrazu NNO v očích veřejnosti jistě neprospěly konfrontační přímé akce některých radikálních NNO, ani poněkud naivní vystupování různých hlasatelů nových pravd – pamatuji se například na rady jak je třeba pečlivě vymývat teplou vodou jogurtové kelímky před odhozením do separovaného sběru, při ignorování energetické bilance takového počínání, nebo na ohnivé vystoupení ochránkyně zvířat, která vyzývala k vegetariánství, protože na jatkách zabíjejí zvířata zaživa.
Politická marginalizace environmentálních NNO v roce 1995 vyvrcholila zařazením těch „radikálnějších“ na seznam extremistických hnutí spolu s anarchisty a neonacisty. [13;38]

Jako třetí důvod lze vidět nedostatečné environmentální vzdělávání a to jak školní výchovu, tak vzdělávání pracovníků veřejné správy a celoživotní vzdělávání veřejnosti. Environmentální výchova se stala povinnou na všech stupních škol [9], ale jako průřezové téma [31] ne vždy plní svoji funkci. Oblast environmentálního vzdělávání dostala z evropských zdrojů obrovskou

finanční injekci v rozpočtovém období 2007 - 2013. V rámci Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OP VK) v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) bylo podpořeno 343 takto orientovaných projektů celkovou částkou 1 miliardy a 688 milionů Kč [39]. Z Operačního programu životního prostředí (OP ŽP) v gesci MŽP byl podpořen rozvoj infrastruktury pro environmentální vzdělávání a osvětu více než jednou miliardou korun [12]. Zatímco podpořená ekocentra z OP ŽP vytvořila síť pokrývající prakticky celou republiku, výsledky projektů podpořených z OP VK nebyly nikdy centrálně vyhodnoceny a systémově využity. Navíc v dalším rozpočtovém období v rámci navazujícího Operačního programu výzkum, vývoj a vzdělávání, opět v gesci MŠMT, nebyla tato oblast dále podporována s tím, že podle názoru MŠMT byly investice již dostatečné. Po roce 2010 navíc přestalo jak MŠMT tak MŽP vnímat environmentální výchovu jako důležitou. Na podzim roku 2010 byl dokonce rozpuštěn Poradní sbor MŠMT pro environmentální výchovu. [9] Školní environmentální výchova se ocitla bez rozumného státem organizovaného metodického vedení. I v metodických dokumentech MŠMT je chápána především jako přírodovědná disciplina a pedagogové často považují environmentální výchovu primárně za oblast didaktiky biologie [9]. Zůstala zapomenuta Vavrouškova vize, že:

„ekologické problémy je nutné řešit propojením sociálních, technických a přírodních věd, protože jen toto propojení nutí lidi uvažovat v souvislostech“ [58].

Školy často dávají přednost vybavení počítači. Nakonec je kvalita škol většinou rodičů posuzována právě pouze podle technického vybavení a úrovně jazykového vzdělávání. Environmentální výchova jako průřezové téma je tak často formální přesto, že učebnou může být prakticky zdarma bezprostřední okolí školy a učebnicí kterákoli živá příroda a kdejaké místní komunální problémy. Často je opomíjeno, že environmentální výchova je o to úspěšnější čím více se odehrává mimo stěny tříd jako výuka umožňující hru, pozorování a zkoumání [24]. Ve většině škol je navíc podceňováno hodnocení výsledků environmentální výchovy ověřováním získaných znalostí a dovedností. I na MŠMT převládá názor, že průřezová témata nelze řádně hodnotit. Na rozdíl od jednotlivých předmětů, kde se uložené penzum znalostí ověří ústně či písemně a žák či student pak dostane nějakou známku. A tak se evaluací environmentální výchovy kvalitně zabývá jen minumum škol. Jinak se často se jedná o kvazievaluci. V nejhorším případě jde jen o výkaz počtu „děťodnů“ či „děťohodin“ nebo dokonce o formu dotazníkového šetření při kterém žáci napíší jednu větu typu „moc se mi to líbilo“.

Důsledek malé vzdělanosti v oblasti OŽP je zřejmý. Většina lidí se sice bez ostychu přizná, že nerozumí chemii či matematice, ale o tom, že životnímu prostředí dobře rozumí, je přesvědčený skoro každý – i ti, kteří mají představy velmi zkreslené. A nejvíce je každému jasné co ochránci životního prostředí dělat nemají, co dělají špatně a co dělat mají. Mnohokrát se ochránci životní prostředí setkávají s nejrůznějšími požadavky:

- aby se zajistilo nějaké stromy nekácet, protože poskytují stín.
- aby se nějaké stromy naopak pokácely, protože stíní, padá z nich listí nebo jsou nebezpečné pro havarující automobily.
- aby se zabránilo nějaké stavbě údajně ohrožující životní prostředí i když je v souladu s územním plánem.
- aby se nalezly ekologické důvody k postavení nějaké stavby navzdory územnímu plánu. Hlavně proto, že jde o stavbu vlastní.

Setkal jsem se i s požadavkem zajistit aby se ve městech vyhubili komáři, aby se chráněné území přesunulo někam jinam, protože člověk je důležitější než nějací brouci či kytky, které

rostou všude, nebo aby se přestali chránit ptáci protože roznášejí ptačí chřipku. O požadavcích, aby se ochranáři sebrali a zlikvidovali tu či onu skládku ani nemluvě.

Environmentálně nedostatečně vzdělaná veřejnost je vážný problém. Horší jsou ovšem často nedostatečně kompetentní pracovníci veřejné správy. A to je čtvrtý vážný důvod snížení vážnosti ochrany životního prostřední. Environmentální vzdělávání pracovníků veřejné správy totiž poskytuje obraz ještě neradostnější. MŽP se od počátku tohoto století opakovaně snažilo o povinné enviminimum pro úředníky veřejné správy. S problematickým úspěchem. Enviminimum realizované firmou Rentel nebylo aktualizováno a zaniklo. Na základě nového usnesení vlády z roku 2005 o pravidlech vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech [55] bylo vytvořeno další enviminimum, které bylo nabízeno Institutem veřejné správy jako dobrovolné školení. Absolvovalo ho z celé republiky 8 (slovy osm) úředníků. Nebylo rovněž aktualizované a je proto nyní nepoužitelné. Problém opakovaně zesilovalo politické klima měnící se jak dubnové počasí. Otevřeně se vyjádřil v roce 2005 budoucí premiér Mirek Topolánek na mítinku EURO Business Breakfast:

„Dnes, když přijdete na ministerstvo a je lidovecké, jsou to lidovci až po řidiče. Je to samozřejmě i o odbornosti, nicméně neočekávejte ode mě nic jiného než noc dlouhých nožů. Ta prostě přijde, jako přijde po změně administrativy všude na světě.“ [32]

Přesvědčení, že personální „noci dlouhých nožů“ se v orgánech veřejné správy konají po volbách všude na světě, je mylné a nebezpečné. V České republice jsou však tato personální zemětřesení rozšířena. MŽP tento přístup postihoval také. Od roku 1990 stálo v jeho čele 16 ministrů. Průměrně funkční období jednoho ministra tedy trvalo sotva 22 měsíců. Kdyby někdo tak často měnil své lékaře, kteří by pak štítivě odkládali jeho zdravotní dokumentaci pořízenou jejich předchůdci, byl by za blázna. Ve sféře správních úřadů to však děje běžně a považuje se to za normální. Nesystémový politický tlak vycházející v různé míře z ideologických výkřiků tak ovlivňuje chod úřadů všech stupňů někdy i v rozporu se zákonem.
Na MŽP dokonce svého času vznikl v kanceláři ministra útvar, který kontroloval odborná stanoviska MŽP, zda jsou v souladu s aktuálními ideologickými hledisky. Na tom by nemuselo být nic špatného kdyby například nebyly vyškrtávány termíny udržitelný rozvoj či klimatická změna. Konstatoval to například současný ministr životního prostředí v letošním roce:

„Když jsem nastupoval na ministerstvo životního prostředí před pěti lety, tak jsme nejen v oblasti klimatické změny nezačínali v bodě nula, ale v bodě minus sto. Navazovali jsme na vládu, pro kterou byl pojem klimatická změna sprosté slovo nebo něco, o čem se nemluvilo, protože to byl údajně výmysl v hlavách chorých alarmistů.“ [15]

Zkuste si představit jak je pro úředníka nesnadné psát o plnění Strategie udržitelného rozvoje Evropské unie a nesmět přitom použít termín „udržitelný rozvoj“.

Dalších několik příkladů je také poučných.

Příklad první – Nejenom že po parlamentních volbách v roce 1992, a to ještě před rozpadem Československa, byl zlikvidován Federální výbor pro životní prostředí, ale byl také zahájen převod kompetenci MŽP v oblasti územního plánování na Ministerstvo hospodářství a v oblastech ochrany lesů a výkonu státní správy ve vodním hospodářství na Ministerstvo zemědělství [29]. Patnáct let poté převzala aplikovaný výzkum v oblasti životního prostředí z

MŽP Technologická agentura ČR. Snění revolučních dob o nadresortním úřadu zůstalo v kompetenčním zákoně pouze ve formální a v praxi nenaplňované větě:

„MŽP koordinuje ve věcech životního prostředí postup všech ministerstev a ostatních ústředních orgánů státní správy“. [65]

Příklad druhý - Na začátku povodní v roce 1997 neměl tehdejší ministr životního prostředí tušení, že je předsedou Ústřední povodňové komise. Při dalších povodních v roce 2013 zbyl díky personální politice na MŽP v aparátu ústřední povodňové komise pouze jediný skutečně zkušený úředník. Po řadě dnů takřka non stop práce vážně havaroval při cestě domů. Nebyl mu totiž přidělen služební vůz s řidičem. Obsazení ministerské funkce jistě vyžaduje manažerské schopnosti a legitimitu vzešlou z voleb, ale bez příslušné odborné erudice nevyhnutelně přináší škody.

Příklad třetí - V rámci podpory výzkumu vznikl Atlas krajiny ČR. Na světovém kongresu kartografů v roce 2011 se Atlas krajiny ČR umístil na prvním místě v kategorii – Atlasy [1]. Rok předtím předával tehdejší ministr životního prostředí předsedovi vlády, který MŽP navštívil, exemplář nového atlasu jako příklad špatně investovaných peněz předchozích vlád. Miliony investované do jeho vzniku označil za rozmařilost [47]. Poté vedení MŽP několik let rozhodovalo o způsobu distribuce atlasu. Obdržely ho zejména školy, včetně řady základních škol, a knihovny v ČR. Do zahraničních knihoven nebyl odeslán žádný výtisk. Zatím nejvýznamnější kartografické dílo, které bylo u nás v novodobé historii vytvořeno, chybí ve všech významných knihovnách a mapových sbírkách ve světě. Knihkupcům ani soukromým zájemcům nebyly prodány žádné výtisky. Nyní ho však lze v aukci koupit nejméně za 4 až 5 tisíc korun. Pokud by se část nákladu prodala, dostal by se atlas do rukou skutečně vážných zájemců. Pokud by se další část nákladu předala Národní knihovně pro potřeby mezistátní výměny, přispělo by to k propagaci naší ekologie a kartografie v zahraničí a přineslo by to mnoho zahraničních odborných publikací do fondu Národní knihovny.

Příklad čtvrtý – Odborná knihovna MŽP, která byla nejen prakticky příruční knihovnou pro pracovníky MŽP, byla i přístupná veřejnosti a sloužila také jako metodické pracoviště pro všechny resortní knihovny, byla zčásti přesunuta do knihovny České geologické služby a zčásti zanikla. Eufemisticky to bylo oficiálně nazváno „optimalizace knihovny“. Osud videotéky, která byla léta doplňovaná soutěžními filmy festivalu Ekofilm, byl naplněn spolu s knihovnou. Ekofilm má dlouhou předrevoluční minulost. Mezi špičkové evropské festivaly se ovšem postupně dostal až díky MŽP [25] a jako člen mezinárodního sdruženi festivalů o životním prostředí (ECOMOVE International). Po úspěšném ročníku 2011 dostala dramaturgyně festivalu překvapivě výpověď a význam festivalu přes snahu nových organizátorů poklesl. Ještě smutnější je, že podrobnější informace o konání festivalu od devadesátých let do roku 2011 se orwellovsky vytratily jak z oficiálních stránek Ekofilmu, tak z Wikipedie. Z možných páteří živého informačního systému MŽP zůstalo věru málo.

A exemplární příklad pátý, který je všeobecně známý – úsek dálnice D8 přes České středohoří. Československo mělo jako první země na světě zmapované sesuvy na celém území a jako první na světě také jejich kompletní veřejně přístupnou elektronickou databázi [51]. Je paradoxní, že právě v této zemi přes upozorňování environmentálních NNO a zásadní nesouhlas České geologické služby s tímto návrhem a navzdory doporučování jiných konkrétních řešení [62] se postavila dálnice přes komplikovaná sesuvná území. Problémy, které se daly očekávat, podstatně zdražily a zpozdily stavbua budou ji trvala ohrožovat. A světe div se - podle našich

politických představitelů za to mohou ekologové. V televizních Otázkách Václava Moravce dne 20. 1. 2019 se k této problematice zasvěceně vyjádřil prezident Nejvyššího kontrolního úřadu, který stavbu dálnic u nás pravidelně kontroluje:

„Podle mého názoru ten klíčový problém je širší a to je nejen o tom jakým způsobem se připravují dálnice, silnice a obecně doprava nebo liniové stavby, ale o tom jak obecně funguje český stát a tam bychom se měli zaměřit.
…
Chtěl bych zdůraznit, že se pořád hovoří o tom, že občané a různí obstrukčníci brání přípravě té stavby. Jak je třeba kvůli tomu měnit legislativu, ale velmi málo se bavíme o tom, že problémem nejsou občané a to, aby hájili svá práva, ale problém je neschopnost státu zrealizovat a připravit ty akce.
…
Já bych chtěl, abychom vnímali tyto problémy jako problémy celého státu. Česká republika je podle Světové banky ve výkonosti veřejného sektoru na 100 místě ze 137 hodnocených zemí, ale výkonost naší ekonomiky je na 31 místě. To znamená, že stát musí řešit věci skutečně koncepčně“. [21]

Dalším a také podstatným důvodem ztráty významu ochrany životního prostředí v očích veřejnosti je komplex souvisejících jevů, které matou pojmy a činí ekologickou problematiku nesrozumitelnou či prostřednictvím zdánlivé srozumitelnosti podsouvají veřejnosti nepřesné či úmyslně lživé informace. Je to například jistá bulvarizace médií a to do jisté míry i médií veřejnoprávních, které seriózní informace příliš nezajímají, protože se obávají nízké sledovanosti.
V roce 1998 byla v Chráněné krajinné oblasti Křivoklátsko uspořádáno setkání národních koordinátorů odborné výměny Federace evropských národních parků (EEE EUROPARC). Byla pozvána Česká televize, od které však přišla odpověď:

„Kdybyste nám ohlásil, že na Křivoklátě právě někoho zavraždili, hned jsme tam – ale ochrana přírody, promiňte.“. [7]

Porozumění problematice životního prostředí komplikuje záplava informací, které si odporují. Běžný občan obtížně rozeznává fakta od názoru nebo lži. Žijeme v době, kdy může poradkyně amerického prezidenta Donalda Trumpa zcela vážně v televizi NBC tvrdit, že mluvčí prezidenta nelhal, nýbrž poskytl "alternativní fakta". [36] Termín „ekologie“ zasáhly významové posuny nevídanou měrou. Ekology se v obecném povědomí stali nejenom vědci, jak by odpovídalo původnímu významu tohoto slova, ale také jakkoli zaměření a jakkoli vzdělaní aktivisté. Zrodily se pojmy ekoteroristé a ekofašisté, které jsou někdy paušálně vztahovány na všechny kdo ekology jsou, kdo se jimi cítí či jsou za ně považováni. Termín „ekoteroristé“ je užíván zcela běžně. Pokusil jsem se zeptat vysokoškolsky vzdělaného člověka, který tento termín užívá, zda o nějakém ekoteroristickém atentátu u nás ví. Tvrdil, že ne, ale že se to prostě tak o „ekolozích“ všeobecně říká. Myslím, že pro demonstrace, blokády, vypouštění kožešinových zvířat do přírody či zalepování zámků u řeznictví a podobně, nelze užívat silné slovo terorismus, nehledě k tomu, že jde jen někdy o činy osob, které lze považovat za ekology či ekologické aktivisty a v případě vypouštění nepůvodních druhů zvířat do naší přírody šlo o činy vysloveně anntiekologické. Pražskou Global Street Party v roce 1998, která byla namířena proti ekonomické globalizaci, nelze ekologům přičíst už vůbec. Nezorganizovali ji ekologové, ale lidé kolem Československé anarchistické federace. K překvapení organizátorů se jí zúčastnilo velké množství demonstrantů - přes 3 tisíce osob. Po jejím skončení někteří účastníci rozbili

několik výloh ve Vodičkově ulici [38]. Od Global Street Party se environmentální NNO distancovaly. Spíše stojí za připomenutí, že při plošném zásahu policie byly zraněny desítky osob a to i těch, kteří se demonstrace vůbec neúčastnily. Pachatelé rozbíjení výloh se ostatně rozprchli ještě před příjezdem policie. [54] Pro pamětníky předrevolučních demonstrací těžko pochopitelná skutečnost.
Nešťastné slovo ekologie samotné postupně přestalo označovat pouze vědní disciplinu, ale stalo se v některých médiích dokonce označením jakési pro civilizaci smrtelně nebezpečné fanatické ideologie, která vědou vůbec není. Takto ji charakterizoval předseda vlády v roce 1996 v Lidových novinách:

„Téma ochrany životního prostředí bylo zneužito jako zástupná levicová ideologie, která začíná obhajovat existenci regulačních (státních) zásahů shora, zásahů do lidských životů a do spontánního fungování demokratických institucí. ... Ideologem se člověk stává, když začíná obracet vztah člověka a přírody, považuje-li jednostranně zajíce před lyžařem. ... Není pochyb o tom, že ekologie může být považována za odbornou disciplinu, vymezenou svým věcným předmětem a že může eklekticky využívat poznatky různých vědních disciplin, ale není vědou v obvyklém významu toho slova.“ [22]

U řady významných politických osobností lze pozorovat gradaci výroků od výroků věcných až k útočným.

Například Miloš Zeman v rozhovoru pro měsíčník science fiction Ikarie v roce 1990 řekl:

„Snad si ale sami ani neuvědomujeme, jak těsně jsme byli nablízku katastrofě, jak těsně jsme jí unikli. Bylo to dáno především obrovským rozsahem vnitřního zadlužení. V nejbližších letech nám hrozilo reálné zhroucení ekonomické struktury, narušení základních vazeb mezi člověkem a přírodou, protože minulý režim žil na účet budoucnosti, což se dá bohužel dělat velice dlouho tak, že blokujete ekologické, kvalifikační a další investice jako typické investice do budoucnosti.“ [45]

Od téhož muže pak bylo možné slyšet z pozice vysoké státní autority v roce 2014 například:

„Jako prezident udělám vše pro to, aby zločiny ekologických nebo zelených fanatiků dále nepokračovaly.
Žádné ústupky zeleným fanatikům. Jsou jako jezinky.“ [64]

a k problematice NP Šumava se vyjádřil následovně:

„Můj návrh řešení je jednoduchý, byť radikální. Zrušit Národní park Šumava. Můžu vás upozornit, že z legislativního hlediska tomu nic nebrání, park může zrušit vláda svým nařízením.“ [18]

a v roce 2017 při besedě s krajskými zastupiteli navrhl řešení pro ekologické aktivisty:

„Vytvořme rezervaci, která bude tvořena opravdovou divočinou, bez elektřiny, kanalizace, vodovodu. Budou-li si chtít zatopit, budou muset pokácet stromy. Pořádejme do této rezervace exkurze...“ [61]

Zdá se, že postřeh Renáty Rídlové z Masarykovy univerzity v Brně, že:

„Ke zvláště tíživým důsledkům nadměrné centralizace moderní společnosti patří infantilizace řadových občanů, která je průvodním jevem monopolizace politické i ekonomické moci v rukou poměrně malého počtu lidí. [44]“,

lze rozšířit – infantilizaci výroků, ať už úmyslných či bezděčných, je možné sledovat nejen u řadových občanů. V případě úmyslů jde v některých případech o odvádění pozornosti od jiných vážných problémů či o osočování všeho nepohodlného. Vždy se hodí mít po ruce nějakého fackovacího panáka.

Závěr – naděje či rezignace v ochraně životního prostředí v České republice

Pocity bezvýchodnosti a nemožnosti ovlivňovat věci veřejné z občanské pozice byly do značné míry pochopitelné před listopadovou revolucí. Přímo čiší z dobové písničky Viktora Cajse:

„Sláva nám hrdinům u kavárenských stolků.
Sláva pošetilým snům a vzdušným zámkům starých princů.
Chcem staré rámy k novým obrazům
a rychle zpátky do hodovních síní
a radši čelit kančím klům a leštit ocel na mečích,
než dívat se tu jak ti jiní….
než poslouchat ten jejich smích...
než dívat se jak stále jdou a pod tupostí praská zeď
a tu omítku rozbitou celý život mít ve vlasech.
Sláva nám hrdinům u kavárenských stolků.“ [3]

Život tropí hlouposti. Kdo by si tehdy pomyslel jaké významy získá „pražská kavárna“ za pětatřicet let. Tehdy šlo o „pražskou kavárnu“ v prenatální podobě. Dnes ovšem není k rezignaci žádný objektivní důvod. Účinná ochrana životního prostředí je věc příliš vážná. Nevytvoří se sama díky ekonomickému růstu a technologickému pokroku. A už vůbec není překážkou rozvoje společnosti. Naopak, je podmínkou jejího rozvoje, podmínkou existence civilizace v podobě v jaké ji dnes chápeme a důvodů ke spokojenosti se stavem životního prostředí u nás je stále málo. Nejvyšší kontrolní úřad se v roce 2018 zaměřil mimo jiné na realizaci opatření na podporu zlepšování kvality ovzduší z OP ŽP a Národního programu Životní prostředí a ve výroční zprávě uvedl:

„Z mezinárodního srovnání vyplynulo, že podle Evropské agentury pro životní prostředí (EEA –Air pollution country fact sheet 2018) bylo v ČR v roce 2016 nadlimitním koncentracím PM10 v ovzduší vystaveno 11,9 % obyvatel. ČR tak zaujímala 8. místo, což ji řadí mezi země s horší kvalitou ovzduší v Evropě…. Alarmující je, že v roce 2017 vlivem znečištěného ovzduší zemřelo v ČR přibližně 5 700 osob a bylo vyhlášeno celkem 39 smogových situací s celkovým trváním 3 757 hodin…. Úroveň kvality ovzduší se za roky 2015 až 2017 v České republice nezlepšila, přestože stát na její zvýšení vynakládá miliardové částky. Hodnoty některých hlavních znečišťujících látek nadále překračují zákonem stanovené limity. Hrozí tak, že se emisní limity ČR nepodaří do roku 2020 splnit.“ [63]

Bylo by možné uvést znepokojující data také o čištění odpadních vod, starých ekologických zátěžích, stavu zemědělských a lesních půd, biodiverzitě atd. Nejpodstatnějším problémem se

však stala a zůstává nedostatečná environmentální vzdělanost obyvatel, a to bohužel často i politiků a pracovníků veřejné správy, a obecný spíše rezignační postoj k otázkám ochrany životního prostředí. Zda se tento stav podaří v dohledné době změnit, je otázka. V současnosti jsme svědky zrodu středoškolských „Stávek za klima“. 5. března 2019 zveřejnili své prohlášení „Kdo jsme?“, ve kterém mimo jiné uvedli:

„Jsme skupina českých středoškolaček a středoškoláků, jimž na jejich budoucnosti záleží více než na vzdělání. Není nám ukradené, že generace našich rodičů a prarodičů ničí naši zemi i budoucnost...
Jsme mladí lidé, kteří nevidí jiné řešení, než jasně a zřetelně bojovat za to, co nám právem náleží. O naši budoucnost. Dokud nebudou klimatické změny odvráceny a udržitelnost nebude na každodenním pořádku, nehodláme přestat. Planetu máme pouze jednu a nemůžeme si dovolit ji zničit.“ [50]

Jistě lze namítnou, že jsou naivní. Kdo v jejich věku naivní nebyl. Jistě lze vidět chybu v logickém uvažování, když vidí svoji budoucnost důležitější než vlastní vzdělání a když problémy budoucnosti zužují na klimatickou změnu. Svědčí to však spíše o chybách ve vzdělávacím systému. Možná se řada z nich účastní stávky raději místo studia. Který středoškolák však nešel kdy raději kamkoli jinam než do školy. Pokud však rozzlobení středoškoláci pochopí, že hněv a požadavek „my chceme“ a „vy zařiďte“ nenahrazuje vzdělání, které budou velmi potřebovat, aby převzali i svůj díl odpovědnosti, jde možná o jednu z prvních vlaštovek přinášející naději na obrat v postoji společnosti k problémům životního prostředí.
Bylo by totiž velmi smutné kdyby si účastnici sametové revoluce, nejenom jejího zeleného křídla, museli hořce povzdechnout podobně jako předseda ruské vlády po neúspěšné měnové reformě v roce 1993:

„Měli jsme ty nejlepší úmysly, ale dopadlo to jako vždy." [67]

LITERATURA:

[1] 25th International Cartographic Conference, Paris, France, 2011, https://icaci.org/icc2011/

[2] Bez růžových brýlí, Dům zahraniční spolupráce, Praha, 2014

[3] CAJS, Viktor, Sláva nám hrdinům u kavárenských stolků, text písně, soukromý archiv Viktora Cajse

[4] CÍSAŘ, Ondřej: Social Movements and Political Mobilization in the Czech Republic after 1989, Université libre de Bruxelles, Transition, ročník 49, číslo 1, Brusel, 2009 In: Novák, Arnošt: Tmavozelený svět – Radikální ekologické aktivity v České republice po roce 1989, Sociologické nakladatelství (SLON), Praha, 2017

[5] ČÁSLAVOVÁ, Radka: Meze a možnosti environmentálního vzdělávání ve veřejné správě, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Institut mezioborových studií v Brně, Bakalářská práce, Brno, 2006

[6] Čechy nejvíce trápí korupce a hospodářská kriminalita, ukázal průzkum, ČTK, 19. 3. 2019, https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/cvvm-pruzkum-korupce-hospodarska-kriminalita-cesi.A190319_135101_domaci_rko

[7] ČEŘOVSKÝ, Jan: Jak jsme zachraňovali svět aneb půl století ve službách mezinárodní ochrany přírody, Academia, edice Paměť, Praha, 2014

[8] ČINČERA Jan: Analýza průřezového tématu Environmentální výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, Envigogika, Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy, ročník 4 číslo 1 (2009), Praha, https://envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/33/35

[9] ČINČERA Jan: Střediska ekologické výchovy mezi teorií a praxí, Agentura Koniklec, Praha, Brontosauří ekocentrum Zelený klub, Praha, Masarykova univerzita, Brno, 2013

[10] Demokratická revoluce 1989 – Dokumenty OF z listopadu a prosince 1989, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, http://www.89.usd.cas.cz/cs/dokumenty/

[11] DYK, Viktor: Opustíš-li mne, Praha, Československý spisovatel, Klub přátel poezie, 1973

[12] Evropská komise schválila Operační program Životní prostředí 2007 – 2013, Tisková zpráva MŽP a Státního fondu životního prostředí, 21. 12. 2007, https://www.mzp.cz/cz/news_tz071221opzp_schvalen

[13] FAGAN, Adam: Environment and Democracy in the Czech Republic, In: The Environmental Movement in the Transition, Edward Elgar Publishing, London, 2004, In: Novák, Arnošt: Tmavozelený svět – Radikální ekologické aktivity v České republice po roce 1989, Sociologické nakladatelství (SLON), Praha, 2017

[14] HAŠLER, Karel: Ať žije naše česká republika, text písně, http://ochotnici.brnenec.cz/files/Program28.pdf

[15] HELLER, Jakub et STUDENÁ, Iva: Dýcháme strašné karcinogenní koktejly. Rodiny se musí vzdát více aut, říká Brabec, Aktuálně.cz, 27. 3. 2019, https://zpravy.aktualne.cz/domaci/vaclav-klaus-starsi-presvedcil-cechy-ze-klimaticka-zmena-nen/r~8cf18a8c4fda11e98aa4ac1f6b220ee8/

[16] HERTL, David: Josef Vavroušek aneb Ekologická osina v polistopadové vládě, Archiv Radia Plus, 2014, https://plus.rozhlas.cz/josef-vavrousek-aneb-ekologicka-osina-v-polistopadove-vlade-6512604

[17] HOLÝ, Ladislav: Malý český člověk a skvělý český národ – Národní identita a postkomunistická transformace společnosti, Sociologické nakladatelství (SLON), Praha, 2010 str 155 In: Novák, Arnošt: Tmavozelený svět – Radikální ekologické aktivity v České republice po roce 1989, Sociologické nakladatelství (SLON), Praha, 2017

[18] CHARVÁT, Hugo: Zrušme Národní park Šumava, říká Miloš Zeman, Ekolist.cz, 14. 5. 2009, https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/zrusme-narodni-park-sumava-rika-milos-zeman

[19] CHLAD, Radim: Historie Internetu v České republice, https://www.fi.muni.cz/usr/jkucera/pv109/2000/xchlad.htm

[20] Jeden svět na školách – Zpráva o dotazníkovém šetření na středních školách z roku 2017 včetně porovnání s rokem 2014, 2012 a 2009, Člověk v tísni ve spolupráci se sociologickou agenturou Median, Praha, 2014, https://www.jsns.cz/nove/pdf/vyzkum_2017.pdf

[21] KALA, Miloslav: V pořadu Dálnice v nedohlednu, Česká televize, Otázky Václeva Moravce, 20. 1. 2019, https://www.ceskatelevize.cz/porady/1126672097-otazky-vaclava-moravce/219411030500120/

[22] KLAUS, Václav: Ropák roku a Den Země, Lidové noviny, 27. 4. 1996, In: Makásek, Ivan, Moje léta s Nikou – Cesta ekologického novináře, vlastním nákladem autora, 2018

[23] KOUBSKÁ, Libuše: Rozhovor s prognostikem Ing. Milošem Zemanem, Ikarie – měsíčník science fiction 3/1990, Praha

[24] KOUKOLÍK, František: Fyziologický základ chování člověka ve vazbách na trvale udržitelný rozvoj a uchování vztahů člověk – přírody (Současnost a alternativy vývoje), Český ekologický ústav, Praha, 1994

[25] KOVÁŘ, Pavel: Paměť Ekofilmu, Občanské sdružení Ekofilm, Praha, 2010

[26] KRYL, Karel: Demokracie, text písně, https://texty-pisni.eu/karel-kryl/demokracie

[27] LIBROVÁ, Hana: Předpoklady pro hodnotové změny v České republice na pozadí některých trendů v zahraničí, In: Lidské hodnoty a trvale udržitelný způsob života – Sborník přednášek, Společnost pro trvale udržitelný život a Katedra ekologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého, Olomouc, 1993

[28] Listina základních práv a svobod, https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html

[29] MAKÁSEK, Ivan: Moje léta s Nikou – Cesta ekologického novináře, vlastním nákladem autora, 2018

[30] MEADOWS, Donella H. et al.: The limits to growth – a report for The club Rome‘s project on the predicament of mankind, Universe Books, New York, 1972

[31] Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO), Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy - Č. j. 16745/2008 - 22, Praha, 2008, http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:EtYJfpQPYIUJ:www.msmt.cz/file/6923_1_1/+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

[32] MICHL, Josef: Noc dlouhých nožů, EURO, 24. 6. 2005, https://www.euro.cz/byznys/noc-dlouhych-nozu-797253

[33] MOLDAN, Bedřich a kol: Duhový program – Program pro ozdravení životního prostředí České republiky, Academia pro Ministerstvo životního prostředí, Praha, 1991

[34] MOLDAN, Bedřich: Ekologie, demokracie, trh, Nakladatelské družstvo Informatorium pro Ministerstvo životního prostředí, Praha, 1992

[35] MOLDAN, Bedřich: Bariéry uplatnění udržitelného rozvoje v České republice, In: Sborník referátů ze semináře Ekologické aspekty tělesné výchovy a sportu, Český olympijský výbor, Praha, 1999

[36] Nejsou to lži, jen ‚alternativní fakta'. Trumpova poradkyně bránila nového mluvčího, ČTK, 23. 1. 2017, https://www.lidovky.cz/svet/trumpova-poradkyne-oznacila-lez-za-alternativni-fakta.A170123_144816_ln_zahranici_ele

[37] NOVÁČEK Pavel: Mezinárodní souvislosti, In: Nováček Pavel a Mederly Peter: Strategie udržitelného rozvoje, Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého a Společnost pro trvale udržitelný život v Nakladatelství G plus G, Praha

[38] NOVÁK, Arnošt: Tmavozelený svět – Radikální ekologické aktivity v České republice po roce 1989, Sociologické nakladatelství (SLON), Praha, 2017

[39] Operační program pro konkurenceschopnost, https://www.op-vk.cz/

[40] PECINA Pavel: Kořeny zla, Nika ve spolupráci s Centrem pro děti a mládež Českého svazu ochránců přírody, Praha, 1994

[41] PLAMÍNEK, Jiří: Postoje veřejnosti k životnímu prostředí, In: Lidské hodnoty a trvale udržitelný způsob života – Sborník přednášek, Společnost pro trvale udržitelný život a Katedra ekologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého, Olomouc, 1993

[42] PLAMÍNEK, Jiří: Účast veřejnosti na rozhodování o věcech životního prostředí, In: Lidské hodnoty a trvale udržitelný způsob života – Sborník přednášek, Společnost pro trvale udržitelný život a Katedra ekologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého, Olomouc, 1993

[43] Poslední vývoj zeleného hnutí v Praze, In: Depeše Niky 11-12/1989, Městský výbor Českého svazu ochránců přírody, Praha, 1989

[44] RÍDLOVÁ Renáta: Trvale udržitelný život – varování i výzva, Masarykova univerzita, Brno, 2009,
https://is.muni.cz/el/1423/jaro2009/SPP807/um/14_Trvale_udrzitelny_zivot_cele.pdf

[45] Rozhovor s prognostikem Ing. Milošem Zemanem, In: Ikarie, měsíčník science fiction, 3/1990, Praha

[46] RYNDA, Ivan: Jak jsem se loučil s Josefem, In: Josef Vavroušek - Na cestě k trvalé udržitelnosti – Sborník k nedožitým 60. narozeninám, Nadace Partnerství, Brno, 2005

[47] SINGR, Martin: Klaus: S Pavlem Drobilem se na ministerstvi vrátil rozum, Ekolist.cz, 9. 11. 2010, https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/vaclav-klaus-s-pavlem-drobilem-se-na-ministerstvo-zivotniho-prostredi-vratil-rozum

[48] SLEJŠKA, Dragoslav: Příspěvek k utváření hodnot po listopadu 1989, In: Lidské hodnoty a společnost v pohybu, Kruh nezávislé inteligence a Společnost pro trvale udržitelný život, Praha, 1994

[49] Stav a vývoj životního prostředí v Československu, Ekologická sekce Československé biologické společnosti ČSAV, 1990

[50] Stávka za klima, 2019, https://www.facebook.com/fridaysforfuture.cz/?eid=ARChbvy7hUYY4_m1dTfaPgSPvPbpRNHbTDBoLIEs0ZDzOiMY7eQLzpUDfGA9cDr-Mk2KNMjMNnrpcqNY

[51] Svahové nestability, Česká geologická služba, databáze, https://mapy.geology.cz/svahove_nestability/

[52] ŠIMÍČEK, Petr: Novoroční projev prezidenta republiky 1. ledna 1990, http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/novorocni-projev-prezidenta-vaclava-havla-z-1-ledna-1990/

[53] ŠTURSA, Jan et HŘEBAČKA, Jan: Půl století prvního českého národního parku, Ochrana přírody 2/2013, Agentura ochrany přírody a krajiny, Praha, 2013, http://www.casopis.ochranaprirody.cz/z-nasi-prirody/pul-stoleti-prvniho-ceskeho-narodniho-parku/

[54] Události související s policejním zásahem proti účastníkům Global Street Party 16. 5. 1998 – Souhrnná zpráva, Dokumentační středisko pro lidská práva, Praha, 1998, http://www.kozy.cz/lp/policie/gsp_98/index.htm

[55] Usnesení vlády č. 1542/2005 o Pravidlech vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech, https://www.vlada.cz/assets/za-premierem-a-vladou/pravidla_vzdelavani.pdf

[56] VANĚK, Miroslav: Nedalo se tady dýchat, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Maxdorf, Praha, 1996

[57] VAVROUŠEK, Josef: Perspektivy lidských hodnot slučitelných s trvale udržitelným způsobem života, In: Lidské hodnoty a trvale udržitelný způsob života – Sborník přednášek, Společnost pro trvale udržitelný život a Katedra ekologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého, Olomouc, 1993

[58] VAVROUŠEK, Josef: Motto v knize: Nováček Pavel a Mederly Peter: Strategie udržitelného rozvoje, Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého a Společnost pro trvale udržitelný život v Nakladatelství G plus G,Praha

[59] VAVROUŠEK, Josef: Návrh na změnu uspořádání Organizace spojených národů, In: Josef Vavroušek - Na cestě k trvalé udržitelnosti – Sborník k nedožitým 60. narozeninám, Nadace Partnerství, Brno, 2005

[60] Vláda Josefa Korčáka, Ladislava Adamce, Františka Pitry a Petra Pitharta, Wikipedie, https://cs.wikipedia.org/wiki/Vl%C3%A1da_Josefa_Kor%C4%8D%C3%A1ka,_Ladislava_Adamce,_Franti%C5%A1ka_Pitry_a_Petra_Pitharta

[61] VOJTÍŠKOVÁ, Kristýna: Jak se nestat hlásnou tvorbou prezidentské kampaně Miloše Zemana, Zpravodaj Frank Bold, 31. 5. 2017, https://frankbold.org/zpravodaj/kategorie/aktualne/jak-se-nestat-hlasnou-troubou-prezidentske-kampane-milose-zemana

[62] VORLÍČEK, Janni: Geolog: Sesuvy na trase přes České středohoří nikdy hrozit nepřestanou, Deník.cz, 2017, https://www.denik.cz/regiony/geolog-sesuvy-na-trase-pres-ceske-stredohori-nikdy-hrozit-neprestanou-20170920.html

[63] Výroční zpráva Nejvyššího kontrolního úřadu za rok 2018, https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/vyrocni-zprava/vyrocni-zprava-nku-2018.pdf

[64] ZAVADIL, Evžen: Miloš Zeman: Žádné ústupky zeleným fanatikům. Jsou jako jezinky., Deník.cz, 17. 5. 2014, https://www.denik.cz/z_domova/milos-zeman-zadne-ustupky-zelenym-fanatikum-jsou-jako-jezinky-20140517.html

[65] Zákon č. 2/1969 Sb.Zákon České národní rady o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky, https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1969-2

[66] Zeman, Jan: Dvě koncepce ministerstva pro životní prostředí a výzva Niky, In: Depeše Niky 1/1990, Městský výbor Českého svazu ochránců přírody, Praha, 1990

[67] Zemřel Viktor Černomyrdin. Muž, který vedl Rusko skrz bouřlivé reformy s humorem, ČTK, 3. 11. 2010, https://zahranicni.ihned.cz/c1-47699730-zemrel-viktor-cernomyrdin-muz-ktery-vedl-rusko-skrz-bourlive-reformy-s-humorem

[68] Zkazili jsme, co jsme mohli, říká třicet let po Listopadu bývalý disident Jan Urban, Novinky.cz, https://www.novinky.cz/kultura/salon/498766-zkazili-jsme-co-jsme-mohli-rika-tricet-let-po-listopadu-byvaly-disident-jan-urban.html

VÝKON KOMPETENCIÍ OBCÍ NA ÚSEKU STAVEBNÉHO PORIADKU V SR A ČR PO REFORME VEREJNEJ SPRÁVY

THE PERFORMANCE OF MUNICIPAL COMPETENCES IN THE BUILDING ORDER SECTOR IN THE SLOVAK REPUBLIC AND IN THE CZECH REPUBLIC AFTER THE REFORM OF PUBLIC ADMINISTRATION

prof. JUDr. Eleonóra Marišová, PhD
Ing. Ivana Lichnerová.
Katedra práva, Fakulta európskych štúdií a regionálneho rozvoja
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre 949 76 Nitra
eleonora.marisova@uniag.sk, xlichnerovai@is.uniag.sk

Mgr. Ing. Tomáš Malatinec, PhD.
Katedra regionálnych vied a manažmentu, Ekonomická fakulta
Technická univerzita v Košiciach
tomas.malatinec@tuke.sk

doc. Ing. Peter Fandel, Csc.
Katedra štatistiky a operačného výskumu, Fakulta ekonomiky a manažmentu
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 949 76 Nitra
peter.fandel@uniag.sk

Klíčová slova:
přenesená kompetence, výstavba sektoru objednávky, finanční potíže, osobní management

Key words:
Transferred competence, building order sector, financial issues, personnel management

Anotace:
Cílem článku bylo prozkoumat přenos stavebních kompetencí státní správy do samosprávy ve Slovenské (SR) a České republice (ČR) a jejich financování z veřejně dosažitelných dat v obou zemích. Po jejich rozpadu v roce 1993 následovala reforma veřejné správy v obou zemích. V SR podle zákona č. 416/2001 sb. musí všechny obce splnit všechny povinnosti. Díky tomuto náročnému problému musí všechny individuální obce spolupracovat mezi sebou na základě smlouvy z §20 zákona č. 369/1990 sb. a vytvořit tzv. spojené stavební úřady (189) a ostatní plní stavební povinnosti samostatně. V ČR jsou stavební úřady zaveden v obcích II. a III. kategorie - obce s přenesenými obecními pravomocmi a obce s rozšířenými pravomocemi podle zákona č. 314/2002 sb. Od osobního managementu obecních úřadů je očekáváno, že budou vykonávat své pracovní povinnosti na vysoké úrovni, vzhledem k jejich vyššímu vzdělání stanoveného zákonem. Obce v obou zemích jsou podporovány státními dotacemi za plnění stavebních povinností na základě jiného plánu. Porovnáváním množství státních dotací vydaných na výstavbu na příkladu z obou zemí - Nitranský a Pardubický kraj, byly nalezeny významné rozdíly. Došli jsme k závěru že v SR jsou stavební způsobilosti poddimenzovány. Reforma samosprávy by měla pokračovat.

Abstract:
The aim of the paper was to investigate the transfer of building competences from state authorities to self-government in the Slovak Republic (SR) and the Czech Republic (CZ) and their financing from publicly available data in both states. Reform of public administration in both states after their dissolution in 1993, continued. In SR, by Act No. 416/2001 Coll., all municipalities have to perform all competencies. Due to this difficult issue, the individual municipalities cooperate with each other on the basis of contract, provided in § 20 of the Act No. 369/1990 Coll. and create so called joint building offices (189) and the rest ones perform the building competences individually (278). In CZ, building offices (697) are established at municipalities of II. and III. categories - municipalities with delegated municipal authority and municipalities with extended competence, according to the Act No. 314/2002 Coll. Personnel management of municipal offices are expected to perform their work on a high level based on their higher education, stipulated by law. Municipalities in both states, are supported by state subsidies for performing the building competencies based on different scheme. By comparing the amount of state subsidies provided for the building order in two samples of both states - Nitra and Pardubice regions, significant differences were found. We came to the conclusion of the financial under-dimensioning of building competence in SR. The reform of self-government should continue.

Úvod

Základy samosprávy v nových spoločenských a politických podmienkach Slovenskej republiky (SR) a Českej republiky (ČR) ako bývalých súčastí federatívneho štátu Česká a slovenská federatívna republika (ČSFR), boli položené prijatím zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení a v Českej republike zákonom Parlamentu ČR č.128/2000 Sb. o obcích.
Obecné úrady začali presadzovať požiadavky, aby ako orgány, ktoré sú najbližšie k občanovi, mohli zabezpečovať ich ďalšie potreby. To viedlo k nárastu tlaku obcí na vybudovanie si takého postavenia v spoločnosti, aké zaručovala Európska charta miestnej samosprávy. Poznatky z uplatňovania princípov a zásad celoeurópskeho dokumentu, ku ktorému sa ČSFR medzičasom prihlásila, podmienili už roku 1992 vykonanie prvých krokov v decentralizácii pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a kraje.
V roku 1993 došlo k rozdeleniu ČSFR na dva samostatné subjekty, pričom nástupníckymi štátmi sa stali Česká republika a Slovenská republika, a to v zmysle Čl. 1 ods. 1 a 2 Ústavného zákona č. 542/1992 Zb. o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej republiky.
Výkon kompetencií verejnej správy na Slovensku na úrovni obcí je daný štruktúrou miestnej samosprávy, ktorá je veľmi rozdrobená, s veľkým počtom malých obcí. Celkový počet obcí v SR je 2 927 (Bačík, 2019). Avšak každá jedna obec, malá či veľká, má rovnaké originálne ako i prenesené kompetencie a to v zmysle zákona č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky v znení neskorších predpisov. Výška verejných zdrojov, ktoré sú alokované na výkon uvedených kompetencií, je však pre obce nedostatočná. Z objektívnych dôvodov nie je možné, aby malé obce dokázali zabezpečiť rovnaké služby na takej úrovni ako obce veľké.
Tu vzniká problém územnej samosprávy na Slovensku v neschopnosti niektorých malých obcí vykonávať kompetencie, ktoré im boli zverené (Hvišč, 2017) z čoho vyplýva, ako tvrdia Fandel

– Marišová a kol. (2018), že obce začali hľadať iné spôsoby ako zabezpečiť tieto kompetencie napríklad prostredníctvom dobrovoľného združovania.
Právnou normou, ktorá upravuje presun právomocí štátnej správy na samosprávu v podmienkach SR, je zákon NR SR č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky, v platnom znení. Prijatím tohto zákona prešli niektoré kompetencie štátnej správy (krajské a okresné úrady) na samosprávu (obce a samosprávne kraje) postupne od 1.1.2002 až do 1.1.2004.
Podobne, v Českej republike došlo k presunu právomocí štátnej správy na samosprávu tak, že kompetencie okresných úradov boli prenesené na územné samosprávne celky zákonom č. 313/2002 Sb. a súčasne došlo k rozdeleniu právomocí obcí zákonom č. 314/2002 Sb. o ustanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností, v platnom znení.
Cieľom týchto zmien vo verejnej správe bolo vytvorenie podmienok na miestnej úrovni pre presun maximálne možného rozsahu kompetencií na obce a samosprávne kraje a tým zabezpečenie ich efektívneho výkonu. V nadväznosti na presun kompetencií na územnú samosprávu sa vláda v obchod štátoch zaviazala rieši finančnú samostatnosť s cieľom jej posilnenia a stanovenia stabilných finančných zdrojov a tokov tak, aby bol obmedzený zásah štátu dotačným systémom do finančnej samostatnosti obcí.

Metodika

Cieľom článku je skúmanie zmien prebiehajúcich vo verejnej správe v nadväznosti na proces decentralizácie verejnej správy, konkrétne na prenesené kompetencie zo štátu na mestá/obce – na úseku stavebného poriadku na Slovensku a v Českej republike. Logickou analýzou legislatívy verejnej správy oboch štátov poukazujeme na prenos kompetencií zo štátnej správy na samosprávu v oblasti stavebného poriadku a na odlišnosti národných legislatív pri zriaďovaní stavebných úradov. Opierame sa najmä o názory domácich a zahraničných autorov ako: Klimovský, Báčik, Hvišč, Šafránková.
Obce v SR majú originálne kompetencie, v zmysle zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov a kompetencie prenesené, podľa zákona č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky v znení neskorších predpisov. Kompetencie na úseku stavebného poriadku patria medzi prenesené kompetencie zo štátu na obce. Rovnako ako na Slovensku, tak aj v Českej republike bola kompetencia na úrovni stavebného poriadku prenesená na obce zákonom č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Všetky obce na Slovensku, bez rozdielu na ich veľkosť, vykonávajú stavebné kompetencie prostredníctvom spoločných a samostatných stavebných úradov. V Českej republike došlo k rozdeleniu právomocí obcí zákonom č. 314/2002 Sb. o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností na tri kategórie obcí. Stavebné kompetencie vykonávajú obce II.kategórie (s povereným obecným úradom) a obce III. kategórie (s rozšírenou pôsobnosťou).
V článku analyzujeme aj počty stavebných úradov v Nitrianskom (NR) a Pardubickom kraji (PR)s rozdelením na samostatné a spoločné stavebné úrady (NR) a s rozdelením na obecné úrady s rozšírenou pôsobnosťou a poverené obecné úrady (PR). Dotácie štátu (SR a ČR) na jednotlivý stavebný úrad v príslušnom štáte boli vypočítané po rozdelení obcí oboch krajov do intervalov podľa ich veľkosti (počtu obyvateľov pod 2000, od 2001 do 10000, od 10001 do 20 0000 a nad 20 001). Následne, po tejto analýze, boli zistené výrazné rozdiely medzi dotáciami SR a ČR na kompetencie stavebných úradov v Nitrianskom a Pardubickom kraji.

Diskusia (Výsledky)

V Českej i Slovenskej republike prišlo po roku 2002 k budovaniu samosprávneho systému, V SR však kategorizácia obcí nenastala tak, ako v ČR a teda samospráva na lokálnej úrovni bola a je budovaná v oboch sukcesorských štátoch odlišne.
V roku 1992 vzniklo na území Českej republiky 1 340 nových obcí, v ktorých žilo aj menej ako 200 obyvateľov. Tento nárast nemal však žiaden vplyv na počty komunálnych politikov. (Klimovský, 2010)
Zmena v krajine nastala tzv. kompetenčnou kategorizáciou obcí, ktorá bola do zákona č. 128/2000 Sb. o obcích v znení neskorších predpisov zapracovaná zákonom č. 313/2002 Sb. v platnom znení. Kompetencie okresných úradov boli prenesené na samosprávu.
V ČR došlo k rozdeleniu právomocí obcí zákonom č. 314/2002 Sb. o ustanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností, v platnom znení, ktorých územné obvody konkretizuje Vyhláška Ministerstva vnitra č. 388/2002 Sb. o stanovení správnich obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem a správních obvodů obcí s rozšířenou působností, v platnom znení. Týmto sa v Českej republike vytvorili tri kategórie obcí s rôznymi kompetenciami, v závislosti od ich hierarchického postavenia v systéme osídlenia, na ktoré boli prenášané rozsiahle kompetencie zo zrušených okresných úradov k 1. 1. 2003.
Obcou I. kategórie je každá samostatná obec, ktorej originálne kompetencie plynú z Hlavy II. zákona č. 128/2000 Sb. o obcích. Obcí II. kategórie (s povereným obecným úradom), ktoré sú poverené výkonom štátnej správy zabezpečovať kompetencie ako u nás (v SR): matriku, stavebný úrad či zaisťovania volieb, ochrany prírody, poľnohospodárskeho pôdneho fondu a pod. Najviac kompetencií zo zanikajúcich okresných úradov prešlo na obce III. kategórie (s rozšírenou pôsobnosťou), ktoré majú najviac právomocí a kompetencií, (Černěnko, 2017) vrátane stavebného poriadku (§13 ods. 1c) zákona č. 183/2006 Sb. – stavební zákon v platnom znení.
Medzi jednotlivými kategóriami obcí môže nastať situácia, že obce I. úrovne môžu spadať do správneho obvodu obce II. úrovne, ktorá ale je súčasťou obcí III. úrovne. (Sedláček, 2015) Medzi obcami však neexistuje princíp nadriadenosti alebo podriadenosti.
Prehľad kategorizácie obcí v Českej republike viď. **tabuľka 1**

Tabuľka 1: *Počty obcí spadajúcich do jednotlivých kategórií obci v Českej republike podľa krajov*

Počet obcí v ČR (obce so základnou pôsobnosťou **I. kategória**): **6 257**					
Počet obcí s povereným obecným úradom (obce **II. kategórie**): **388**					
Počet obcí s rozšírenou pôsobnosťou (obce **III. kategórie**): **205**					
Kraj	**Počet obcí celkom**	**Počet obcí spadajúcich do kategórie**[1]	**Kraj**	**Počet obcí celkom**	**Počet obcí spadajúcich do kategórie**
Hlavní mesto Praha	1	kategória II: 1	Královéhradencký kraj	448	kategória II: 15
		kategória III: 1			kategória III: 35
Stredočeský kraj	1 145	kategória II: 26	***Pardubický kraj***	**451**	kategória II: 15
		kategória III: 54			kategória III: 26
Jihočeský kraj	623	kategória II: 17	Kraj Vysočina	704	kategória II: 15
		kategória III: 37			kategória III: 26

[1] 388 obcí II kategórie a 205 obcí III kategórie sú zastrešujúcimi obcami pre ďalšie obce, ktoré sú k zastrešujúcim obciam pridružené z celkového počtu obcí Českej republiky

Plzeňský kraj	501	kategória II: 15	Jihomoravský kraj	673	kategória II: 21
		kategória III: 35			kategória III: 34
Karlovarský kraj	132	kategória II: 7	Olomoucký kraj	399	kategória II: 13
		kategória III: 14			kategória III: 20
Ústecký kraj	354	kategória II: 16	Zlínsky kraj	307	kategória II: 13
		kategória III: 30			kategória III: 25
Liberecký kraj	215	kategória II: 10	Moravskoslezsky kraj	300	kategória II: 22
		kategória III: 21			kategória III: 30
Počet obcí so stavebným úradom: **697**					

Zdroj: 1 Vl. Spracovanie podľa údajov Města a obce online – MOOL – Veřejná správa online, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Statni sprava CZ, Statistický úřad CZ, 2019

Pokiaľ ide o finančné zabezpečenie prenesených kompetencií zo štátu na územnú samosprávu podobne ako na Slovensku (§5 ods. 4 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov), tak aj v Českej republike (§62 zákona č. 128/2000 Sb. o obcích v znení neskorších predpisov) mestá/obce zo štátneho rozpočtu získajú finančnú čiastku na ich zabezpečenie.

Obce v SR majú originálne kompetencie, ktoré plynú zo zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov a kompetencie prenesené, o ktorých pojednáva špecifický zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky v znení neskorších predpisov. Konkrétna pôsobnosť na obce je uvedená v §2 a) – l) uvedeného zákona. Treba však podotknúť, že bez ohľadu na veľkosť obcí na Slovensku napr. vidiecka obec Príkra okres Svidník, ktorá mala k 31.12.2017 počet obyvateľov 8 (Báčik, 2019) ale aj najväčšia vidiecka obec v SR - Smižany okres Spišská Nová Ves, ktorá mala k totožnému dátumu 8 698 obyvateľov (Báčik, 2019) má rovnaké množstvo originálnych a prenesených kompetencií.

Klimovský (2014)[5] vidí riešenie problému územnej samosprávy na Slovensku podobne ako v susednom Česku kategorizáciou obcí, ale aj ich zlučovaním či medziobecnou spoluprácou, alebo ako uvádzajú Fandel – Marišová et al. (2018) vytváraním spoločných obecných úradov, ktorých je na Slovensku už 221 (MVSR,2018). Na základe dobrovoľníctva sa majú obce možnosť združovať a teda zabezpečovať určité kompetencie spoločne, čo upravuje aj §20 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení.

V zmysle cit. ustanovenia §20 zákona, obce môžu spolupracovať na základe zmluvy uzavretej na účel uskutočnenia konkrétnej úlohy alebo činnosti, na základe zmluvy o zriadení združenia obcí, zriadením alebo založením právnickej osoby podľa osobitného zákona.

Takáto spolupráca v rámci Slovenskej republiky funguje aj na úrovni stavebného poriadku, ktorý patrí medzi jednu s prenesených kompetencií. Obce sa na základe zmluvy stávajú súčasťou spoločných stavebných úradov a využívajú teda možnosť efektívnejšieho, hospodárne a účelnejšieho využívania finančných prostriedkov, ktoré majú k dispozícií. Medziobecná spolupráca vytvára predpoklady na zvládnutie značného rozsahu kompetencií, ktoré v rámci reformy verejnej správy boli zverené obciam. Samozrejme stále existujú aj stavebné úrady, ktoré sa nezlúčili a vykonávajú si kompetenciu na úrovni stavebného poriadku samostatne. Prehľad situácie v Slovenskej republiky z pohľadu zlučovania obcí v zmysle §20 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov viď. **tabuľka 2.**

Tabuľka 1: *Prehľad zlučovania stavebných úradov na území Slovenskej republiky*

Kraj	Počet obcí	Počet SOÚ[2]	Počet SSÚ[3]	Počet NÚ[4]
Bratislavský	89	14	9	41
Trnavský	251	22	21	38
Trenčiansky	276	24	20	37
Nitriansky	354	29	26	11
Žilinský	315	35	29	32
Bánskobystrický	516	36	33	26
Prešovský	665	31	24	45
Košický	461	30	27	48
SR spolu	**2 927**	**221**	**189**	**278**

Zdroj: 2 Vl. Spracovanie podľa údajov MVSR, 2018 a vlastných zistení

Za jednotlivé obce, ktoré spadajú pod konkrétne spoločné stavebné úrady resp. stavebné úrady vykonávajúce si kompetenciu na úrovni stavebného poriadku samostatne, získavajú zastrešujúce úradovne zo štátu finančnú podporu (dotáciu) na financovanie výkonu prenesených kompetencií. Výška tejto dotácie na Slovensku je určená Výnosom Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky z 21. decembra 2010 č. 20786/2010-SRVS/z.54145-M vo výške „1,11 eura“ na obyvateľa. (1,11EUR = 28,55 CZK)
V Českej republike do roku 2002 Ministerstvo financi alokovalo príspevok pre obce zo základnou pôsobnosťou, pôsobnosťou matričného úradu, stavebného úradu a povereného úradu na základe sadzby stanovenej ministerstvom na 100 obyvateľov správneho obvodu. Od roku 2003 až do roku 2005 úlohou Ministerstva vnútra bolo stanoviť presný počet funkčných miest potrebných na zabezpečenie služieb pre občanov z dôvodu prechodu kompetencií. Uvedený počet bol kľúčový k stanoveniu výšky príspevku zo strany štátu pre obce s rozšírenou pôsobnosťou. Sadzba na funkčné miesto bola každoročne stanovená Ministerstvom financií napr. v roku 2005 bola 368 tis. Kč/funkčné miesto. V roku 2006 Ministerstvo vnútra vypracovalo metodiku k presnému výpočtu príspevku na prenesené kompetencie v ČR, na základe kritérií: veľkosť správneho obvodu a pomer veľkosti centra k správnemu obvodu. (MVČR, 2019) Táto metodika je každoročne prílohou č. 8 Zákona o státnim rozpočte České republiky (napr. pre rok 2019 – zákon č. 336/2018 Sb.).
Rovnako ako na Slovensku, tak aj v Českej republike bola kompetencia na úrovni stavebného poriadku prenesená na obce resp. kraje (podľa pôsobností), čo uvádza §5 ods. 2 zákona č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Prenesené pôsobnosti z pohľadu stavebného poriadku na obce konkrétne uvádza §6 a na kraje §7 uvedeného zákona v platnom znení.
Táto kompetencia však musí byť zabezpečovaná tak ako na Slovensku tak aj v Českej republike kvalifikovanými zamestnancami, pričom v §13a zákona č. 183/2006 Sb. v platnom znení, sa uvádza, že fyzická osoba zabezpečujúca túto kompetenciu v ČR musí mať buď: vysokoškolské vzdelanie v magisterskom alebo bakalárskom stupni štúdia stavebného, architektonického alebo právneho smeru alebo vyššie odborné vzdelanie v odbore stavebníctva a súčasne 2 ročnú prax v odbore resp. stredoškolské vzdelanie s maturitou v odbore stavebníctva a súčasne 3

[2] Počet spoločných obecných úradov

[3] Počet spoločných stavebných úradov

[4] Počet obecných úradov vykonávajúcich si kompetenciu na úrovni stavebného poriadku samostatne

ročnú prax v odbore. Český právny systém pripúšťa ešte variantu, že túto kompetenciu môže zastávať aj osoba, ktorá dočasne (ale iba po dobu max. 18 mesiacov) nespĺňa tieto kvalifikačné požiadavky, avšak pracuje pod odborným vedením kvalifikovaného zamestnanca a pracuje na získaní potrebnej kvalifikácie. O potrebe kvalifikácií pri výkone svojej práce, nie len v oblasti stavebného poriadku, ale aj v celom verejnom sektore upozorňujú aj Šafránková a Šikýř (2019), ktorí sú súčasne názoru, že okrem kvalitného personálneho zabezpečenia výkonu verejných služieb je potrené aby štát myslel aj na ich materiálne a finančné zabezpečenie. V rámci Slovenskej republiky za v zmysle §2a zákona č. 50/1976 Zb. – stavebného zákona v znení neskorších predpisov požaduje, aby zamestnanec stavebného úradu „mal vysokoškolské vzdelanie alebo bakalárske vzdelanie príslušného smeru a najmenej tri roky praxe v príslušnom odbore alebo má stredoškolské vzdelanie príslušného smeru ukončené maturitou a najmenej päť rokov praxe v príslušnom odbore“. Požiadavka na zamestnanca je tiež absolvovanie kvalifikačnej skúšky.

Kolektív autorov v Nitrianskom kraji realizoval kvalitatívny výskum v rámci spoločných stavebných úradov (26) a úradov, ktoré si vykonávajú kompetenciu na úrovni stavebného poriadku samostatne (11). Prostredníctvom výskumu v nadväznosti na potrebu kvalifikovaného vzdelania zamestnancov stavebných úradov bola táto potreba identifikovateľná. Predstavitelia obcí vo veľkej miere potvrdili potrebu minimálne právnického vzdelania zamestnanca stavebného úradu z dôvodu neustálych legislatívnych zmien a požiadaviek zo strany štátu. Zvyšovaním počtov úkonov v rámci potrebnej agendy stavebných úradov dokonca mnoho z nich muselo prijať nových zamestnancov.

Nasledujúca **tabuľka 3** v prvom stĺpci obsahuje názvy spoločných stavebných úradov a stavebných úradov vykonávajúcich kompetenciu na úrovni stavebného poriadku samostatne v rámci NR kraja evidovaných v zozname Ministerstva vnútra SR k 31. 12. 2016. V druhom stĺpci sú na základe údajov Štatistického úradu SR uvedené počty obyvateľov spadajúcich pod jednotlivé SSÚ a NÚ v NR kraji k 31.12.2015, ktoré slúžia k vyjadreniu dotácie na prenesený výkon štátnej správy pre jednotlivé stavebné úrady na rok 2016. Tretí stĺpec zobrazuje konkrétnu výšku štátnej dotácie na rok 2016, určenú jednotlivým stavebným úradom v NR kraji, vyjadrenú na základe počtu obyvateľstva v jednotlivých obciach spadajúcich pod stavebné úrady, prepočítanú štátom určenou sadzbou 1,11€/obyvateľa podľa Výnosu Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky z 21. decembra 2010 č. 20786/2010-SRVS/z.54145-M.

V **tabuľke 4** sú uvedené údaje za stavebné úrady v Pardubickom kraji. Prvý stĺpec obsahuje zoznam obcí so stavebnými úradmi v Pardubickom kraji uvedený podľa zdrojov Stavebního řádu v Pardubickom kraji. Následne podľa údajov Ministerstva vnitra České republiky sú v stĺpci 2 uvedené počty obyvateľov v obciach spadajúcich pod stavebné úrady v Pardubickom kraji a v stĺpci 3 výška štátnej dotácie/príspevku na pôsobnosť v oblasti stavebného poriadku pre jednotlivé úrady. Výška dotácie je prepočítaná na EURÁ kurzom NBS SR k 29.3.2019 (EUR 1 = 25,786 CZK).

Tabuľka 2: *Prehľad stavebných úradov v Nitrianskom kraji*

Názov SSÚ/NÚ NR kraja	Počet obyvateľov spadajúcich pod SSÚ/NÚ	Štátna dotácia na SSÚ/NÚ (podľa počtu obyv. v EUR)
Klížska Nemá	502	557,22
Komoča	940	1 043,40
Veľké Kosihy	963	1 068,93
Tekovské Nemce	1 079	1 197,69
Hájske	1 309	1 452,99
Andovce	1 418	1 573,98
Prašice	2 350	2 608,50
Ivanka pri Nitre	2 492	2 766,12
Jasová	2 795	3 102,45
Strekov	2 990	3 318,90
Krušovce	3 089	3 428,79
Veľký Lapáš	3 658	4 060,38
Zemianska Olča	3 755	4 168,05
Močenok	4 289	4 760,79
Dvory nad Žitavou	5 131	5 695,41
Mojmírovce	5 857	6 501,27
Bátorove Kosihy	9 131	10 135,41
Kráľová nad Váhom	9 976	11 073,36
Zlaté Moravce	11 787	13 083,57
Solčany	13 054	14 489,94
Tešedíkovo	14 225	15 789,75
Štúrovo	14 930	16 572,30
Svodín	16 278	18 068,58
Kolárovo	18 005	19 985,55
Šahy	18 230	20 235,30
Žitavany	20 512	22 768,32
Šaľa	22 714	25 212,54
Hurbanovo	23 937	26 570,07
Želiezovce	24 975	27 722,25

Tabuľka 3: *Prehľad stavebných úradov v Pardubickom kraji*

Zoznam obcí so stavebným úradom Pardubického kraja	Počet obyv. spadajúcich pod SÚ	Štátna dotácia na stavebnú pôsobnosť v EUR
Tatenice	1 284	8 415,65
Výprachtice	1 674	10 950,05
Nasavrky	1 926	19 708,91
Sloupnice	2 126	13 878,52
Ronov nad Doubravou	2 470	16 101,61
Dolní Čermná	2 538	16 540,51
Dolní Dobrouč	2 588	16 863,13
Červená voda	3 068	19 955,68
Luže	3 079	20 026,45
Proseč u Skutče	3 379	21 955,21
Dašice	3 648	23 682,17
Seč	3 845	34 694,21
Bystré	3 906	25 336,44
Brandýs nad Orlicí	4 106	16 830,87
Městský úřad Slatiňany	4 191	27 161,53
Choltice	4 248	27 526,25
Březová nad Svitavou	5 612	37 277,67
Králíky	5 736	19 936,55
Chvaletice	5 948	38 364,57
Sezemice	6 233	40 174,55
Jevíčko	6 601	42 508,88
Skuteč	7 407	47 611,11
Jablonné nad Orlicí	7 680	49 336,15
Letohrad	8 251	52 939,26
Heřmanův Městec	10 045	64 218,66
Lázně Bohdaneč	11 579	73 074,42
Chrast	12 828	81 604,44
Žamberk	13 231	46 458,54
Choceň	13 831	78 272,05

Vráble	25 849	28 692,39
Nitrianske Hrnčiarovce	34 481	38 273,91
Šurany	40 915	45 415,65
Komárno	46 668	51 801,48
Topoľčany	52 854	58 667,94
Nové Zámky	55 802	61 940,22
Levice	69 669	77 332,59
Nitra	95 619	106 137,09

Přelouč	14 409	49 561,89
Polička	15 688	54 184,75
Holice	17 473	61 340,34
Lanškroun	17 674	60 739,98
Vysoké Mýto	18 166	61 612,23
Česká Třebová	19 332	64 475,05
Moravská Třebová	19 911	68 502,91
Hlinsko	21 222	73 256,88
Ústí nad Orlicí	22 048	74 506,83
Litomyšl	24 307	83 922,40
Svitavy	25 543	85 607,62
Chrudim	31 663	104 448,69
Pardubice	105 829	319 208,21

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov: MVSR, 2018; Štatistického úradu SR, 2019; Výnosu Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky z 21. decembra 2010 č. 20786/2010-SRVS/z.54145-M

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov MVČR, 2016; Údajov Stavebního řádu Pardubický kraj, 2011, zoznam obcí je totožný s r. 2016 podľa MVČR,2016

Na základe podkladových údajov tabuľky 3 a tabuľky 4, nižšie uvedená tabuľka 5 (NR kraj) a tabuľka 6 (Pardubický kraj), zobrazuje informácie o rozdelení stavebných úradov v uvedených krajoch do definovaných intervalov podľa počtu obyvateľov žijúcich v obciach spadajúcich pod jednotlivé stavebné úrady v NR a Pardubickom kraji. Stĺpec 2 v tabuľke 5 a 6 vyjadruje, koľko stavebných úradov má počet obyvateľov v intervale podľa prvého stĺpca. Stĺpec 3 vyjadruje, koľko obyvateľov žije v obciach patriacich pod stavebné úrady, ktorých počet je uvedený v stĺpci 2. Stĺpec 4 vyjadruje, aký objem štátnych dotácií na výkon kompetencie na úrovni stavebného poriadku plynie zo štátu do jednotlivých stavebných úradov (ktorých počet je uvedený v stĺpci 2) a ktorých počet obyvateľov spadá do intervalu stĺpca 1. Posledný stĺpec 5, taktiež v oboch tabuľkách (tabuľka 5 a tabuľka 6) vyjadruje, v priemere aká výška štátnej dotácie plynie na 1 stavebný úrad, spadajúci podľa počtu obyvateľov do veľkostnej kategórie podľa stĺpca 1, vyjadrený ako výška štátnej dotácie pre stavebný poriadok (stĺpec 4) k počtu stavebných úradov (v rámci NR a Pardubického kraj) za rok 2016.

Tabuľka 4: *Rozdelenie stavebných úradov a Nitrianskeho kraja do intervalov podľa počtu obyvateľstva obcí*

Veľkosť SSÚ/NÚ podľa populácie	Počet SSÚ/NÚ	Počet obyvateľov	Výška dotácie pre SSÚ/NÚ v EUR	Priemerná výška dotácie na 1 stavebný úrad v EUR
<2000	6	6 211	6 894,21	1 149,04
2001-10000	12	55 513	61 619,43	5 134,95
10001-20000	7	106 509	118 224,99	16 889,28
>20001	12	513 995	570 534,45	47 544,54

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov tabuľky 3, 2019

Tabuľka 5: *Rozdelenie stavebných úradov a Pardubického kraja do intervalov podľa počtu obyvateľstva obcí*

Veľkosť stavebného úradu podľa populácie	Počet stavebných úradov	Počet obyvateľov	Výška dotácie na stavebný poriadok v EUR	Priemerná výška dotácie na 1 stavebný úrad v EUR
<2000	3	4 884	39 074,61	13 024,87
2001-10000	21	96 660	608 701,34	28 985,78
10001-20000	12	184 167	764 045,25	58 318,88
>20001	6	230 612	740 950,63	123 491,77

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov tabuľky 4, 2019

Záver:

Kompetencie na úseku stavebného poriadku patria medzi prenesené kompetencie zo štátu na obce na Slovensku aj v Českej republike. Základný rozdiel v legislatívach oboch štátov spočíva v tom, že na Slovensku bola kompetencia na úseku stavebného poriadku prenesená zákonom č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky v znení neskorších predpisov na všetky obce bez rozdielu. Malé obecné úrady zabezpečujú túto kompetenciu prevažne s veľkými finančnými problémami a preto využívajú ust. § 20 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení. a zlučujú svoje stavebné úrady s inými, aby dokázali finančne pokryť agendu svojej stavebnej kompetencie.
V Českej republike zákonodarca vzal v úvahu náročnosť zabezpečenia stavebných kompetencií obcami. Zákonom č. 314/2002 Sb. o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností došlo v ČR pre účely vykonávania stavebných kompetencií k rozdeleniu obcí na tri kategórie obcí. Stavebné kompetencie vykonávajú obce II.kategórie (s povereným obecným úradom) a obce III. kategórie (s rozšírenou pôsobnosťou).
Analýzou počtov stavebných úradov v Nitrianskom a Pardubickom kraji a dotáciami štátov (SR a ČR) na jednotlivý stavebný úrad v príslušnom štáte, boli zistené výrazné rozdiely medzi dotáciami SR a ČR na kompetencie stavebných úradov v Nitrianskom a Pardubickom kraji. Z uvedeného vyvodzujeme záver, že stavebné úrady na Slovensku sú dotované štátom na výkon stavebného poriadku približne 4x menej ako v Českej republike. Preto by komunálna reforma na Slovensku mala jednoznačne pokračovať jednak v znížení počtu obcí (v súčasnosti je ich 2 927) a jednak v zvýšení štátneho príspevku na vykonávanie stavebných kompetencií stavebnými úradmi.

Poďakovanie

Autori ďakujú za finančnú podporu Grantovej agentúre VEGA 1/0190/17 .

Použitá literatúra

BÁČIK, Vladimír. 2019. *Obce Slovenskej republiky*. Bratislava: Prírodovedecká fakulta UK. [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné na internete: http://www.sodbtn.sk/obce/index.php

FANDEL, Peter – MARIŠOVÁ, Eleonóra et al. 2018. *Effect of decentralisation policies in public administration on effeciency of local governments in Central Europe – the case of Czech republic and Slovakia*. Florence, Italy: 5th INTERNATIONA MULTIDISCIPLINARY SCIENTIFIC CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES AND ARTS SGEM 2018. 560 p. ISBN 978-619-7408-67-6

HVIŠČ, Ondrej. 2017. Komunálna reforma a princípy reformy verejnej správy. Košice: UPJŠ. [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné na internete: https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/sprava/Hvisc.pdf

KLIMOVSKÝ, Daniel. 2010. *Samosprávy v EÚ Česká republika*. Územná samospráva. s 32-37.

KLIMOVSKÝ, Daniel [5]. 2014. Financovanie obcí v podmienkach Slovenskej republiky. Denník Verejná správa. [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné na internete: http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6635344

ČERNĚNKO, Tomáš et al. 2017. Skrytý podklad v samospráve – Alternatívne možnosti sústredenia výkonu správy v samosprávach. [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné na internete: http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11457

MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY [MVSR]. 2018. Prehľad spoločných stavebných úradov v evidencií Ministerstva vnútra SR k 30. 9. 2018. Dostupné na internete: https://www.minv.sk/?spolocne-obecne-urady

SEDLÁČEK, Jan. 2015. Rozdělení obcí dle rozsahu přenesené působnosti. SDRUŽENÍ MÍSTNÍCH SAMOSPRÁV. [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné na internete: http://www.rokvobci.cz/zpravy-redaktoru/detail/692-rozdeleni-obci-dle-rozsahu-prenesene--pusobnosti/

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR. 2019. http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=xts.run&m=portal/cc.xts&gohome=

STATNISPRAVA CZ. 2019. Stavební úřady městských úřadů. [online]. [cit. 2019-04-04]. Dostupné na internete: https://www.statnisprava.cz/rstsp/ciselniky.nsf/i/d0061

ŠAFRÁNKOVÁ, Jana Márie – ŠIKÝŘ, Martin. 2019. *PRINCIPLES OF PEOPLE MANAGEMENT IN PUBLIC ADMINISTRATION*. Praha: Vysoká škola regionálního rozvoje a Bankovní institut – AMBIS

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. 2019. Srovnání kraje s Českou republikou. [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné na internete: http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/pardubicky-kraj/kraj/

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY [MVČR]. 2019. Příspěvek na výkon státní správy. [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné na internete: https://www.mvcr.cz/clanek/prispevek-na-vykon-statni-spravy-prispevek-na-vykon-statni-spravy.aspx

MĚSTA A OBCE ONLINE – MOOL. 2019. Úradní deska a weby měst a obcí. Kraje ČR. [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné na internete: http://mesta.obce.cz/
Zákon č. **369/1990 Zb**. Zákon o obecnom zriadení v platnom znení
Zákon č. **128/2000 Sb.** Zákon o obcích v platnom znení
Zákon č. **50/1976 Zb**. Stavebný zákon v platnom znení
Zákon č. **183/2006 Sb**. Stavební zákon v platnom znení
Zákon č. **416/2001 Z. z**. Zákon o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky v platnom znení
Zákon č. **314/2002 Sb.** Zákon o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností v platnom znení .

ROZVOJOVÉ PROBLÉMY OBCÍ POMEZÍ JESENICKA

DEVELOPMENT PROBLEMS OF JESENIK REGION SETTLEMENTS

doc. Ing. arch. Iva Poslušná, Ph.D.
doc. Ing. arch. Vladimíra Šilhánková, Ph.D.
Mgr. Michael Pondělíček, Ph.D.
Ing. Pavel Struha

Katedra regionálního rozvoje
Vysoká škola regionálního rozvoje a Bankovní institut – AMBIS, Lindnerova 575/1, Praha 8
iva.poslusna@ambis.cz, vladimira.silhankova@ambis.cz, michael.pondelicek@ambis.cz, pavel.struha@ambis.cz

Klíčová slova:
regionální rozvoj, Jesenicko, pohraniční regiony, sídlo, cestovní ruch

Keywords:
regional development, Jesenik region, border regions, settlement, tourism

Abstrakt:
Příspěvek se zaměřuje na problematiku rozvojových bariér ve specifickém území příhraničního regionu – periferní oblasti Olomouckého kraje, pomezí Jesenicka. V září roku 2018 bylo provedeno terénní zkoumání studenty Institutu regionálního rozvoje VŠ AMBIS ve vybraném území, byly analyzovány rozvojové předpoklady a rozvojové problémy a vytvořen soubor návrhů na rozvoj tohoto území. Zkoumání se zaměřilo na obce, jejichž vývoj poznamenala proměna linie česko-polské hranice, tj. Bílá Voda, Horní Hoštice, Bílý Potok, Uhelná, Bernartice, Horní Heřmanice, Černá Voda, Stará Červená Voda, Velké Kunětice, Supíkovice.

Abstract:
The paper is focused on the issue of development barriers in the specific area of the border region – the periphery of the Olomouc region, the Jeseník border. In September 2018 was conducted the field survey by students of the Regional Development Institute of AMBIS and development assumptions and development problems were analyzed, and set proposal for the development for this area were created. The research was focused on villages whose development was affected by the transformation of the Czech-Polish border line e.g. Bílá Voda, Horní Hoštice, Bílý Potok, Uhelná, Bernartice, Horní Heřmanice, Černá Voda, Stará Červená Voda, Velké Kunětice, Supíkovice.

Úvod

Jesenickým pomezím rozumíme nejsevernější výběžek Olomouckého kraje, jeho nejmenší a nejlesnatější okres, vymezený nížinou státní hranice s Polskou republikou, pásmem Rychlebských hor, Hrubým Jeseníkem a Zlatohorskou vrchovinou. Okres Jeseník se téměř celý nachází na území Českého Slezska, na severozápadě sousedí se dvěma polskými vojvodstvími – Opolským a Dolnoslezským, na jihu s okresem Šumperk a na východě s okresem Bruntál, který leží v Moravskoslezském kraji. Administrativně byl okres oproti ostatním okresům z roku 1960 zřízen dodatečně v roce 1996 vyčleněním z okresu Šumperk. (Benešová a kol., 2000)
Charakteristické drsnější a poměrně rozmanité podnebí je dáno velkými rozdíly nadmořských výšek (Keprník 1423, Vidnava 233). Povrch z 80 % pokrývá dnes smrkový lesní porost, hluboce zaříznutými údolími překonávají soustavy kaskád a vodopádů četné přítoky nejvýznamnějších řek Vidnávky a Bělé. Těžko prostupný porost ukrývá bohatství podzemních pramenů, tajemných jeskyní, nerostného bohatství i unikátní květeny. O kvalitě zachovalého přírodního prostředí svědčí na části území vyhlášená chráněná krajinná oblast, národní přírodní památky a přírodní rezervace, vyhlášení památných stromů.
Typ osídlení se vyvíjel v závislosti na průběhu cest a vodních toků, zdrojů obživy a na strategické poloze hraniční oblasti. Převažují potoční ulicovky, s fragmenty zástavby původního tzv. jesenického domu, (přízemní roubený, později zděný dům se sedlovou střechou krytou šindelem, později břidlicí), v nejsevernější části pak typem pruského domu, postupně rozšířeného ve čtyřboký statek. Po roce 1945 pro nedostatečné dosídlení oblasti však byla většina staveb demolována a jediné území s dochovanou typickou lidovou architekturou reprezentuje vesnická památková zóna Rejvíz.
Vzdálenost centra regionu z Prahy je cca 250 km, předpokládaná doba cesty osobním automobilem 3,5 hodiny, vlakem pak skoro 4 hodiny. Nutno však připomenout, že poloha centra – Jeseníku není v těžišti území a že dosažení nejvzdálenější obce představuje dalších 40 km, tj. cca 40 minut autem, veřejnou dopravou s přestupem i přes hodinu. I tak dostupnost výběžku přes bariéru hor zůstává obtížná zejména v zimním období pro vysokou polohu tří přístupových sedel – Ramzovského, Červenohorského a Videlského.

Obrázek 1: *Mapa regionu Jesenicka*

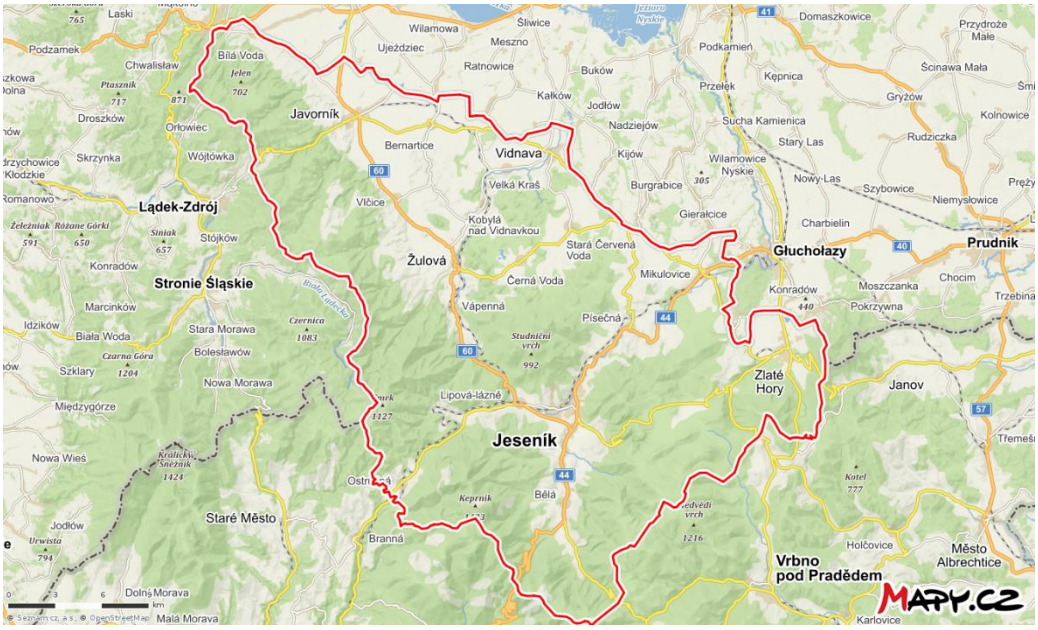

Zdroj: mapy.cz

Pestrá a pohnutá historie Jesenicka je spojena jednak s poměrnou nepřístupností hor, neustálými majetkovými spory a útrapami během všech válek, jednak s bohatostí přírodních zdrojů. Rozhodující vliv na rozvoj osídlení mělo od roku 1000 Wroclawské biskupství, které kolonizovalo oblast pohraničního hvozdu a spravovalo ji až do roku 1945. Po světových válkách byly následně kontinuita péče o sídla a krajinu, tradiční hospodaření a výroba přerušeny znárodňováním průmyslu, doosídlováním obyvateli z vnitrozemí. Negativní dopad těchto i dalších procesů hospodářské centralizace se projevuje v samotném vědomí obyvatel, ztrátě pocitu sounáležitosti, sociální hrdosti a vazby s územím. Region Jesenicka zejména v okrajových oblastech vykazuje stále vysokou míru nezaměstnanosti, úbytek obyvatel v důsledku stěhování za vzděláním a za prací, problémy s dopravní a technickou infrastrukturou a nedostupnou vybaveností.

Cílem práce bylo cílem bylo zjistit, jak vysokoškolští studenti regionálního rozvoje vnímají česko-polské pohraničí Jesenicka, jak hodnotí rozvojový potenciál vybraných obcí a jaká navrhují rozvojová opatření. Práce je založena na vlastním terénním mapování v rámci terénního cvičení studentů magisterského studijního programu Management rozvoje města a regionů Vysoké školy regionálního rozvoje a Bankovního institutu - AMBIS. Cvičení probíhalo v termínu 26. – 30. 9. 2019 za účasti 40 studentů a 3 pedagogů.

Obrázek 2: *Lokace vybraných obcí (měřítko výřezů přizpůsobeno čitelnosti)*

Zdroj: mapy.cz/vlastní zpracování

K vlastnímu mapování byly vybrány obce, jejichž vývoj poznamenala proměna linie hranice mezi historickým územím Čech/Rakouska a Polska/Pruska a měnila se pozice vlastního centra původního sídla i pojmenování odtržených částí. Jedná se o obce Bílá Voda/Kamienica, Horní Hoštice/Gościce, Bernartice/Dziewiętlice, Horní Heřmanice/Jasenica Górna, Velké Kunětice/Sławniowice. Druhou skupinu pak reprezentují obce uvnitř hranice, v její relativní blízkosti – Bílý Potok, Uhelná, Černá Voda, Stará Červená Voda a Supíkovice. Každou obec mapovala tří až čtyřčlenná skupina studentů pod vedením akademických pracovníků školy. Mapovalo se od 10 do 16 hodin, za příznivého počasí. Skupiny měly k dispozici mapu katastrálního území obce v měřítku 1:10 000, do které zanášely údaje o občanské vybavenosti, dopravní a technické infrastruktuře, veřejné zeleni a další, podle mapového klíče. Na základě výsledků mapování, informací zjištěných z veřejně dostupných zdrojů a přímo v obcích např. na úřední desce, rozhovory se starosty obcí a s občany byla pro každou obec vytvořena SWOT analýza a navrženy možné rozvojové aktivity obce.

1. Mentální mapy

Pro sledování percepce mapovaného prostoru bylo dále využito tvorby mentálních map (blíže k mentálním mapám in Buzan, 2007, Pánek a Pázsto, 2016). Úkolem studentů bylo vytvořit mentální mapu vybraných lokalit. Každou jednotlivou lokalitu zpracovalo po deseti studentech.

Studenti každou lokalitu navštívili po dobu cca 1-2 hodin a s odstupem jednoho až dvou dnů byli vyzváni, aby vytvořili mentální mapu, tj. ručně kreslený „obraz“ toho, co jim z návštěvy města utkvělo. Zpracována byla následující města: Jeseník, Javorník, Zlaté Hory, Vidnava a Žulová na české straně a Nysa, Paczków, Gluchołazy a Otmuchów na straně polské. Většina analyzovaných map se soustředila jen na nejužší centrum města (často jen na náměstí) a jen velmi málo z nich bylo holistických. Pokud se holistické mapy vyskytly, byly to mapy Jeseníku. Pro porovnání uvádíme ortofotopamy a vybrané (typické) zástupce mentálních map studentů, a to regionálního centra - Jeseníku.

Zajímavé je, že se studenti většinou soustředili výhradně na zmapování prostoru náměstí, a to do nejmenších podrobností popisu využití parteru jednotlivých domů a jen 9 z nich zmínilo radnici. Kašnu, která stojí uprostřed náměstí, zaznamenali jen 3 studenti, stejně tak jako velké sady, které se nad městem vypínají a stejně jako lázně na druhé straně, objevily se pouze 2x.

Zajímavé rovněž je, že u holisticky pojatých map studenti mnohem více dbali na jejich správnou severojižní orientaci.

I u regionálního centra na polské straně Nysy se objevily holistické a dílčí mapy, nicméně četnost jednotlivých jevů, již nebyla tak přesvědčivá jako v případě Jeseníku. Nejčastěji zde byly zmíněny obchodní ulice a bazilika – oboje 6x a dále pak nádraží a kruhový objezd – 5x. Zajímané je, že rynek (náměstí) se objevil jen na čtyřech mentálních mapách.

Obrázek 3: *Detail centra Jeseníku*

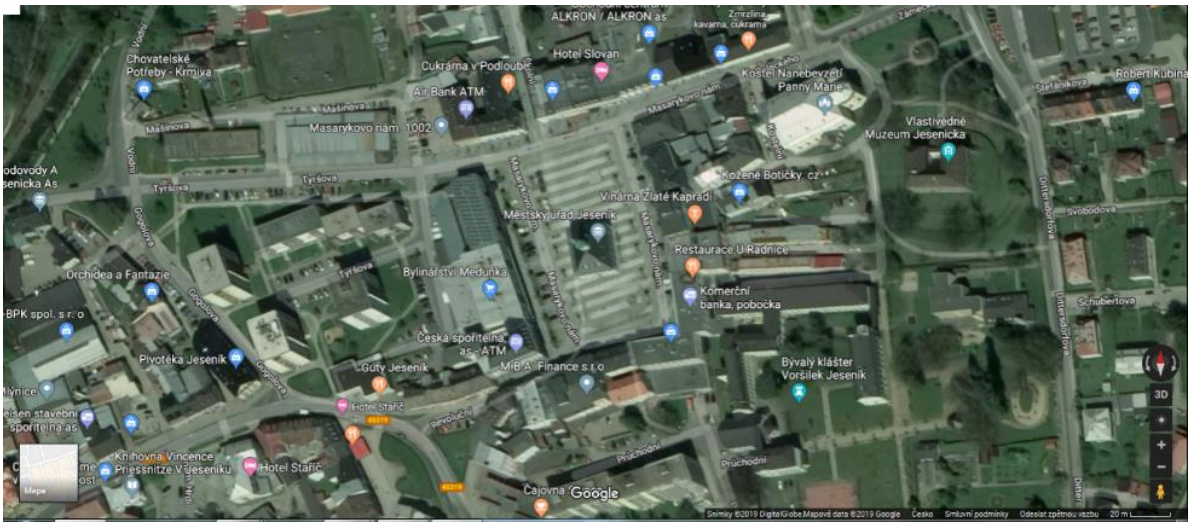

Zdroj: © Google maps 12.2.2019

Obrázek 4: *Mentální mapa náměstí Jeseníku*

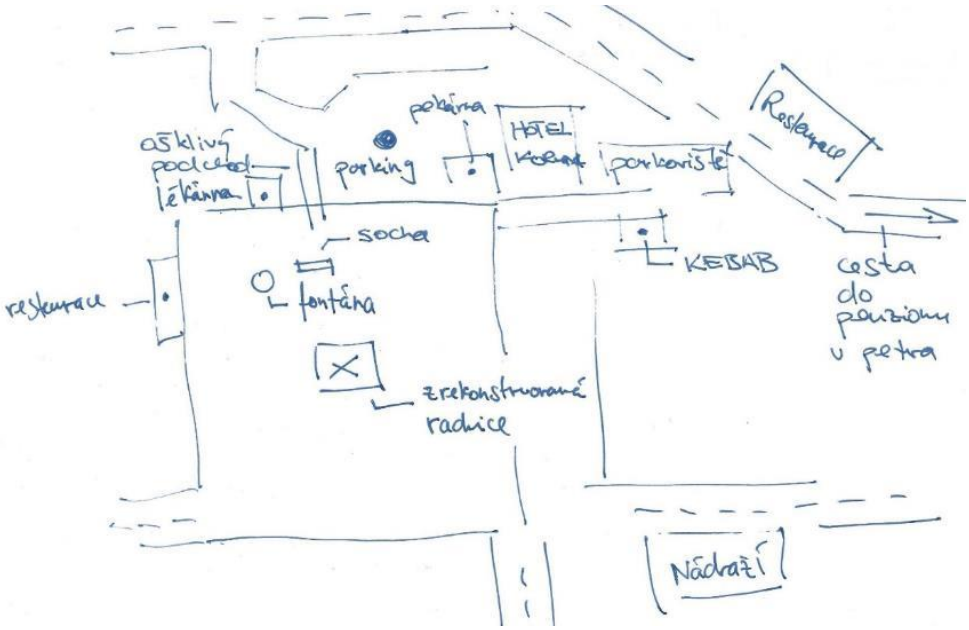

Zdroj: studenti

2. Percepce území a jeho rozvojové možnosti

Součástí cvičení bylo porovnání české a polské hranice a zjišťování vnímání – percepce obou stran hranice a jejich rozdílů. Studenti účastnící se terénního cvičení zpracovali dvě základní asociační analýzy percepce prostoru, a to samostatně pro českou a polskou stranu hranice. Analýzy byly založeny na komparaci sledovaného českého a polského prostoru a prováděny a hodnoceny shlukovou metodou přímo na místě. Výsledky byly zpracovány ze 40 odpovědí studentů.

2.1. Percepce české strany hranice

Na české straně hranice výrazně převažovalo pozitivní hodnocení. První negativum bylo z pohledu pozitiv až na šesté pozici. Jednotlivé jevy se v hodnocení vyskytovaly s následující četností (uvedeny ty, jež byly zmíněny alespoň čtvrtinou respondentů tj. do četnosti 10): krásná příroda 22x, dostupná a vybavená infocentra 19x, dostupné obchody a služby 18x, dobrý stav komunikací a dobrá dopravní obslužnost 17x, probíhající rekonstrukce a revitalizace 16x, opravené památky a historické objekty 15x, udržovaná centra měst a vesnic 14x, čistota, podpora turismu, dostupnost a kvalita restaurací 10x; z negativ neupravené památky a historické objekty 16x, nedostatek zeleně v obcích 11x. Zajímavé je, že stav památek a historických objektů se objevil, jak v pozitivním, tak i negativním hodnocení, a to přibližně se stejnou četností.

Výše uvedené ale neznamená, že by se negativa na české straně nevyskytovala. Jen jejich distribuce byla mnohem širší. Z uvedených negativ byla vícečetná tato: 9x chudý a pro investory nezajímavý region, 7x špatný stav komunikací, 6x málo restaurací a jejich špatná úroveň a časté poplatky (např. za parkování, WC apod.). Dále jako negativum bylo ještě zmíněno: nedostatek lidí v ulicích, málo volnočasových prostorů, zavřené kostely, nedostatečná propagace území a chybějící prvky pro zadržení vody v krajině. Z dalších pozitiv byli vyjmenováni milí a ochotní lidé, lázeňství, bezpečné, moderní zázemí pro IZS a lokální produkty.

Z hodnocení vyplývá zajímavý fakt, že řada prvků se objevila i jako pozitivum, tak jako negativum. Důvodem pro tento rozpor může být skutečnost, vůči čemu ten který hodnotitel prováděl komparaci. Tato skutečnost byla se skupinou diskutována. Byla-li komparace opřena o situaci v rozvinutých regionech Česka, pak měl hodnotitel tendenci situaci na Jesenicku hodnotit spíše negativně, byla-li ale komparace opřena o situaci v sousedním polském Nysku, převažovalo hodnocení české strany hranice spíše jako pozitivní.

2.2. Percepce polské strany hranice – Nysko

Hodnocení polské strany hranice bylo výrazně vyváženějším z hlediska uváděných pozitiv a negativ přičemž ale četnost odpovědí byla mnohem roztříštěnější, než tomu bylo na české straně. Do vyšší, než čtvrtinové četnosti se dostalo v pozitivech jen šest prvků. Situace v oblasti negativ byla s českou stranou relativně vyrovnaná (tři negativa s vyšší než čtvrtinovou četností). Udržované kostely a památky 31x, udržovaná zeleň ve městech 25x, nová architektura necitlivá vůči historickým objektům 21x, probíhající rekonstrukce a úpravy 18x, málo semaforů a přechodů pro chodce 15x, ochotní lidfé 13x, neexistující nebo zavřená infocentra 13x, dostupná WC zdarma 12x, čistota 11x. Z méně četných pozitiv se na polské straně vyskytovaly následující: 9x dostupnost obchodů a služeb a kruhové objezdy, 8x opravené domy a náměstí, 6x náboženství a 5x kvalitní komunikace. Vedle toho se ale vyskytla (poněkud paradoxně) i řada negativ, z nichž mnohá stála v přímém rozporu uvedeným pozitivům. Jsou jimi 9x chaotická doprava a agresivní řidiči, neopravené domy a špatná obsluha v restauracích, 7x špína a odpadky na ulicích, 6x zavřená a nedostupná WC, 5x nekvalitní komunikace a opilci a bezdomovci na ulicích.
7x bylo dále zmíněno, že v Polsku je dopravní značení odlišné od našeho, a dále pak skutečnost, že v Polsku se nenacházejí velkoplošná maloobchodní zařízení (supermarkety) a větrné elektrárny, což ale nelze zhodnotit jako negativum, ale spíše jako regionální rozdíl.
Z dalších pozitiv na polské straně je třeba zmínit dostupnost lékáren, kamerový systém, hrdost na Jana Pavla II, prvky na zadržení vody v krajině a upravená koryta toků a lokální produkty. Z negativ to pak je chybějící dostupnost pro handicapované, chybějící cyklostezky a nacistická hesla v podobě graffiti.

2.3. Komparace rozdílů české a polské strany hranice

Na základě asociativních analýz byla následně provedena komparativní analýza percepce české a polské strany hranice. Ukázalo se, že přestože je Jesenicko v rámci České republiky periferní a zaostávající region, při komparaci s polským Nyskem je tento region hodnocen celkově lépe. Z hlediska podmínek rozvoje může Jesenicko čerpat z krásné přírody, kterou podporuje sítí dostupných informačních center a dalších informačních prvků v terénu, sítí pěších a cyklistických tras i sítí penzionů a dalšího vybavení pro návštěvníky. Krajina na polské straně hranice rychle padá do ploché nížiny, která zdaleka nemá takový krajinně estetický potenciál jako Jesenicko.
Pomineme-li geografické danosti, tj. krásnou přírodu kopcovitého Jesenicka vs. ne právě vzhlednou Nyskou pánev, a budeme se soustředit jen na člověkem ovlivnitelné skutečnosti, pak zjistíme, že na polské straně hranice jsou v dobrém stavebně technickém stavu zejména kostely. Na české straně hranice, byl větší důraz kladen na úpravu veřejných prostorů náměstí a ulic, která byla ve většině zkoumaných lokalit již rekonstruována nebo se tato rekonstrukce právě dokončovala. Ve sledovaných městech v Polsku probíhala taková rekonstrukce pouze jedna a většina veřejných prostorů zatím upravena nebyla. Obdobná situace je i u dopravní infrastruktury, jejíž stav opět není na české straně ideální, nicméně ještě stále výrazně lepší, než

na straně polské. Přestože ani historické objekty nejsou v na Jesenicku zdaleka v dobrém stavebně technickém stavu, při komparaci s polskou stranou opět tato část vychází jako lépe upravená. Na polské straně je pak opakovaně výslovně zmiňována necitlivá nová architektura vůči historickým objektům, což situaci pozitivního vnímání prostoru dále komplikuje.
I když polská strana hranice působí chudším dojmem a bez naděje na větší rozvoj turistického ruchu, je třeba pozitivně hodnotit, jak přístup místního obyvatelstva, které bylo opakovaně označeno jako „milí lidé“ tj. ochotní ve službách i v běžném styku, tak i rozvinutou síť maloobchodu a služeb, která na české straně v řadě míst chybí. Výrazně se zde projevují rozdílné vzorce chování Čechů a Poláků jako spotřebitelů, kde Češi jednoznačně preferují velkoobjemové méněčetné nákupy v levných supermarketech (které pak logicky způsobí odliv od maloprodejců a zánik jejich sítě). Naproti tomu Poláci raději nakupují v menších obchodech, jejichž síť je tak výrazně hustější a přímá dostupnost služby vyšší, a to i přesto, že jejich koupěschopnost je menší, než česká.

3. Mapovací technika a způsob tvorby mapovacího klíče

Pro mapování v rámci terénních cvičení jsou běžně využívána data Základní mapy České republiky 1:10 000 (ZM 10). Vzhledem k tomu, že mapované obce, resp. řešená zastavěná území leží částečně na polském území, bylo nutno zvolit jiný kartografický podklad, neboť rozsah ZM 10 končí na českých hranicích. Jako podklad pro terénní mapování byla proto zvolena mapová data OpenStreetMap. OpenStreetMap je projekt, jehož cílem je tvorba volně dostupných geografických dat a následně jejich vizualizace do podoby topografických map (např. silniční mapa, turistická mapa, cyklomapa) a navigování v nich. Data OpenStreetMap jsou systematicky pořizována dobrovolníky pomocí ručních GPS přijímačů a poté zpracována na počítači v editační aplikaci a posléze nahrána do globální databáze OpenStreetMap. Mapovat lze při procházkách, na kole, v autě apod. Nedávné zpřístupnění leteckých a družicových snímků a dalších dat z komerčních či veřejných zdrojů přispělo ke zrychlení a zpřesnění mapových podkladů, např. využití půdy. Jsou organizovány tzv. mapping parties (jinak mapathony) zaměřené na skupinové mapování dané oblasti.
Mapování v terénu je realizováno pochůzkou a jedná se spíše o terénní šetření, neboť základní terénní prvky jsou již jednoznačně identifikovány v podkladové mapě. Na základě značkového klíče se v terénu vyhledávají prvky a objekty, důležité pro rozvojový potenciál obce. Tyto prvky se zakreslují do černobílého tisku mapového podkladu několika způsoby v závislosti na hustotě mapovaných prvků na dané ploše:

- zákres prvků dle značkového klíče s využití barev.
- zjednodušený zákres prvků jednou barvou (bod, linie, plocha/obrys bez použití značkového klíče), jejich očíslování a vytvoření legendy dle čísel.

Takto vznikne pracovní mapa, která po naskenování na velkoformátovém skeneru a georeferencování na digitální mapovou předlohu, bude využita jako podklad pro digitalizaci mapovaných prvků v geografickém informačním systému (GIS), např v SW ArcGIS nebo QGIS. Digitalizací prvků vzniknou vektorová data, spojená s databází dalších (negrafických) informací, která budou využitelná pro různé analýzy a rozvojové projekty. Na mapování obcí Jesenicka se podílel i školní dron DJI Phantom 4 „AMBIS“- kvadrokoptéra, vybavená 4K kamerou, schopnou pořizovat letecké snímky vysokého rozlišení.

3.1. Značkový klíč

Pro zákres prvků, důležitých pro rozvojový potenciál obce neexistuje normovaný značkový klíč – jedná se o tematickou mapu. Byl proto vytvořen pro práci unikátně s tím, že bude v praxi

ověřen a dále případně upraven či pro další obdobné mapovací práce verifikován. Pro vytvoření mapovacího klíče byly využity Principy a pravidla územního plánování v oblasti mapování dat pro Územně analytické podklady (ÚÚR, 2016 a 2017) a vlastní starší práce (např. Šilhánková, Pondělíček, 2012). Některé prvky jsou součástí map velkého a středního měřítka (cyklo/turistické trasy, sakrální stavby, památníky, zastávky dopravní obslužnosti…), pro ně jsou již vytvořeny mapové značky. Ostatní prvky jsou tzv. tematické, pro ně byly vytvořeny nové mapové značky (např. turistická atraktivita, mobiliář, historický objekt…).
Značkový klíč byl koncipován tak, aby obsahoval pouze 5 barev (černá, červená, žlutá, zelená, modrá) a značky jednoznačně identifikovaly mapovaný prvek.

Obrázek 5: *Značkový klíč pro mapy rozvojového potenciálu obce*

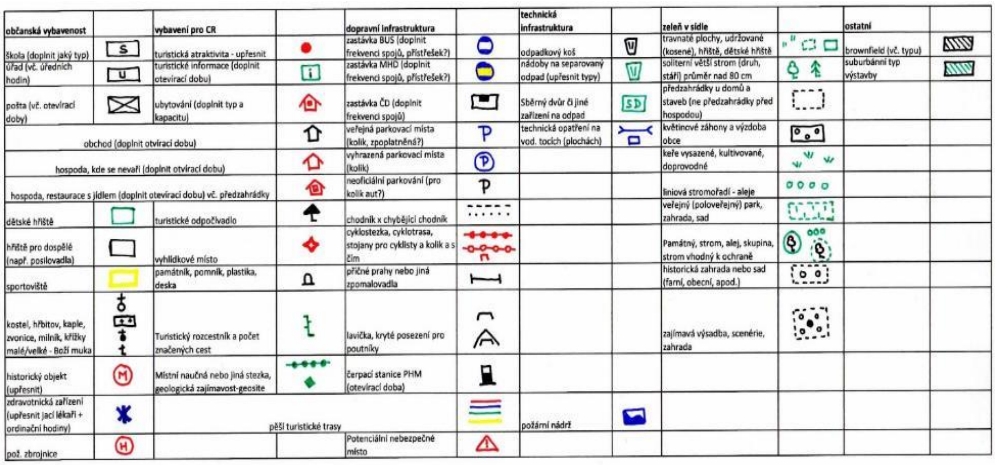

Zdroj: vlastní

V rámci mapovacích prací byla na základě výše uvedeného jednotného klíče vytvořena pro každou obec mapa rozvojového potenciálu obce. Mapovány byly intravilány obcí.

Obrázek 6: *Ukázka zpracování mapy rozvojového potenciálu obce Velké Kunětice / Slawniowice*

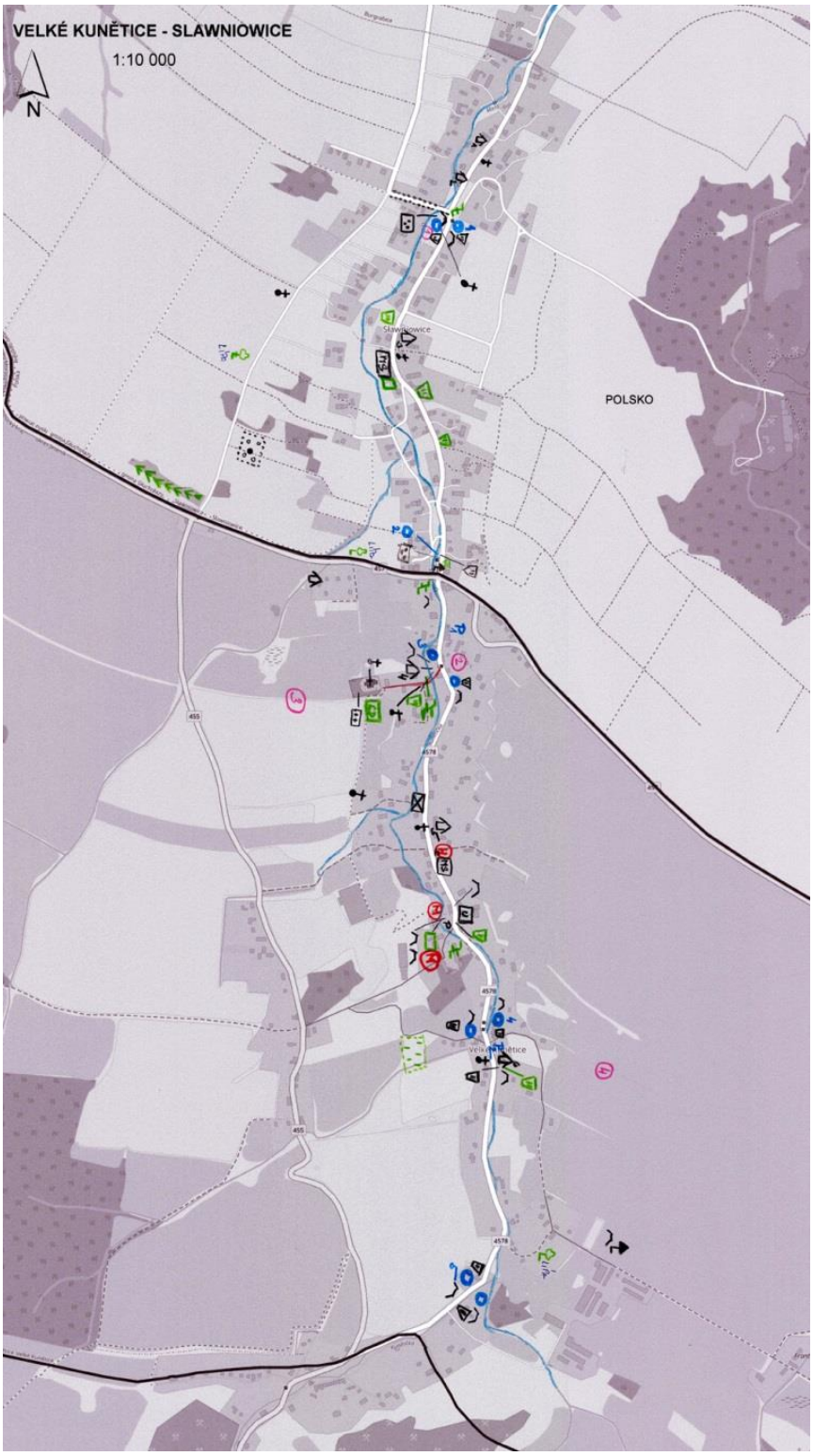

zdroj: studenti

4. Analýza rozvojového potenciálu vybraných obcí

4.1. Bílá Voda – Kamienica

(Bc. Tomáš Brichta, Bc. Pavlína Daňková, Bc. Renata Hořáková, Bc. Filip Rabinský)

Základní informace o obci

Obec stavebně navazuje na vývojově starší obec Kamienica na polské straně hranice. Je charakteristická sídelní strukturou dlouhých spádnicových řetězových vsí obklopených otevřenou zemědělskou krajinou s dominantní zemědělskou funkcí, v úpatí výrazně přecházejících v krajinu lesozemědělskou. Převládá rozvolněná extenzivní zástavba rodinných domů venkovského typu. V centru obce se nachází dominanta - barokní kostel Navštívení Panny Marie a piaristická kolej s udržovanou veřejně přístupnou zelení ve vlastnictví obce. V prostorách bývalého zámku se nachází psychiatrická léčebna s přilehlým udržovaným obecním parkem. Rozsah jednotlivých zastavěných stavebních pozemků je ve většině případů jasně definován oplocením. Nová obytná výstavba je směřována do proluk i na okraj obce, ve volné krajině nejsou navrženy žádné nové samoty a není uvažována nová zástavba na plochách původních zemědělských usedlostí. A to zejména z důvodu finanční náročnosti budování technické a dopravní infrastruktury. Ze základní vybavenosti zde schází zdravotní středisko a škola, dostupné 9 km ve městě Javorník, dále k rozvinutí rekreačního a turistického potenciálu i potřebná turistická infrastruktura. Stávající plochy občanského vybavení jsou územním plánem stabilizovány a nedochází k navržení nových rozvojových ploch pro tuto funkci.

S periferní polohou obce souvisí vysoká nezaměstnanost (18,09 %), dominuje dojížďka za prací do blízkého Javorníku a Jeseníku. Mezi největší zaměstnavatele v obci patří Psychiatrická nemocnice Marianny Oranžské a výrobna hostií *Unita spol. s r.o.* (jediná svého druhu v ČR). Obcí prochází pouze jedna významnější komunikace III. třídy č. 4532 vedoucí přes Horní Hoštice, Bílý Potok až do Javorníka, dále do Polska napojená na silnici č. 46. Je plánována výstavba bioplynové stanice pro řešení vytápění (v současnosti pomocí propan-butanových nádob). Teplofikace stávající bytové zástavby, dle územního plánu, by měla být prováděna diverzifikovaně, a to jak z hlediska otopných systémů, tak z hlediska použitých energií (pevná paliva, kapalná paliva, elektřina). Místní část Bílá Voda je zásobována pitnou vodou z veřejné vodovodní sítě, místní část Kamenička a objekty rozptýlené obytné a rekreační zástavby jsou zásobovány z vlastních zdrojů (domovní studny). Centrální část obce je odkanalizována do vlastní ČOV, místní část Kamenička řeší splaškové odpadní vody individuálně. Zeleň v sídle je povětšinou tvořena vzrostlými zdravými stromy, nižšími keři. Plochy veřejné zeleně v prostoru návsi, okolo kostela, hasičské zbrojnice a prodejny i vyhrazená zeleň v zámeckém parku a areálu kláštera, hřbitova a nově vybudovaný sportovní areál.

Návrh rozvojových opatření:

- respektovat stávající tradiční typ osídlení a historický půdorys obce a nevytvářet nové samoty a další stavební rozvoj obce směřovat mimo území s potenciální hrozbou záplav (eliminovat vyčištěním koryta potoka)
- u stávající topolové aleje provést dendrologické vyšetření
- posílit sociální soudržnost obyvatel vytvořením místa/komunitního centra setkávání občanů a pořádání kulturních akcí
- posilovat podmínky pro rekreační využití s ohledem na zachování kvalitního životního prostředí, vybudovat zázemí pro turisty (ubytování, stravování)
- využití turistických atraktivit na polské straně hranice (propojit autobusovou dopravu)
- obnovení tradice piaristické koleje a gymnázia
- rozvíjet nabídku pracovních příležitostí v terciérním sektoru (např. rozšiřování sociálních služeb a služeb pro obyvatelstvo)

- prohloubit meziobecní spolupráci

4.2. Horní Hoštice – Gošcice

(Bc. Alexandr Mikuláš, Bc. Přemysl Růžička, Bc. Lucie Svátková, Bc. Šárka Václavíková)

Základní informace o obci

Obec vznikla v polovině 13. století, v roce 1742 s poválečným dělením Slezska rozdělena hranicí podél císařské silnice (ve směru Javorník – Landek) na severní pruskou (Horní) a jižní rakouskou (Gosticz). Od roku 1963 byla obec připojena k Bílému Potoku a s ním se v roce 1976 stala částí Javorníku. Horní Hoštice jsou typickou potoční ulicovkou. Zástavba je tvořena výhradně staršími venkovskými původně zemědělskými staveními. Výjimkou jsou budovy bývalé školy, hospody se sálem, sídlo fořta a hasičská zbrojnice. Mnoho i obývaných stavení je ve velice špatném stavu. Řada objektů, vč. obecního úřadu, byla pro havarijní stav zbourána (41 ploch) nebo úplně opuštěna. Nové využití našel např. areál bývalého družstevního včelína k experimentálnímu zemědělství.

Horní Hoštice jsou částí obce Javorník a nedisponují žádným institutem veřejné správy, školským ani zdravotnickým zařízením (jen „psychiatrická ambulance“ v hasičské zbrojnici). Obchod byl zrušen roku 1990, stejně tak ubytovací zařízení včetně restaurace, řeznictví a jatek (dnes slouží jen k bydlení), jediné sportoviště představuje přístřešek pro cyklisty se stojanem na kola, u kterého jsou dvě dřevěné lavičky a dvě houpačky pro děti. Jedině začínající kozí farma nabízí čerstvé mléčné výrobky. Rozvoj cestovního ruchu by mohla podpořit přítomnost kaple sv. Jana Nepomuckého, kříž připomínající osobnost zdejšího rodáka – olomouckého kněze Dr. Johanna Wache, žlutá turistická značka vedoucí na vyhlídku Vysoký kámen a dále červená na Borůvkovou Horu a v lesním masivu na svahu Rychlebských hor bývalá uranová štola Jelen, kde se v několika štolách těžila v letech 1958-1968 uranová ruda.

Zkoumaná obec je ryze venkovskou obcí s minimem pracovních příležitostí. Obyvatelé musejí za prací dojíždět do okolních měst a obcí. Výraznější podnikatelskou aktivitou je tak pouze kozí farma, které rozvoj komplikuje vlastnictví vhodných pozemků.

Osu dopravní infrastruktury tvoří páteřní místní udržovaná komunikace, kolmá na silnici č. III/4531 Javorník – Bílá Voda. Přes obec vede cyklotrasa č. 6041 Mikulovice - Bílá Voda a č. 6044 Bílá Voda – Hraničky. Z veřejných rozvodů sítí technické infrastruktury je v obci zavedena pouze elektřina. Zásobování pitnou vodou představují vlastní zdroje, splašky jsou po předčištění zasakovány v trativodech nebo vyústěny do vodoteče Hoštického potoka, který protéká celou obcí. Plynovod je veden podél silnice č. III/4531, s rozvodem do obce se dle územního plánu neuvažuje. Zeleň ve zkoumaném sídle je spíše neudržovanými plochami keřů a stromů (původních sadů) bez výraznější aleje, skupiny či solitéru. V letech 2015-2017 byly provedeny Komplexní pozemkové úpravy spolu s digitalizací území, návrhem opatření ke zpřístupnění pozemků (nové polní cesty a cesty k rekonstrukci), protipovodňových opatření (svodný průleh nad severní hranicí zástavby), vodohospodářských opatření (biocentrum ve spodní části obce na původním mlýnském náhonu) a realizace prvků ÚSES.

Návrh rozvojových opatření:

- respektovat stávající tradiční typ osídlení - využití budov na stálé či druhé bydlení, zemědělské činnosti, předcházet možným povodním, tzn. čistit vodní propustky, toku potoka atp.
- podporovat alternativních služeb – např. pojízdné potraviny, telemedicína, sdílená ekonomika, sdílené přepravní služby
- podporovat místní produkce – jablečné výrobky (cider, mošt), živočišná výroba (kozí farma, ovce)
- rozvíjet cestovní ruch využitím stávajících objektů, sdílením služeb a turistických tras na polské straně
- přidělení samostatného rozpočtu

4.3. Bílý Potok

(Bc. Alena Kočová, Bc. Denisa Moučková, Bc. Robin Juppa)

Základní informace o obci

Bílý Potok byl založen ve 13. století, pod názvem Wyzbach byl spolu se svobodnými statky Kohout (Hamberk/Hahnberg) a Lipový Vrch (Lindenberg) zmíněn v majetku vratislavského biskupství. Od roku 1976 je částí města Javorník. Stávající zástavba obce je rozložena po obou březích Bílého potoka. Jižní část na kopci je tvořena přízemními chalupami, jež volně obstupují komunikaci přecházející v severní části do návsi, kde je zástavba více kompaktní a vícepodlažní. Vybavenost obce je limitována nízkým počtem obyvatel. Obecní úřad, pošta, mateřská škola, základní škola, kulturní dům a kino byly před více jak patnácti lety zrušeny. V budově bývalého zámku je k dispozici restaurace a obchod, nově jsou postavené dva domy pro seniory Domovina a Maruška. Na dění obce se aktivně podílejí sbor dobrovolných hasičů a Myslivecké sdružení. Na katastrálním území obce lze najít nově vybudovaný kemp s koupalištěm Červenka a Ekocentrum Rychleby. Turistický cíl představuje na návsi novorománský kostel sv. Vavřince a Pomník Obětí 1. světové války, dále hroby obětí pochodu smrti z koncentračního tábora Birkenau a také místního rodáka Rudolfa Rittnera, divadelního herce a dramatika, po němž v jihozápadní části obce zůstala vila Kozí hrádek. V obci se nenachází žádný větší zaměstnavatel, velká část obyvatel dojíždí za prací do Polska, někteří dokonce až do závodu Škoda Auto v Mladé Boleslavi. Několik drobných podnikatelů a živnostníků (truhlářství, autoopravna, chovy zvířat, zemědělské družstvo) jen přežívá.

Dopravní infrastruktura je stabilizovaná, v dobrém technickém stavu, jedná se o silnice č. I/60 z Javorníku a č. III/4351 od Bílého Potoka směrem k hranicím Polska, ale i místní obslužné komunikace. Pohyb pěších není řešen chodníky. Podél silnic jsou vedeny cyklotrasy č. 6043 směrem na Javorník a Žulovou a č. 6041 vedoucí podél hranice do Mikulovic. Veřejná doprava je zajištěna autobusovou linkou č. 950120 z Jeseníku a železniční doprava je dostupná až z Javorníku. V obci je vybudován veřejný vodovod, tok Bílého potoka je poměrně nově regulován, průtoky jsou však na mnoha místech značně neudržované a hustě zarostlé. Splaškové vody jsou odváděny do septiků a žump s přepady do Bílého potoka, případně do povrchových vodotečí a trativodů, dle ÚP Javorník je naplánováno vybudování tlakové kanalizace. Plynofikace zřízená není, ani není uvažována. Kapacita a kvalita sítě šíření signálu pro telekomunikační a datové služby není dle místních obyvatel dostatečná. Odpadové hospodářství v obci je řešeno dvěma stanovišti na separovaný odpad. Na celém území Bílého Potoka se nachází poměrně velké plochy travnatého charakteru, několik ovocných sadů. Na severním okraji Bílého Potoka vznikly dvě vodní nádrže lokálního biocentra, které patří k první etapě realizace opatření navržených komplexní pozemkovou úpravou. (zdroj: webové stránky města Javorník).

Návrh rozvojových opatření:

- vytvořit příhodné podmínky pro přistěhování zejména mladých rodin s dětmi, tím zvýšit nejen počet obyvatelstva, ale i obnovit první stupeň základní školy, mateřskou školu, poštu, kino a vytvořit tak nová pracovní místa
- zřídit lékařskou ordinaci v obci s frekvencí v určité dny
- vybudovat nové dětského hřiště, kde by se mohli scházet nejen děti ale i třeba jejich rodiče a mohli na své ratolesti dohlížet a odpočívat
- navýšit počet městského mobiliáře – laviček (dnes pouze 2, které si nejspíše vytvořili sami obyvatelé obce), odpadkových košů (dnes 2 u potravin a restaurace), stojanů na kola (dnes u restaurace 1 stojan v havarijním stavu)
- zpracovat návrh a realizovat vyčištění Bílého potoka, který je velmi špatně udržovaný a zarostlý, přívalové deště hrozí způsobit lokální povodeň v důsledku ucpání průtoku

- rozšíření pokrytí signálu datových sítí
-

4.4. Bernartice – Dziewiętlice

(Bc. Daniela De Gray, Bc. Aiym Kakimova, Bc. Jitka Kutmon, Bc. Milan Port, Bc. Tereza rašovská)

Základní informace o obci

První zmínka o obci pochází z roku 1291. Název zřejmě odvozen od osobního jména zakladatele Bernarda nebo Bertolda. Největší rozmach obce na konci 18. a v 19. století, kdy byly založeny pivovar, lihovar, mlýn, cukrovar, v roce 1892 továrna na zápalky, v letech 1896-7 vybudována železnice do Německa a Javorníka. V roce 1935 podniky převzali národní správci, 1948 i menší podniky a statky byly zestátněny a mnohé provozy zrušeny a zastaveny. Roku 1974 se staly Bernartice sídlem velkého zemědělského družstva, které spojilo JZD v Javorníku, Uhelné, Velké Kraši a Skorošicích. V roce 1980 ZD Javornicko obhospodařovalo celkem 4117 hektarů v podstatě souvislé půdy. V roce 1990 byla v obci také čistírna osiv Státního statku Javorník a granulační linka na krmiva Společného zemědělského podniku, které zde přestaly působit.

Převládá jedno až dvoupodlažní zástavba rodinných domů, většinou z první až druhé poloviny minulého století. Nová zástavba se vyskytuje jen výjimečně - severně od centra obce na pravém břehu Vojtovického potoka (dvanáct řadových domů, osm dvojdomů, šest třípodlažních bytových domů).

Historii obce připomíná římskokatolický farní kostel sv. Petra a Pavla z třetí čtvrtiny 13. století, jehož jádro je z období přechodu románského k raně gotickému slohu s barokní věží a pozdně barokní zámeček poznamenán přestavbami v 19. století. Na přilehlém hřbitově se nachází novorenesanční hrobka rodiny Latzelů.

Občanskou vybavenost v Bernarticích zajišťují: jesle, MŠ, ZŠ (1. stupeň), pošta, knihovna, obecní úřad, hasičská zbrojnice, 3 obchody a pojízdná prodejna, 4 hostince, bowling, workout hřiště, fotbalové hřiště, ubytovací zařízení. Rozvoji cestovního ruchu slouží dva penziony a chalupa, jezdecký klub a úspěšně rekonstruovaná secesní Tančírna v Račím údolí (Georgshalle z roku 1907 postavena vratislavským biskupem Georgem von Koppem).

Pracovní příležitosti nabízejí v obci 2 větší firmy: Zemědělské družstvo "AGROHOLDING" a Kompozity Michalík a několik živnostníků. Většinou obyvatelé dojíždějí do Javorníku.

Obcí prochází silnice II. třídy č. 457 od hraničního přechodu Travná / Lutynia ke hraničnímu přechodu Osoblaha / Pomorzowiczki a silnice III. třídy č. 4573 od hraničního přechodu Bernartice / Dziewiętlice do obce Buková, je napojena na železniční trať č. 295 na trase Javorník - Lipová Lázně, autobusovou linku Javorník - Vidnava a Javorník – Žulová. Také zde vede cyklostezka 6041 Bílá Voda – Mikulovice a 6042 Zlaté Hory – Bernartice. V celé obci je provedena kanalizace, plynofikace, veřejné osvětlení, ČOV, je zřízena požární nádrž.

Zeleň v obci je pravidelně udržovaná - stromořadí okolo hřbitova, topoly u fotbalového hřiště, květinová úprava v centru obce, citlivé začlenění záhonů, travin a dřevin s pomníkem, oživeno vodním prvkem (malá fontánka), břehy Vojtovického potoka.

Návrh rozvojových opatření:

- podporovat bydlení mladých rodin
- zlepšit dostupnost lékařské péče
- podporovat podnikání na lokální úrovni (včelařství, bioprodukty atd.)
- rozvíjet turismus rozšířením cyklostezek, zázemí pro agroturistiku
- využít potenciálu obnovy a revitalizace místních brownfields
- navrhnout úpravy pro zadržení vody v krajině s využitím vodotečí v jižní části obce

- upravit porost terénního zlomu s náletovými dřevinami v jižní části obce na levém břehu Vojtovického potoka

4.5. Horní Heřmanice – Jasenica Górna

(Bc. Michael Havrlík, Bc. Rudolf Kos, Bc. Eva Kropáčová, Bc. Tereza Šmídová)

Základní informace o obci

Sledované obce vznikly jako jednotný celek ve 13. století. Horní Heřmanice se rozkládají podél Heřmanického potoka, na polské straně hranice pak zbylé 2/3 původní obce pod názvem Jasienica Górna. V roce 1850 byly Horní Heřmanice připojeny k obci Bernatice. Jednalo se, vzhledem k poloze ve Vidnavské nížině, o zemědělské sídliště. Zemědělská výroba tu převládala po celou dobu, fojtské statky v Horních Heřmanicích vlastnily největší pozemkový majetek, který reforma téměř nezasáhla. Zdejší statkáři byli iniciátory při zakládání různých zpracovatelských závodů, zejména lihovarů a likérky v Bernarticích a v Bukové. Počet obyvatel se na celém území Bernatic od poloviny 19. století snižoval, v roce 1900 bylo v Horních Heřmanicích 53 domů a 308 osob. Obyvatelstvo bylo výhradně německé, teprve po roce 1918 se zde objevila skupina Čechů. Po odsunu Němců klesl počet obyvatel v Horních Heřmanicích na 60 osob a 19 domů v roce 1950. Obec byla postižena třicetiletou válkou a dvěma morovými ranami. Obec Horní Heřmanice je zastavěna rodinnými domy v rozvolněné struktuře. Nejvyšší čp je 61, tolik domů však na území pravděpodobně již nestojí, mnohé objekty jsou vybydlené a některé slouží pravděpodobně jen k přechodnému letnímu ubytování. V obci Jasienica Górna je zástavba podstatně hustší z převládajících rodinných domů a hospodářských stavení, nalezneme tu i několik bytových domů. Domy stojí podél vedlejší komunikace vedoucí paralelně s hlavní spojnicí s českou stranou. Hlavní komunikace je zastavěna pouze z jedné strany, z druhé jsou jen hospodářské plochy.

Občanská vybavenost je na české straně v Horních Heřmanicích navázána na obec Bernatice. V obci nalezneme kapličku a hasičskou zbrojnici a odloučené pracoviště střední školy s jezdeckým klubem. Polská strana Jasienica Górna je na tom lépe – najdeme zde zařízení pro předškolní i základní stupeň školy, domov seniorů, obchod, obecní úřad, kostel, fotbalové hřiště, dva hřbitovy. Cestovní ruch v obou částech obce prakticky neexistuje ani v jedné části obce není vybudováno zázemí (ubytovací kapacity, stravovací zařízení).

Pracovní příležitosti v obci Horní Heřmanice nabízí pouze jezdecký klub a SOŠ. Jinak musí obyvatelstvo za prací dojíždět, stejně jako v obci Jasienica Górna, kde ale byli zaznamenáni dva drobní podnikatelé – opravář sekaček a truhlář, dále obchod, domov seniorů, školka a škola. Obec Horní Heřmanice má na svém území jednu vlakovou zastávku a dvě autobusové. Ve spodní části obce vede komunikace č. 457, která je zároveň součástí cyklostezky. Obcí vede na polskou stranu jediná silnice, málo využívaná, ale v dobrém technickém stavu. Obec Jasienica Górna nemá železniční spojení, na svém území má tři autobusové zastávky. Technická infrastruktura na české straně je v poměrně špatném stavu.

Zeleň v obci je dostatečně přítomná, jedná se však o neudržovanou, náletovou a místy neprostupnou. O veřejné či organizovaně upravené zeleni nemůžeme hovořit. Polská strana obce je na tom podobně, udržovanou zeleň nalezneme pouze v rámci výzdoby Božích muk nebo zahrad u rodinných domů, místy i podél cest.

Návrh rozvojových opatření:

- zlepšit stav veřejné zeleně
- vyřešit otázku opuštěných a zdemolovaných budov
- zaměřit se na sociální aspekt v ohledu na kulturní akce (v současnosti velice omezený rozsah – fotbal a hospoda nedostačující)

- zřídit komunitní centrum
- vybudovat kanalizační systém
- aktivizovat přeshraniční spolupráci mezi obcemi

4.6. Velké Kunětice – Sławniowice

(Bc. Michal Bezděk, Bc. Michaela Jirásková, Bc. Aleš Crkva, Bc. Martina Karbanová)

Základní informace o obci

První písemné zmínky o obci Kunětice (Gross-Kunzendorf) se objevují v roce 1284, pravděpodobně byla založena mnohem dříve. Patřila vratislavskému biskupství a dle počtu vysazených 60 lánů byla poměrně velká a majetná. Od 19. století do poloviny 20. století určovala život obce těžba a zpracování žuly a mramoru, přesto zůstala převážně zemědělskou vsí. Po druhé světové válce a odsunu původního obyvatelstva kamenictví zaniklo a zemědělský charakter obce ještě posílilo založení JZD, v období 1976 – 1990 byla přičleněna k obci Supíkovice. Rozvoj obce po roce 1989 je brzděn především velkou nezaměstnaností, zejména mezi početnou romskou menšinou. Pozitivní vliv však mělo otevření hraničního přechodu pro malý pohraniční styk a navázání partnerství se Sławniowicemi.

V obci převládá zástavba rodinných převážně dvoupodlažních domů s velkou zahradou. Mnohé starší objekty působí opuštěně a zanedbaně (bývalý hostinec u autobusové zastávky, bývalá fara u kostela, aj.) Obec Velké Kunětice disponuje základní občanskou vybaveností: obecní úřad, pošta, mateřská škola, nově budovaná hasičská stanice, 2 prodejny potravin, kostel, hřbitov, dětské hřiště a kulturní dům. Schází možnost ubytování a veřejného stravování (torzo bývalého hostince dalo jméno blízké autobusové zastávce). Přitom se zde nacházejí atraktivní cíle: dvě šachtové vápenky z druhé poloviny 19. století a částečně zatopený důl na mramor. Obec nabízí minimum pracovních příležitostí – autoopravna, truhlářská dílna a objekty zmíněné občanské vybavenosti. Na polské straně bylo nalezeno několik kamenických firem. Většina obyvatel za prací dojíždí do nejbližších měst, příp. do Polska. Obec je obklopena poli, pastvinami, loukami a také smíšenými lesy a remízky. Bylo možné zde nalézt jak listnaté tak jehličnaté stromy. Komunikace uvnitř vesnice je ve velice dobrém stavu - zrekonstruovaná silnice II/457 a II/455. Pohyb pěších je možný pouze v rámci vozovky, chybějí chodníky. Obec je obsluhována 3 zastávkami veřejné autobusové dopravy linky vedoucí z do Jeseníku. Největším nedostatkem technické infrastruktury v obci je chybějící kanalizace (polská strana vybudovala díky evropským dotacím). Zejména dešťová voda je svedena do místní Kunětičky, jejíž koryto není regulováno a je velice zarostlé a hrozí tak v případě přívalových dešťů záplavy. Dalším velkým nedostatkem je nedostačující veřejné osvětlení (byly zjištěny pouze dvě lampy). Velké Kunětice jsou pokryté telefonní a internetovou sítí a to pomocí nadzemního vedení - v každé ulici se pak nachází přípojka nejčastěji umístěná na sloupu, ojediněle přímo na domě. Velké množství zeleně v obci je přítomno díky rozlehlým upraveným zahradám (a sadům) rodinných domů. Veřejnou zeleň uvnitř obce do jisté míry může představovat plocha v rámci dětského hřiště, potenciál má dnes zanedbaný starý altán.

Návrh rozvojových opatření:

- zaměřit se na oblast infrastruktury, zejména na vybudování chodníků v celé obci, zejména v blízkosti mateřské školy, s tím souvisí také vybudování četnějšího veřejného osvětlení
- vybudovat kanalizační síť, neboť všechna dešťová voda byla sváděna do místního potoka, který byl regulován pouze úpravou koryta, v současnosti velice zarostlého. V případě přívalových dešťů nebo lokálních záplav může hrozit problém. (např. v navazující polské obci Sławniowice byla vybudována nová tlaková kanalizace z Evropských dotací).
- vybudovat restaurační zařízení k rozvoji cestovního ruchu (návštěvníci vápencových pecí)

- posílit vybavení městským mobiliářem, dětské hřiště/sportoviště

4.7. Uhelná

(Bc. Kateřina Vočková, Bc. Tereza Dermeková, Bc. Jakub Kotek, Bc. Richard Ptáček)

Základní informace o obci

Český název Uhelná (dříve Serkdorf, něm. Sorgsdorf) má obec od roku 1948 a připomíná dnes již neexistující těžbu hnědého uhlí či lignitu v katastru a patřila od 13. století k Javorníku, resp. k Jánskému Vrchu. Převažovala zemědělská činnost, ale postupně díky těžbě hrnčířské a cihlářské hlíny zde vznikla cihelna, roku 1855 huť na zpracování arzénové rudy z dolu u Javorníku, po roce 1913 byl vybudován v Horním Fořtu komplex pily a lihovaru se sušárnou brambor. První pozemkové reformě zdejší statky nepodléhaly. Po druhé světové válce a po odsunu německého obyvatelstva se vedle zemědělství podařilo udržet i průmyslové závody. Povrchový lignitový důl Pelnář skončil těžbu v roce 1957 a byl zatopen, cihelna zanikla a lihovar se soustředil po roce 1961 na sušení brambor. Bývalé fojtské statky převzal v roce 1949 Státní statek v Javorníku. Škola byla po roce 1976 zrušena. V roce 1990 byla v obci pošta, obchod a dva hostince. Počet obyvatel obce od druhé poloviny 19. století spíše klesal, byly značné rozdíly mezi jednotlivými částmi. Zástavba obce je tvořena rodinnými domy (nachází se pouze 1 obecní bytový dům). V rámci občanské vybavenosti zde funguje: obecní úřad, mateřská škola, veřejná knihovna, kulturní centrum, obchod COOP, domov pro seniory, pošta, sportovní zařízení – tělocvična, posilovna, hřiště, dobrovolní hasiči. Další vybavenost je dostupná v Javorníku. Pracovní příležitosti nabízí v obci pouze pár drobných podnikatelů (rodinné podniky) a Zemědělské družstvo, které spadá pod Bernartice. V současnosti zde není žádná průmyslová výroba. Obyvatelé za prací dojíždějí do přilehlých obcí nebo měst. Katastrálním územím obce procházejí důležité státní silnice vedoucí od Lipové Lázní do Javorníku a Polska i podél státní hranice - I/60, II/457, III/4536 a III/4535.

Veřejná hromadná doprava je zajišťována autobusy (počet spojů v pracovní dny dostatečný, o víkendu jen v sobotu). Problémem je technický stav místní komunikace v obci, i přes vydané stavební povolení v roce 2016 silnice stále nebyly uvedeny do vyhovujícího stavu. Obec má vlastní vodovod ze 70. let minulého století s prameništěm na jižním okraji části Červený důl a pomocným zdrojem – vzhledem k nestejnoměrnému jímání vody – je Lánský potok nad částí Uhelná. Obec nemá vybudovanou dešťovou ani splaškovou kanalizaci (vyjma centrální části), není zaveden plyn, pravděpodobně z důvodu lokalizace v podhůří zalesněných Rychlebských hor a finanční nákladnosti. Negativním důsledkem může být však zhoršující se kvalita ovzduší, zejména v zimních měsících. Obec likviduje odpady pomocí separace – kontejnery (pouze na sklo a textil) situovány u obecního úřadu a prodejny. V obci však chybí nádoby na ostatní separovaný odpad (plasty, papír). Veřejnou zeleň v obci představuje park za obchodem vybavený lavičkami a odpadkovými koši. Linie vysazených stromů se nacházela v okolí rodinných domů a u příjezdové cesty k rybníku Pelnář. Ostatní zeleň byla zastoupena v upravených předzahrádkách většiny rodinných domů. (Obec Uhelná, online).

Návrh rozvojových opatření:

- doplnit stávající veřejné osvětlení a veřejné odpadkové koše
- zvýšit množství nádob na tříděný odpad, přidat kontejnery i na plast a papír a zároveň tyto nové nádoby umístit na vhodná místa např. v blízkosti prodejny COOP
- v celé obci vybudovat chodníky v okrajových částech obce pro zvýšení bezpečnosti pohybu pěších
- v rámci rozvoje obce zrekonstruovat příjezdové cesty k rybníku Pelnář a k chatové osadě
- rekonstruovat hřiště u rybníka Pelnář
- zřídit parkoviště zejména v blízkosti prodejny, kostela či hřbitova a u obecního úřadu
- zřídit ordinace praktického lékaře
- věnovat péči veřejným prostranstvím - například provést výsadbu nové zeleně

- zabývat se brownfields a více podporovat stávající podnikatele v jejich regeneraci
-

4.8. Stará Červená Voda

(Bc. Adéla Kavalírová, Bc. Barbora Mikešová, Bc. Lenka Flossmannová, Bc. Petra Štěpánová)

Základní informace o obci

První písemná zpráva o obci je z roku 1266. Své jméno Červená voda neboli „Ruttaaqua" získala dle místního potoka, který jí protéká. Přívlastek „Stará" získala obec až v 16. století po vzniku obce Nová Červená Voda. Převažovala zde zemědělská činnost, a to včelařství a ovocnářství, těžily se nerosty a kaolín. Pro obec je charakteristická nízkopodlažní zástavba rodinných domů, velkých statků. Obecní úřad a prodejna COOP sídlí v původně bytových domech, které jsou v obci výjimkou. K občanské vybavenosti v obci patří obecní úřad, mateřská škola a 1. stupeň základní školy s dětským hřištěm nepřístupným veřejnosti. Dále pobočka České pošty, knihovna, kadeřnictví, dvě prodejny potravin a smíšeného zboží, soukromá prodejna medu, instalatérství a kozí farma. Obec disponuje plochami sportu a rekreace - fotbalové hřiště (TJ SOKOL) a tělocvična ZŠ. Jediné stravovací zařízení „Hospoda Na rozcestí" nabízí pouze konzumaci nápojů. Zemědělské družstvo Agroholding provozuje prodej kvalitních a prověřených potravin z vlastní produkce (např. pečivo, maso, vejce apod.).

Na podporu cestovního ruchu se nabízí v obci možnost ubytování a pohostinství. V současné době většina obyvatel dojíždí za prací do větších měst nebo drobně podnikají. Místní pracovní příležitosti nabízí zemědělský podnik AGRO A.R.W., dále firma Reinold s.r.o. zabývající se dřevovýrobou a farma Reinold na chov skotu. Obcí procházejí dvě silnice II. třídy (č. 456 a č. 457) zajišťující spojení uvnitř regionu i podél hranice dále do Polska. Stav vozovky je v dobrém stavu, naproti tomu stav svodidel je alarmující. Obec je obsluhována 5 zastávkami veřejné autobusové dopravy. V obci chybí výstražné dopravní značení, upozorňující na možnost výskytu chodců ve vozovce a na možnost vběhnutí dětí do vozovky, zejména v okolí ZŠ, MŠ a fotbalového hřiště. Je zde vybudována tlaková splašková kanalizace vedoucí do čistírny odpadních vod v severní části obce. Jedná se o splaškové odpadní vody z domácností a z občanské vybavenosti. Obec se účastní společného nakládání s bioodpady v rámci regionu Jesenicka. Zeleň, která se v obci nachází, lze charakterizovat jako nespecifikované zelené plochy. Jedinou udržovanou zelení v obci je prostor u mateřské školy a naproti obecnímu úřadu.

Návrh rozvojových opatření:

- vyhledat a doplnit vlastníky pozemků, na nichž se nacházejí brownfields a zahájit s nimi jednání; obec by mohla za určitou část pozemky odkoupit a rekultivovat nebo s pomocí evropských dotací ruiny opravit; případně alespoň prostor oplotit a zabezpečit vzhledem k hrozbě zřícení pozůstalých objektů
- vybudovat větší a modernější dětské hřiště přístupné pro veřejnost i pro potřeby ZŠ a MŠ
- upravit stávající prostor místa k odpočinku a relaxaci (v bezprostřední blízkosti sloupu elektrického vedení)
- zřídit osvětlení autobusových zastávek
- využít produkty ovocných sadů a četných chovů domácích zvířat (např. výkup jablek, případně prodej na mošt či pálenku; využít na vytvoření mini ZOO s domácími zvířaty)
- opravit stará a zrezivělá svodidla, jejichž stav nedovoluje plnit původní funkci
- rozšířit silnici II. třídy, zřídit přechody pro chodce před MŠ a ZŠ
- obohacení sportovních aktivit pro zvýšení turistického zájmu

4.9. Černá Voda

(Bc. Jana Adamcová, Bc. Eva Frnková, Bc. Radomíra Martinová, Bc. David Štěp)

Základní informace o obci

Název obce (Schwarzwasser) je odvozen od barvy vody či dna místního toku. Nejstarší historie Černé Vody je spojena s rozsáhlým hradem Kaltenštejnem, centrem rozsáhlého panství vratislavských biskupů a byl často zastavován. Za válek v 15. století ztratil ve zpustošené krajině na významu a byl zbořen, zanikly i hradní pivovar a mlýn. Do roku 1848 se ves i s osadami rozšířila do nebývalé velikosti. Obyvatelé se vedle zemědělství zabývali přadláctvím, pracovala zde pila, objevili se první kameníci. Ve druhé polovině 19. století se obec stala jedním z prvních a nejvýznamnějších středisek dobývání i zpracování žuly a mramoru v Žulovské pahorkatině. Pro lepší odbyt a dopravu byla postavena v roce 1919 železniční vlečka z Frýdberku do Černé Vody. Rozvoj kamenoprůmyslu zastavila teprve hospodářská krize ve třicátých letech. Po roce 1945 se zde žulový i mramorový průmysl udržel, ale ve značně koncentrovanější podobě i v menším rozsahu. Bývalé brusírny kamene v letech 1945 až 1952 zanikly. Statek někdejšího fojtství byl předán státním statkům, kam se v roce 1964 dostal i majetek JZD Černá Voda, lesy patřily pod lesní správu Lesního závodu v Javorníku. Vzhledem k výše popsanému historickému vývoji je lehce odvoditelné, jak zástavba v této obci probíhala. Jedná se o klasickou postupnou a přirozenou výstavbu jednotlivých budov a rodinných domů, nikoli o zástavbu kontrolovanou, což souviselo s rozvojem kamenného průmysl, který se projevil v obci nárůstem pracovních pozic ve výrobě a zpracování, ale s úpadkem tohoto se i pracovní pozice rapidně snížily. Černá Voda disponuje zařízeními základní občanské vybavenosti: obecní úřad, pošta, 2 prodejny smíšeného zboží, mateřská škola, základní škola, dětský domov, hasičská zbrojnice, 4 restaurace, cukrárna, kostel, hřbitov, kulturní dům, 2 sportovní areály (nově zrekonstruované fotbalové hřiště) a řada provozoven služeb umístěných v obytné zástavbě. V obci chybí ordinace praktických lékařů, nejbližší lékárna či zdravotnické zařízení je v nedaleké Žulové. Návštěvu lékaře lze telefonicky objednat (dle inzerátu na vývěsní tabuli Kulturního domu). Černá Voda se stala základnou ucelené sítě cyklostezek Rychlebské stezky. Disponuje informačním centrem a nezbytným zázemím pro cyklisty. V obci jsou celkem velké pracovní příležitosti v oblasti cestovního ruchu, bohužel pouze sezónní. Tradiční zemědělskou činnost provozuje stále menší procento obyvatel, fungují zde jedny sádky, prodej ryb a rybí restaurace. Většina dojíždí za prací do nejbližšího města Jeseník. Obcí prochází silnice II/456, která se napojuje v blízké obci Žulová na komunikaci I/60, dále na místní a účelové komunikace, které jsou v dobrém technickém stavu. V téměř celé obci chybí chodníky, pouze u budovy základní a mateřské školy a u půjčovny kol je vybudováno cca 100 m. Autobusová doprava je zajišťována 10 spoji v obou směrech na celkem 7 zastávkách v obci. Dle informací pracovnice Obecního úřadu Černá voda, se v obci nacházejí rozvody telekomunikačních sítí, které nejsou ve vlastnictví ani ve správě obce, dále veřejný vodovod, který je ve vlastnictví i správě obce. Plynovod není v obci zaveden, dešťová ani splašková kanalizace a ČOV vybudovány nejsou. Obec se pyšní velmi dobře udržovanou veřejnou zelení od nového fotbalového hřiště po liniové stromořadí podél hlavní silnice. Nalezneme zde převážně rozsáhlé plochy lesů, hájů, zahrad, sadů, luk a polí stejně jako volně rostoucí solitéry nebo hospodářsky nevyužívanou zeleň. Dále zeleň rozptýlenou, keře, stromy, zelené pásy podél cest i květinové koše a mísy. (www.obeccernavoda.cz)

Návrh rozvojových opatření:

- popularizovat svým příkladem a úspěšností i okolní obce v rámci okruhových Rychlebských cyklostezek, a tím zvýšit návštěvnost celého pohraničí
- rozvinout spolupráci s okolními vesnicemi, které z dlouhodobého hlediska mohou pomoci Černé Vodě v jejím vlastním rozvoji.
-

4.10. Supíkovice

(Bc. Nicola Plachá, Bc. Zuzana Smolková, Bc. Marie Ťažká, Bc. Kateřina Tremlová)

Základní informace o obci

Název Supíkovice (německy Saubsdorf) je pravděpodobně odvozen od zakladatele Šupíka, první písemná zmínka z roku 1284. Obec se táhne podél silnice, která odbočuje v Písečné od komunikace Jeseník – Mikulovice směrem na sever k Velkým Kuněticím. Ve 2. polovině 19. století se obec stala nejvýznamnějším centrem dobývání a opracování mramoru a žuly (Slezská Carrara). Roku 1885 zde byla otevřena odborná škola pro opracování kamene. Po roce 1945 byly supíkovické kamenické závody zabaveny a podřízeny národní správě. Postupem času byly rušeny, až nakonec zůstal jen jeden lom a 3 provozy. Obec je zastavěna nízkopodlažní zástavbou rodinných a bytových domů se zahradou, nachází se zde obecní úřad s knihovnou a poštou, mateřská škola, základní škola, kostel sv. Hedviky z 16. Století, 2 prodejny smíšeného zboží, „Hospoda U Parku“. Nejvyužívanějším místem obce je fotbalové hřiště, kde se konají fotbalové zápasy a je zde možné zakoupit i občerstvení. Dále se v obci nachází hasičská zbrojnice, pneuservis a autoopravna. Pracovní příležitosti přímo v obci poskytuje firma na opracování kamene Kámen Becke a.s., která vyrábí desky ze žuly, mramorů nebo pískovce, nejrozsáhlejší firma v obci Agroprodukt Supíkovice spol. s r. o., která se zabývá pěstováním řepky, žita, pšenice, triticale, máku a hlavně brambor, chovem prasat a skotu. Několik pracovních míst nabízí např. v pneuservisu, pekařství, kamenictví a místní vybavenost. Většina obyvatel musí dojíždět do větších měst. Supíkovicemi prochází silnice II/455 z Písečné, směrem na Velké Kunětice a na státní hranici s Polskem. Veřejná autobusová doprava je zajištěna 3 zastávkami dvou linek, převládá však individuální automobilová doprava z důvodu dojíždění za prací či vzděláním. Nejbližší železniční stanice se nachází v Písečné vzdálené 4 km. V době mapování probíhala v obci rekonstrukce místní komunikace a chodníků. Chybí zde splašková kanalizace, odkanalizování obce je navrženo do vlastní čistírny odpadních vod na okraji obce. Plynofikace obce je z velké části provedena až na odlehlé a technicky hůře dostupné části obce. Rozvod elektrické energie pokrývá téměř celé zastavěné území, spolu s výstavbou chodníků je rekonstruováno veřejné osvětlení. Obec je zcela vybavena pevnou telekomunikační sítí. Mobilní telekomunikační sítě fungují na celém území katastru obce. Příjem televizního signálu je v některých částech nedostačující, ale kabelová síť není v obci zřízena a s její výstavbou se do budoucna ani nepočítá. Přístup k internetu je možný prostřednictvím pevné telekomunikační sítě a mobilních operátorů. Na území obce nalezneme mnoho luk, polí, solitérní nebo hospodářsky nevyužívané zeleně, v centru obce se nachází park. Bylo zjištěno i stromořadí, udržované trávníky, zahrady, květinové mísy nebo záhony. Rozvoj sídelní zeleně je možný na současných plochách zejména veřejných prostranství a ploch zeleně krajinné, která se vyskytuje nejen v zastavěném území, ale prolíná se s územím nezastavěným, často tvoří propojující prvky s lesem (většinou jde o zeleň v bývalých lomech). (Obec Supíkovice, 2017).

Návrh rozvojových opatření:

- rekonstruovat zchátralé rodinné domy a společenské prostory (pivnice, kulturní dům)
- přestavět objekt 2. stupně základní školy a rozšířit školní hřiště
- posílit kulturní dění v obci (např. týdenní trhy s ovocem, dodržování tradic masopustu, máje apod.)
- propojit Rychlebské stezky i přes obec Supíkovice
- posílit cestovní ruch obce zřízením muzea mramoru a vápence, vystavět zázemí pro návštěvníky i v rámci propojení na Rychlebské stezky (ubytovací zařízení)
- posílit technickou infrastrukturu – vybudovat chodníky na obou stranách komunikace (zejména v blízkosti základní školy) a zrychlit opravy hlavní silnice

- realizovat výsadbu nových stromů a veřejné zeleně

Závěr

Z mapování rozvojového potenciálu vybraných 10 obcí jesenického pomezí vyplývá, že všechny tyto obce mají zemědělský charakter a vedle zemědělství je jejich hlavní rozvojový potenciál založený na rozvoji cestovního ruchu s využitím především krásné přírody a na kulturním odkazu předků.
Všechny obce se potýkají s nedostatkem pracovních příležitostí, stárnutím obyvatel a postupujícím odchodem mladých rodin. Z vybavenosti chybí zejména lékařská péče vzhledem k frekvenci obsluhy veřejnou dopravou, což souvisí s vedením tras silnic I/60, II/457, 456, 457. Jediné spojení severozápadního výběžku - obcí Bílá Voda a Horní Hoštice - silnicí III/4532 se zbytkem okresu umocňuje jejich odlehlost. V menší či větší míře všechny obce řeší stav kanalizace, veřejného osvětlení, stav komunikací a chodníků. Velice četný výskyt brownfields, jak obytných tak výrobních funkcí, včetně rozlehlých pozemků (bývalá zemědělská družstva, mlýny, pily) představuje v současnosti bariéru rozvoje území, ale může se stát příležitostí k obnově zaniklé tradiční výroby či nabídce pro potenciálního investora.
Indikované silné stránky dostupné krásné přírody podporují existující turistické trasy a naučné stezky. Pro jejich uživatele však chybí v obcích potřebné zázemí – ubytovací a stravovací kapacity, informační centra, mnohde ztížená dostupnost z obce (Uhelná/zatopený lom, Bílý Potok/koupaliště, Ekocentrum).
Velkou příležitostí tvorby pracovních míst a současně obnovení tradiční péče o krajinu je zakládání farem a zpracování lokálních produktů (včelařství, zpracování ovoce – Horní Hoštice, Stará Červená Voda).
U skupiny vybraných obcí - stavebně navazujících na polskou stranu hranice představuje velký potenciál společná historie a zapojení turistických atraktivit na polské straně na základě příhraniční spolupráce. Jediná z mapovaných obcí této skupiny - Horní Heřmanice zůstala oddělena hranicí od těžiště původní obce, postrádá i náznak centra (na rozdíl od např. Horních Hoštic) a stala se součástí 3 km vzdálených Bernartic.
Skupině obcí mapovaných ve vnitrozemí pak dominuje jednoznačně po všech stránkách obec Černá Voda. Blízkost okolních obcí, jejich navazující katastry i stejná komunikace, přesto neznamená provázanost v rámci aktivit cestovního ruchu, který právě obec Černá Voda využívá naplno. Stala se základnou a východiskem Rychlebských stezek.
Terénní průzkum se stal praktickým ověřením označení **„odlehlý, periferní“** region. Docházková vzdálenost, odkaz na veřejnou dopravu, absence základních služeb, špatný stav komunikací, vylidnění v pracovní dny, tajemnost opuštěných domů. Prvotní dojem však překrývá všudypřítomná nádherná příroda a její bohatství, které ukryté připomínky dovednosti statečných předků nenechají zapomenout. A právě ke kořenům a tradicím, společné historii obyvatel území obou stran hranice vedou přeshraniční programy a projekty aktivující jak obyvatele, tak příchozí investory, tak zájem návštěvníků.
Z analýz i návrhů na rozvoj jednotlivých obcí vyplývá, že obce v regionu trápí víceméně stejné rozvojové problémy, a proto by pro další rozvoj bylo třeba více propojit jejich rozvojový potenciál nejen v oblasti propagace.

Použité zdroje:

AUGUSTIN, Josef. *Velká encyklopedie měst a obcí České republiky*. 1. vyd. Sokolov: Arbor, 2001. 992 s. ISBN 80-901534-1-0

BUZAN, Tony. 2007. *Mentální mapování.* Vyd. 1. Praha: Portál, 165 s. ISBN 978-80-7367-200-3

Obec Bílá Voda. *Oficiální stránky obce* [online] © 2018 [cit 2018-09-29] Dostupné z: http://www.bilavoda.cz

Obec Javorník, místní část Horní Hoštice, místní část Bílý Potok. *Oficiální stránky obce* [online] © 2018 [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: www.mestojavornik.cz

Obec Bernartice a místní část Horní Heřmanice. *Oficiální stránky obce* [online] © 2018 [cit 2018-09-29] Dostupné z: www.bernartice.eu

Obec Velké Kunětice. *Oficiální stránky obce* [online] © 2018 [cit 2018-09-29] Dostupné z: www.velkekunetice.cz

Obec Uhelná. *Oficiální stránky obce* [online] © 2018 [cit 2018-09-29] Dostupné z: www.uhelna.cz

Obec Stará Červená voda. *Oficiální stránky obce* [online] © 2018 [cit 2018-09-29] Dostupné z: www.staracervenavoda.cz

Obec Černá Voda. *Oficiální stránky obce* [online] © 2018 [cit 2018-09-29] Dostupné z: www.obeccernavoda.cz¨

Obec Supíkovice. *Oficiální stránky obce* [online] © 2018 [cit 2018-09-29] Dostupné z: www.supikovice.cz

Obec Bernartice. *Oficiální stránky obce* [online] © 2018 [cit 2018-09-29] Dostupné z: www.bernartice.eu

PÁNEK Jiří a PÁSZTO, Vít. *Pocitové mapy v plánování měst a regionů* in Regionální rozvoj mezi teorií a praxí (4)2016, str. 48-63 [online] [cit. 28.6.2017] Dostupné z: http://www.regionalnirozvoj.eu/sites/regionalnirozvoj.eu/files/2016_04_cele_cislo.pdf

ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra a PONDĚLÍČEK, Michael. *Metodika vyhodnocování udržitelného využití území pro potřeby územního plánování* [online]. Vyd. 1. Hradec Králové: Civitas per populi, 2012, 72 s. [cit. 2017-03-28]. ISBN 978-80-904671-9-4. Dostupné z: www.civitas-group.cz/soubory/Metodika_RURU a VURU_F_web.pdf

Ústav územního rozvoje. *Principy a pravidla územního plánování.* 2017-02-21 online [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/pap-komplet-pro-tisk-2017.pdf

Ústav územního rozvoje. *Pořizování aktualizací územně analytických podkladů obcí a krajů.* 2016-09-08 online [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: http://www.mmr.cz/getmedia/32b39c20-74b5-4134-a56f-dd3275623108/2016_V_09_Metodika-UAP.pdf?ext=.pdf
Veřejná databáze ČSÚ k 31. 12. 2016

OVLIVŇUJE URBANISTKÁ STRUKTURA EKONOMII ÚZEMNÍHO ROZVOJE? PŘÍPADOVÉ STUDIE V BRNĚ, OSTRAVĚ A ZLÍNĚ.

DOES THE URBAN STRUCTURE INFLUENCE THE ECONOMY OF THE TERRITORIAL DEVELOPMENT? CASE STUDIES IN BRNO, OSTRAVA AND ZLÍN.

doc. Ing. arch. Maxmilian Wittmann, Ph.D.; doc. Ing. arch. Gabriel Kopáčik, Dr.

Vysoké učení technické v Brně, Fakulta architektury, ústav urbanismu
Poříčí 273/5, 63900 Brno
e-mail: wittmann@fa.vutbr.cz, kopacik@fa.vutbr.cz

Klíčová slova:
urbanistická struktura, ekonomie územního rozvoje, Brno, Ostrava, Zlín

Keywords:
urban structure, the economy of the territorial development, Brno, Ostrava, Zlín

Abstrakt:
Článek na příkladu Brna, Ostravy a Zlína analyzuje vliv různých typů urbanistické struktury a jejich umístění ve městě na ceny, nájmy a trendy vývoje cen místních nemovitostí a na náklady na údržbu veřejných ploch hrazené z veřejných rozpočtů. Sledována je rovněž míra využití nemovitostí. Ve vybraných charakteristických lokalitách jsou mimo jiné analyzovány struktury historických jader, bloková zástavba z 19. století, modernistická sídliště a nová rezidenční území tvořená rodinnými domy za hranicí města. Cílem článku je srovnání vlivu různých typů urbanistických struktur na vybrané, zjistitelné a srovnatelné cenové parametry zejména rezidenčních území, které jsou považovány za důležité ekonomické indikátory jejich udržitelného rozvoje. Výsledky naznačují, že sledované indikátory jsou spíše než typem urbanistické struktury ovlivněny atraktivitou, celkovým uspořádáním a charakterem města a v některých případech též umístěním lokality ve městě.

Abstract:
The article analyses the influence of different types of urban structures and their location in the city on the prices, rents and trends of property prices and on the costs of maintaining the public areas paid from public budgets. The occupation of real estates is also monitored. The article analyses the case studies in selected characteristic localities. The structures of historical cores, 19th century block buildings, modernist housing estates and new residential areas of family houses outside the city are especially analysed. The aim of the article is to compare the influence of different types of urban structures on selected, detectable and comparable price parameters of the especially residential areas, which are considered important economic indicators of their sustainable development. The results indicate that the monitored indicators are more influenced by the attractiveness, the overall urban arrangement and character of the city than by the type of the urban structure. In some cases, they are influenced by the location of the urban structure in the city.

Úvod

Území města je tvořeno škálou urbanistických struktur. V českých městech jsou to obvykle zejména rostlé struktury historických jader, bloková zástavba z 19. století, čtvrti tvořené řadovými domy, dvojdomy a solitérními rodinnými domy, modernistická sídliště a konečně za hranicí města se často ve vazbě na původní vesnice nachází nová rezidenční území tvořená rodinnými domy. Zmíněné struktury odrážejí dvě principiálně odlišné ideové koncepce, a to koncepci kompaktního města a koncepci volné, modernistické zástavby či zahradního města. Výhody a nevýhody obou principů jsou diskutovány v odborné literatuře (Neuman, 2005; Hirt, 2007). Článek se zaměřuje na srovnání zmíněných urbanistických koncepcí v jejich reálných formách, porovnává jejich vybrané ekonomické ukazatele – ceny nemovitostí a náklady na údržbu území.

Poptávka v území odráží zájem o nákup nemovitostí. Vyšší poptávka je evokována vyšší atraktivitou území, vyšším očekávaným ziskem či užitkem z konkrétní předpokládané urbánní aktivity, generuje vyšší cenu nemovitostí, a tím aktivizuje nabídku, tedy proces investiční výstavby a změn v území (Maier a Řezáč, 2006). Na straně druhé nízká poptávka, nízká cena, svědčí o menší atraktivitě území. Nemusí se jednat jen o plochy neatraktivních „brownfields“ po někdejší průmyslové výrobě. Můžeme být svědky toho, že lidé opouštějí intenzivně zastavěná residenční území, vybudovaná k pokrytí bytového deficitu v poválečném období, a stěhují se do nižších, „humánnějších“ souborů. Intenzivně zastavěná sídliště mohou ztrácet na hodnotě. Z uvedených důvodů je zřejmé, proč jsou ceny nemovitostí jedním z akceptovaných ekonomických ukazatelů udržitelného rozvoje území (Lorenz a Lutzkendorf, 2008; Warren-Myers, 2012).

Stejně významným ekonomickým aspektem udržitelného územního rozvoje jsou náklady na údržbu urbanizovaného území (Hudeček a kol., 2018), zejména veřejné infrastruktury (Rioja, 2013; Mirza, 2011). Je třeba zdůraznit, že území je žádoucí využívat a udržovat tak, aby nevznikala velká ekonomická zátěž města a jeho rozpočtu (Maier a Řezáč, 2006). Provozní náklady spojené s údržbou a využíváním území jsou důležité zejména ve vztahu k českému majetkoprávnímu prostředí, kdy většina veřejných ploch je v obecním vlastnictví. Současně část bytového fondu zůstala v obecním vlastnictví, další významná část je ovšem soukromá či družstevní. Celý systém je nastaven tak, že dominantní podíl nákladů na údržbu území nese veřejný sektor, v tomto případě obce a legislativa nevytváří velký prostor pro jiná řešení.

Územní rozvoj je z hlediska ekonomie zejména kvalitativním rozvojem, přičemž jeho udržitelná forma spočívá v takovém využívání území, které sice sleduje ekonomickou prosperitu, ale ve svém důsledku zároveň nevede k oslabení možností budoucích generací. Udržitelný rozvoj sídel je pojem, který se stal až nadužívaným, a je tedy třeba vrátit mu konkrétní obsah, který je měřitelný a jehož vyhodnocování lze vztáhnout ke konkrétním výsledkům (Pavlas, 2012). Ekonomické parametry území analyzované v tomto článku umožňují takovýto postup s konkrétními, srovnatelnými výsledky.

Článek sleduje možný vliv různých typů urbanistické struktury v Brně, Ostravě a Zlíně na ceny, nájmy a trendy vývoje cen nemovitostí a také na náklady na údržbu veřejných ploch hrazené z veřejných rozpočtů. Cílem článku je srovnání vlivu různých typů urbanistických struktur na vybrané, zjistitelné a srovnatelné cenové parametry rezidenčních území, které jsou považovány za důležité ekonomické indikátory jejich udržitelného rozvoje.

Článek může také podnítit odbornou diskusi na další, obecnější téma. Údržba veřejných ploch ve městech a obcích v České republice financovaná téměř výhradně z veřejných rozpočtů může stabilizovat či zvyšovat hodnotu nemovitostí nejen v obecním, ale i v soukromém vlastnictví (Luttik, 2000).

1. Metodika

1.1. Výběr referenčních měst

Článek analyzuje tři největší moravská města, která mají některé další společné vlastnosti. Jsou sídly významných veřejných institucí, krajských samosprávných orgánů, univerzit a všechna procházejí postindustriální etapou svého rozvoje. Liší se od sebe svým celkovým charakterem a vnitřním uspořádáním. Brno je typické evropské koncentrické město s kompaktním historickým jádrem, okružní třídou a radiálními komunikacemi, je z nich největší a nejvýznamnější, v širším území má výrazně dominantní charakter. Ostrava představuje naopak souměstí bez výrazného celoměstského centra, vyrostla v příhraničí tří historických zemských útvarů, rovnoměrné osídlení, nebo spíše urbanizovaná krajina s rozptýlenou uliční sítí, volně přechází v širší aglomeraci. Zlín je nejmenší, nejmladší město s převažující volnou funkcionalistickou zástavbou, s velkým podílem vegetace a s rozsáhlým areálem bývalého obuvnického závodu v centru města. Jeho pásmové uspořádání se rozvíjí podél hlavní dopravní osy a řeky s aglomeračním přesahem do navazujících Otrokovic. Všechna tři města se musela se po roce 1989 vyrovnat s novou hospodářskou situací a omezením průmyslové výroby, což se odrazilo v poklesu počtu obyvatel a zejména v Ostravě i ve velké míře nezaměstnanosti.

1.2. Způsob hodnocení dat a jejich získávání

Článek srovnává úrovně prodejních cen a nájmů v lokalitách v Brně, Ostravě a Zlíně s nejnižší a nejvyšší cenovou úrovní příslušného typu nemovitosti zjištěnou v těchto městech v květnu 2018. Hodnotí se rovněž trendy vývoje prodejních cen a nájmů za poslední dva roky v každé lokalitě, a to zpětně za dva roky od května 2018. Vychází se z předpokladu, že atraktivita území, jeho ekonomická udržitelnost, je přímo úměrná cenové úrovni prodávaných či najímaných nemovitostí. Cenové úrovně v konkrétní lokalitě byly z důvodu přehlednosti a možnosti porovnání s jinými indikátory (např. multikriteriální metodou) v další etapě výzkumu převedeny na bodovou škálu 0 až10, kde 0 bodů odpovídá cenovému minimu, 5 bodů průměrné ceně a 10 bodů cenovému maximu. Cenové minimum a cenové maximum, kterými jsou vymezeny hranice bodové škály, představují hodnoty vyskytující se v trojici zkoumaných měst jako běžné cenové minimum či běžné cenové maximum konkrétního typu nemovitosti očištěné od výjimečných extrémních hodnot. Trendy vývoje prodejní ceny a výše nájmu v lokalitě jsou bodovány následovně: velmi výrazný růst cen/nájmů – 10 bodů, výrazný růst – 9 bodů, růst až výrazný růst – 8 bodů, růst – 7 bodů, stabilita až růst – 6 bodů, stabilita – 5,0 bodů, stabilita až pokles – 4 body, pokles – 3 body, pokles až výrazný pokles – 2 body, výrazný pokles – 1 bod, velmi výrazný pokles – 0 bodů.

Data o cenách a nájmech v konkrétních lokalitách, trendy vývoje cen a nájmů v lokalitách a rovněž identické údaje za celá města zpracovala realitní kancelář Realspektrum (2018). Ceny bytů byly zjišťovány pro konkrétní referenční velkost bytu (2+1 nebo 2+KK, 60 m^2), resp. rodinného domu (100 m^2). Podkladem byla data z realizovaných obchodů. Údaje za jednotlivá města jsou součástí tabulek č. 1, 2 a 3. Ze srovnání tabulek č. 1, 2 a 3 vyplynula společná bilance nejnižších a nejvyšších zjištěných cen, která je součástí tabulky č. 4. Cenové úrovně, výše nájmů a vývojové trendy v lokalitách vyjádřené přímo konkrétními indikátory převedenými na bodovou škálu jsou součástí tabulek č. 5 až 7.

Druhou sledovanou oblastí je cena roční údržby 1 ha veřejných ploch v lokalitě přepočtená na uživatele (osobu v území) a na obyvatele. Výsledky jsou součástí tabulek č. 8 až 10, které zahrnují index podlažní plochy lokality, dále počet osob na 1 ha lokality, počet obyvatel na 1 ha lokality, roční náklady na údržbu veřejných ploch v lokalitě, roční náklady na údržbu 1 ha veřejných ploch na obyvatele a roční náklady na údržbu 1 ha veřejných ploch na uživatele.

Data o počtu osob v území byla získána z databáze mobilního operátora O2 Česká republika, poskytované v rámci API rozhraní na internetu (O2, 2018). Data jsou přiřazena k základním sídelním jednotkám. Použitá data vycházejí z průměrných denních hodnot (mezi 6.00 a 18.00 h) získaných ve dnech 14. 5. 2018 a 28. 5. 2018. Jedná se o informace o pobytu jedinečných uživatelů mobilních telefonů v základních sídelních jednotkách po dobu delší než 30 minut (Horáková a Palacký, 2018). Zjištěný počet osob v území byl přepočten na 1 ha. Problémem zde může být územní identifikace hranice základní sídelní jednotky, která je zjišťována z telekomunikačního signálu a nemusí být přesná, O2 připouští rozptyl v rozmezí cca 100 m, a to zejména na okrajích měst (Soukup, 2017).

Data o počtu obyvatel byla získána ze sčítání obyvatel v roce 2011 (Český statistický úřad, 2018). Počet obyvatel v území byl přepočten na 1 ha. Data o cenách údržby veřejných ploch vychází z jednotkového ceníku společnosti Falky s.r.o. (Úřad Městské části Brno-Vinohrady, 2018). Jednotkové ceny zahrnují následující položky roční údržby 1 m^2: sečení trávy, údržba dětských hřišť, údržba chodníků v zimě udržovaných/neudržovaných, stříhání keřů a údržba vnitřních místních komunikací nepatřících do tzv. Základního komunikačního systému. Jednotkový ceník se v jednotlivých městech liší o méně než 5%, z důvodu vzájemné srovnatelnosti mezi městy byly použity identické jednotkové ceny. Náklady na údržbu lokality BR1 (historické jádro Brna) byly vynásobeny koeficientem 5, údržba zde probíhá cca 5 krát častěji než je běžná frekvence údržby v ostatních lokalitách.

V rámci průzkumu případových studií byl v jednotlivých lokalitách místním šetřením zjišťován také poměr obydlených bytů a využitých komerčních prostorů vůči celkovému počtu těchto prostorů. Poměr je vyjádřen v procentech (kapitola 2.3).

1.3. Přehled lokalit – případových studií

Pro vzájemné srovnání bylo vybráno devět lokalit v Brně, sedm v Ostravě a šest ve Zlíně.

Brno

- BR1: historické jádro – kompaktní bloková struktura historického jádra a centra města;
- BR2: Veveří – klasická centrální bloková struktura tvořená převážně bytovými domy z 19. století těsně severně od historického jádra;
- BR3: Královo Pole – předměstská bloková nízkopodlažní obytná zástavba převážně z konce 19. a 1. poloviny 20. století na severním okraji vnitřního Brna;
- BR4: Masarykova čtvrť – volná vilová zástavba z konce 19. století až přelomu 70. a 80. let 20. století uvnitř Brna;
- BR5: Bystrc II – volná zástavba panelové sídliště ze 70. let 20. století na severozápadním okraji Brna;
- BR6: Vinohrady – volná zástavba panelové sídliště z 80. let 20. století na východním okraji Brna;
- BR7: Česká – nová satelitní zástavba rodinnými domy v obci těsně severně od Brna;
- BR8: Moravany – nová satelitní zástavba rodinnými domy v obci těsně jižně od Brna;
- BR9: Syrovice – nová satelitní zástavba rodinnými domy v obci jižně od Brna.

Ostrava

- OS1: centrum – klasická bloková centrální struktura navazující na historické jádro Moravské Ostravy;
- OS2: Jindřiška – polozavřené bloky převážné bytových domů z první poloviny 20. století na okraji centra Moravské Ostravy;

- OS3: Bieblova – polozavřený blok panelových domů ze začátku 80. let 20. stol. vklíněný do starší struktury na okraji centra Moravské Ostravy;
- OS4: Poruba dvouletky – bytové domy v řádkové zástavbě z přelomu 40. a 50. let 20. století;
- OS5: Poruba sorela – bloková obytná zástavba ze začátku 50. let 20. století na západním okraji Ostravy, památková zóna;
- OS6: Poruba sever – volná zástavba panelového sídliště ze 70. let 20. století na západním okraji Ostravy;
- OS7: Nová Bělá – převážně nová satelitní zástavba rodinnými domy na jižním okraji Ostravy.

Zlín

- ZL1: Zlín střed – převážně kompaktní bloková struktura na území historického jádra;
- ZL2: Svit rybníky – část areálu někdejšího výrobního závodu součástí nového centra města, probíhající rekonverze, v lokalitě zatím nežijí téměř žádní obyvatelé;
- ZL3: Letná – volná zástavba dvojpodlažních bytových domů, funkcionalistická obytná čtvrť z 1. republiky;
- ZL4: Obeciny – bytové domy v řádkové zástavbě z konce 40. let 20. století, období dvouletky;
- ZL5: Jižní svahy I – volná zástavba panelového sídliště z 60. až 70. let 20. století;
- ZL6: Kostelec – převážně nová satelitní zástavba rodinnými domy na severovýchodním okraji Zlína.

2. Výsledky

2.1. Prodejní ceny, nájmy a vývojové trendy cen realit

Tabulky č. 1 až 4 ukazují přehled prodejních cen a nájmů u sledovaných typů nemovitostí v rozpětí běžné minimum – běžné maximum. V závorkách u bytů jsou uvedeny běžné průměrné ceny, které byly u ostatních nemovitostí kalkulovány odhadem. Cenové údaje jsou orientačně doplněny trendem vývoje cen pro konkrétní město (Realspektrum, 2018).

Tabulka 1: *Prodejní ceny, výše nájmů a trendy vývoje cen v Brně (Realspektrum, 2018)*

Sledovaná komodita	Prodejní cena (běžné min. – běžné max.)	Trend vývoje ceny	Výše nájmu (běžné min. – běžné max.)	Trend vývoje nájmů
Byt:	40 – 90.000 (60.000) Kč/m^2	růst	150 – 400 – (230) Kč/m^2/měsíc	stabilita až růst
Obchod a služby	20 – 70.000 Kč/m^2	stabilita	1.000 – 15.000 Kč/m^2/rok	stabilita až růst
Kancelářské prostory	20 – 65.000 Kč/m^2		1.000 – 6.000 Kč/m^2/rok	
Výroba a skladování	10 – 45.000 Kč/m^2		300 – 4.000 Kč/m^2/rok	
Stavební pozemek	1.500 – 25.000 Kč/m^2	stabilita až růst		

Tabulka 2: *Prodejní ceny, výše nájmů a trendy vývoje cen v Ostravě (Realspektrum, 2018)*

Sledovaná komodita	Prodejní cena (běžné min. – běžné max.)	Trend vývoje ceny	Výše nájmu (běžné min. – běžné max.)	Trend vývoje nájmů
Byt:	13 – 35.000 (21.000) Kč/m^2	stabilita	80 - 260 (150) Kč/m^2/měsíc	stabilita až růst
Obchod a služby	8 – 25.000 Kč/m^2	stabilita	700 – 4.000 Kč/m^2/rok	stabilita
Kancelářské prostory	15 – 30.000 Kč/m^2		900 – 3.500 Kč/m^2/rok	
Výroba a skladování	3 – 25.000 Kč/m^2		500 – 2.000 Kč/m^2/rok	
Stavební pozemek	700 – 3.000 Kč/m^2	stabilita až růst		

Tabulka 3: *Prodejní ceny, výše nájmů a trendy vývoje cen ve Zlíně (Realspektrum, 2018)*

Sledovaná komodita	Prodejní cena (běžné min. – běžné max.)	Trend vývoje ceny	Výše nájmu (běžné min. – běžné max.)	Trend vývoje nájmů
Byt:	25 – 45.000 (35.000) Kč/m^2	růst až výrazný růst	130 - 230 (180) Kč/m^2/měsíc	růst
Obchod a služby	15 – 50.000 Kč/m^2	stabilita	1.000 – 4.200 Kč/m^2/rok	stabilita
Kancelářské prostory	18 – 45.000 Kč/m^2		1.100 – 3.000 Kč/m^2/rok	
Výroba a skladování	9 – 20.000 Kč/m^2		500 – 1.300 Kč/m^2/rok	
Stavební pozemek	1.000 – 4.000 Kč/m^2	stabilita		

Tabulka 4: *Nejnižší a nejvyšší ceny, společná bilance za Brno, Ostravu a Zlín (vlastní zpracování)*

Sledovaná komodita	Prodejní cena (běžné min. – běžné max.)	Výše nájmu (běžné min. – běžné max.)
Byt:	13 – 90.000 (38.667) Kč/m^2	80 - 400 (187) Kč/m^2/měsíc
Obchod a služby	8 – 70.000 Kč/m^2	700 – 15.000 Kč/m^2/rok
Kancelářské prostory	15 – 65.000 Kč/m^2	900 – 6.000 Kč/m^2/rok
Výroba a skladování	3 – 45.000 Kč/m^2	300 – 4.000 Kč/m^2/rok
Stavební pozemek	700 – 25.000 Kč/m^2	

Tabulky č. 5 – 7 ukazují cenu daného typu nemovitosti v konkrétní lokalitě převedenou do bodů v rozmezí 0 až 10, kde 0 bodů odpovídá zjištěnému cenovému minimu, 5 bodů průměrné ceně a 10 bodů cenovému maximu uvedenému v tabulce č. 4.

Tabulka 5: *Indikátory cen, nájmů a vývojových trendů v lokalitách v Brně (vlastní zpracování)*

rámcový indikátor	cenový indikátor / případová studie	BR1	BR2	BR3	BR4	BR5	BR6	BR7	BR8	BR9
průměrná prodejní cena stavebního objektu	byt	8,5	8,1	7,1	7,6	7,1	6,6	5,1	6,1	4,3
	obchod a služby	8,4	5,2	5,2	4,4	4,4	6,0	3,6	3,6	1,9
	kancelářské prostory	5,0	5,0	3,0	8,0	5,0	4,0	3,0	3,0	3,0
	výroba a skladování	8,8	6,4	5,2	7,6	6,4	7,6	4,1	4,1	4,1
trend vývoje prodejní ceny staveb. objektu	byt	5,0	6,0	5,0	5,0	6,0	6,0	5,0	6,0	5,0
	nebytový prostor	6,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
průměrná výše nájmu	byt	7,2	7,0	5,3	6,5	5,8	5,3	3,7	3,3	2,8
	obchod a služby	3,4	2,0	1,8	1,3	1,3	1,3	0,6	0,5	0,6

	kancelářské prostory	4,1	2,9	3,1	4,1	3,1	1,2	1,8	3,1	3,1
	výroba a skladování	6,0	3,2	3,2	7,3	2,4	2,4	2,4	2,4	1,9
trend vývoje nájmu	byt	7,0	5,0	7,0	5,0	6,0	6,0	5,0	5,0	5,0
	nebytový prostor	6,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Prům. cena pozemku	prodejní cena stav. pozemku	9,4	2,4	0,7	2,2	0,4	0,7	1,6	1,2	1,2
trend ceny pozemku	trend vývoje ceny stav. pozemku	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
součet bodů		**89,7**	**68,1**	**61,6**	**73,9**	**62,9**	**62,1**	**50,8**	**53,2**	**47,8**

Tabulka 6: *Indikátory cen, nájmů a vývojových trendů v lokalitách v Ostravě (vlastní zpracování)*

rámcový indikátor	cenový indikátor / případová studie	OS1	OS2	OS3	OS4	OS5	OS6	OS7
průměrná prodejní cena stavebního objektu	byt	2,9	2,3	1,4	1,9	1,4	1,0	4,3
	obchod a služby	2,3	1,1	1,1	1,6	1,6	1,6	2,0
	kancelářské prostory	0,0	1,0	1,0	1,6	1,4	1,0	2,0
	výroba a skladování	4,1	4,1	4,1	3,6	3,6	3,1	5,0
trend vývoje prodejní ceny staveb. objektu	byt	4,0	5,0	5,0	4,0	5,0	4,0	6,0
	nebytový prostor	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
průměrná výše nájmu	byt	5,3	2,8	1,9	1,9	0,9	3,3	6,0
	obchod a služby	1,3	1,1	0,9	0,5	0,4	0,7	0,9
	kancelářské prostory	2,2	2,2	2,2	0,6	0,6	1,4	2,6
	výroba a skladování	3,2	3,5	2,4	2,4	0,5	3,0	4,6
trend vývoje nájmu	byt	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
	nebytový prostor	4,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
průměr. cena pozemku	prodejní cena stavebního pozemku	2,1	0,5	0,6	0,1	0,2	0,4	0,2
trend ceny pozemku	trend vývoje ceny staveb. pozemku	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
součet bodů		**46,3**	**43,6**	**40,6**	**38,2**	**35,6**	**39,4**	**53,5**

Tabulka 7: *Indikátory cen, nájmů a vývojových trendů v lokalitách ve Zlíně (vlastní zpracování)*

rámcový indikátor	cenový indikátor / případová studie	ZL1	ZL2	ZL3	ZL4	ZL5	ZL6
průměrná prodejní cena stavebního objektu	byt	5,1	4,5	4,1	4,1	5,1	5,1
	obchod a služby	5,2	3,1	5,0	4,0	5,2	4,4
	kancelářské prostory	4,0	1,4	2,0	3,0	4,0	4,0
	výroba a skladování	4,1	2,1	5,0	5,0	4,1	4,1
trend vývoje prodejní ceny staveb. objektu	byt	8,0	7,0	7,0	7,0	6,0	5,0
	nebytový prostor	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
průměrná výše nájmu	byt	5,3	5,5	4,8	4,7	5,1	5,0
	obchod a služby	1,6	0,8	1,6	1,5	1,1	1,6
	kancelářské prostory	2,2	1,8	1,0	1,2	0,8	2,2
	výroba a skladování	1,9	1,6	2,4	2,4	1,9	1,9
trend vývoje nájmu	byt	7,0	6,0	7,0	7,0	6,0	5,0
	nebytový prostor	6,0	5,0	5,0	5,0	4,0	5,0
průměr. cena pozemku	prodejní cena stavebního pozemku	2,6	1,2	0,6	0,1	0,1	0,8
trend ceny pozemku	trend vývoje ceny stavebního pozemku	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	7,0
součet bodů		**62,9**	**50,0**	**55,6**	**55,0**	**53,2**	**56,0**

Z tabulek č. 5 až 7 jsou patrné následující výsledky:

- V Brně dosahují nevyšších cen byty v historickém jádru (BR1: 8,5 b.) a v blízké blokové zástavbě (BR2: 8,1 b.), nejnižších pak v satelitech, zejména v Syrovicích (BR9: 4,3 b.). V Ostravě nevyšších cen dosahují byty v satelitu Nová Bělá (OS7: 4,3 b.), přičemž centrum OS1 má jen 2,9 bodů. Ve Zlíně jsou ceny bytů poměrně vyrovnané na úrovni 4,1 až 5,1 bodu.
- U ostatních nemovitostí byly v Brně zaznamenány nejvyšší ceny opět v historickém jádru (BR1 – obchod a služby 8,4 b., výroba a skladování 8,8 b.), vysoké jsou i v Masarykově čtvrti (BR4) a nadprůměrné překvapivě v panelovém sídlišti Vinohrady (BR6 – obchod 6,0 b., výroba a skladování 7,6 b.); nejnižší ceny jsou v příměstských satelitech. V Ostravě nejvyšší ceny zaznamenává, podobně jako u bytů, satelit OS7 (2,0 až 5,0 b.); centrální lokality vykazují hodnoty nižší, a to nejen v porubském panelovém sídlišti, ale i v centrálních a na centrum navazujících ostravských lokalitách OS1, OS2, OS3. Ve Zlíně nevyšších cen dosahují obchodní prostory v centru a v sídlišti Jižní Svahy (ZL1, ZL5: 5,2 b.), nejnižší pak kanceláře v bývalém Svitu (ZL2: 1,4 b.).
- Ceny za pronájem bytů celkově ve všech třech městech kopírují principy sledované u prodeje bytů.
- Nájmy komerčních objektů byly v lokalitách většinou průměrné a podprůměrné, přičemž nejvyšších hodnot bylo dosaženo v Brně (výroba a skladování v BR1 a v BR4).
- Ceny stavebních pozemků jsou nejvyšší v brněnském historickém jádru (BR1). Ceny v Ostravě a ve Zlíně jsou výrazně nižší.
- Ve většině lokalit byly ceny nemovitostí i nájmů v posledních dvou letech stabilní (tj. kolem 5 bodů). Nejvíce rostly ceny bytů v historickém jádru ve Zlíně (ZL1: 8 b.).
- Výrazně nejvyššího součtu bodů ve srovnání se všemi lokalitami ve všech třech městech bylo dosaženo v historickém jádru Brna (BR1: 89,7 b.). Druhý nejvyšší součet se vyskytuje u brněnské vilové čtvrti (BR4: 73,9 b.). Všechny brněnské lokality s výjimkou satelitů (BR7, BR8, BR9) získaly 61,6 bodů a více. Tomuto bodovému hodnocení se vyrovná pouze lokalita Zlín-střed (ZL1: 62,9 b.).
- Historická jádro Brna (BR1) výrazně bodově převyšuje ostatní lokality v rámci města. Rozdíl mezi celkovým bodovým hodnocením obou brněnských centrálních lokalit a třech satelitů je velmi výrazný (Ø BR1 a BR2: 78,9 b. x Ø BR7 až 9: 50,6 b.). Za zmínku stojí také fakt, že brněnská sídliště (BR5 a BR6) bodově výrazně převyšují satelity okolo města.

2.2. Náklady na údržbu

Tabulky č. 8 až 10 ukazují index podlažní plochy lokality, počet osob (uživatelů) na 1 ha území (lokality), počet obyvatel na 1 ha lokality, roční náklady na údržbu veřejných ploch v lokalitě, roční náklady na údržbu 1 ha veřejných ploch na obyvatele a roční náklady na údržbu 1 ha veřejných ploch na uživatele uvedené v Kč a v bodech, kdy 10 bodů odpovídá nejnižším zjištěným nákladům a 0 bodů odpovídá nejvyšším zjištěným nákladům. V lokalitě ZL2 (bývalý areál Svit) nebyl vyčíslen počet obyvatel na 1 ha a související náklady na údržbu na obyvatele, v lokalitě dle sčítání z r. 2011 trvale nežili žádní obyvatelé.

Tabulka 8: *IPP, počty osob, náklady na údržbu v lokalitách v Brně (vlastní zpracování)*

porovnávané hodnoty / případová studie		BR1	BR2	BR3	BR4	BR5	BR6	BR7	BR8	BR9
index podlažních ploch		2,0	2,1	0,8	0,4	0,8	0,8	0,4	0,2	0,2
počet osob na 1 ha lokality		333,9	118,8	86,9	33,3	14,0	111,9	33,6	19,5	9,3
počet obyvatel na 1 ha lokality		82,5	220,0	107,7	49,0	206,0	188,2	20,5	24,6	20,0
náklady na údržbu veř. ploch v lokalitě/rok (Kč)		5379000,0	537820,0	851800,0	712325,0	2597482,0	4067850,0	50500,0	168080,0	61500,0
náklady na údržbu 1 ha veř. ploch/obyvatele (Kč)		65176,3	2444,2	7906,8	14573,2	12609,1	21613,4	2498,8	6840,9	3076,5
náklady na údržbu 1 ha veř. ploch/uživatele	Kč	16109,6	4526,3	9804,3	21391,1	185534,4	36364,1	1503,9	8610,7	6648,7
	body	9,3	9,9	9,5	9	0	8,4	10	9,6	9,7

Tabulka 9: *IPP, počty osob, náklady na údržbu v lokalitách v Ostravě (vlastní zpracování)*

porovnávané hodnoty / případová studie		OS1	OS2	OS3	OS4	OS5	OS6	OS7
index podlažních ploch		1,6	1,0	1,3	0,5	1,0	0,5	0,2
počet osob na 1 ha lokality		113,4	92,3	92,9	100,1	29,9	39,4	8,5
počet obyvatel na 1 ha lokality		131,3	142,1	220,9	127,0	174,5	98,0	15,0
náklady na údržbu veř.ploch v lokalitě/rok (Kč)		948 491,0	958 692,2	412456,5	1056379,9	3116529,7	5400303,5	320 423,6
náklady na údržbu 1 ha veř. ploch/obyvatele (Kč)		7225,0	6747,6	1867,2	8318,6	17859,8	55088,3	21361,6
náklady na údržbu 1 ha veř. ploch/uživatele	Kč	8362,6	10 386,7	4439,3	10551,0	104127,0	136994,0	37696,9
	body	9,6	9,5	9,9	9,5	4,5	2,9	8

Tabulka 10: *IPP, počty osob, náklady na údržbu v lokalitách ve Zlíně (vlastní zpracování)*

porovnávané hodnoty / případová studie		ZL1	ZL2	ZL3	ZL4	ZL5	ZL6
index podlažních ploch		1,3	1,4	0,4	0,5	0,6	0,2
počet osob na 1 ha lokality		171,9	111,2	11,3	18,7	22,1	1,1
počet obyvatel na 1 ha lokality		83,9	--	47,4	110,4	104,6	21,9
náklady na údržbu veř.ploch v lokalitě/rok (Kč)		2935170,0	922130,0	905620,0	532362,0	3072067,0	97645,0
náklady na údržbu 1 ha veř. ploch/obyvatele (Kč)		34984,2	--	19105,9	4822,1	29369,7	4469,0
náklady na údržbu 1 ha veř. ploch/uživatele	Kč	17076,9	8294,8	80499,6	28438,1	138881,9	87968,0
	body	9,3	9,6	5,8	8,4	2,9	4,3

Z tabulek č. 8 až 10 jsou patrné následující výsledky:

- Nejvyšší počet osob na 1 ha lokality byl dosažen v centrech měst (BR1: 333,9, OS1: 113,4 a ZL1: 171,9) a také v lokalitě BR2: 118,8 (širší centrum).
- Nejvyššího počtu obyvatel na 1 ha dosahují lokality BR2 a OS3 (panelové domy v centru), počty dosahují hodnot 220,0 a 220,9.
- Roční náklady na údržbu 1 ha veřejných ploch na uživatele jsou vysoké v brněnských sídlištích (BR5 a BR6), dále v lokalitách OS5, OS6 (sorela a sídliště Poruba) a zlínských lokalitách ZL3 (baťovy bytovky na Letné), ZL5 (sídliště) a ZL6 (Kostelec). Náklady na údržbu se pohybují v rozmezí od cca 36.000,- Kč (BR6) až do statisíců. Nejvyšší náklady na údržbu veřejných ploch na uživatele vykazuje sídliště Bystrc (BR5: 185.534,4 Kč).
- Roční náklady na údržbu 1 ha veřejných ploch na obyvatele jsou vysoké v centru Brna (BR1: 65.176,3 Kč) a Zlína (ZL1: 34.984,2 Kč), a dále v lokalitách BR6 (sídliště Vinohrady), OS7 (rodinná výstavba ve Staré Bělé), ZL3 (Letná) a ZL5 (sídliště), kde se

pohybují v rozmezí cca 20.000 – 30.000 Kč. Velmi vysoké náklady vykazuje lokalita OS6 – sídliště Poruba (55.088,3 – Kč).

- Zajímavý výsledek nabízí srovnání ročních nákladů na údržbu 1 ha veřejných ploch na uživatele a na obyvatele. Náklady na údržbu na obyvatele v centru Brna (BR1) a Zlína (ZL1) patří mezi nejvyšší, zatímco náklady na údržbu na uživatele jsou podprůměrné v rámci všech sledovaných lokalit (BR1: 16.109,6; ZL1: 17.076,9 x Ø všech lokalit: 45.420,1 Kč). Největší rozdíl je patrný ve srovnání se sídlišti, kde jsou dosažené náklady na údržbu na uživatele většinou o řád vyšší.

2.3. Využití prostorů

Procentuální hodnoty obydlenosti bytů a využití komerčních prostorů nejsou součástí tabulek. Ve většině brněnských lokalit a také u lokalit OS1 (centrum), OS3 (panelové domy v centru), OS6 (panelové sídliště na okraji města), ZL1 (historické jádro), ZL4 (dvouletky) a ZL6 (satelit) jsou byty i komerční prostory obsazeny téměř nebo zcela ze 100 %. U dalších lokalit je procentuální podíl obsazenosti uváděný v pořadí byt/komerční prostory následující: BR1 (historické jádro) – 85/95; OS2 (starší bytová výstavba téměř v centru) – 100/80; OS4 (Poruba dvouletky) – 90/100; OS5 (Poruba sorela) – 90/85; OS7 (Nová Bělá) – 95/100; ZL2 (bývalý Svit) – absence bytů/90; ZL3 („baťovy domky“) – 100/90; ZL5 (sídliště Jižní svahy) – 100/90.

3. Diskuse a závěr

Z porovnání cen nemovitostí vyplývá, že Brno je nejdražší, tedy pro kupující nejžádanější moravskou metropolí. Dobře se vyrovnalo s přechodem do nových hospodářských poměrů. Průmyslové dědictví, se kterým vstupovalo do tržního prostředí, nebylo tak monofunkčně limitující jako v případě Ostravy a Zlína. Brno také zřejmě mělo lepší výchozí sociální kapitál. Porovnáváme-li Ostravu a Zlín, tak vyšší ceny nemovitostí svědčí o větší atraktivitě menšího Zlína. Ostrava dostatečně nevyužívá svůj potenciál centra aglomerace s více než miliónem obyvatel. Zkoumání této situace není ale cílem článku.

Co se týče sledovaných ekonomických aspektů lze konstatovat následující: Ceny v historickém jádru Brna jsou výrazně vyšší než v ostatních částech města; ceny se snižují, i když ne úplně pravidelně, s rostoucí vzdáleností do centra. V Ostravě a ve Zlíně jsou rozdíly cen nemovitostí v různých typech a lokacích daleko méně diferencované. Můžeme se domnívat, že tento jev souvisí s urbanistickým uspořádáním, že v monocentrickém městě je centrum atraktivnější než v sídle, které významné centrum nemá, nebo má center více, což je příklad polycentrické Ostravy či pásmového Zlína. Na jedné straně vysoké ceny nemovitostí v historickém jádru Brna signalizují vysokou atraktivitu území, reflektují jeho kulturní a historické hodnoty a umožňují lokalitě přizpůsobovat se novým společenským požadavkům. Na druhé straně neúplná obsazenost nemovitostí je varující a může znamenat, že ceny jsou přemrštěné, že náklady na přestavbu velkých bytů či jiných objektů, a případná další omezení plynoucí ze špatného přístupu pro automobilovou dopravu nebo z konkurence výstavby na okraji města, vytváří potenciální nebezpečí budoucí degradace území a vyžadují proto větší pozornost municipalit.

S menším významem center Ostravy a Zlína a urbanistickým uspořádáním měst souvisí také vysoká atraktivita rezidenční periferie, příměstských satelitů rodinných domů. V Ostravě je čtvrť/vesnice Nová Bělá ze sledovaných lokalit nejdražší, Kostelec ve Zlíně je lokalitou druhou nejdražší. Zde může mít svůj význam i dopravní dostupnost, ve větším Brně, které má centrum dopravně velmi přetížené, je časově náročné cestovat ze satelitu do vnitřního města, zatímco v menším Zlíně či v rozptýlené urbanistické struktuře Ostravy je to snazší.

Cílem článku bylo zjistit, jestli je z pohledu sledovaných ekonomických indikátorů některý typ urbanistické struktury výhodnější/udržitelnější. Zjištěné ceny nemovitostí nenaznačují, že by některý typ struktury reprezentující koncepci kompaktního, nebo na druhé straně modernistického či zahradního města byl sám o sobě pro obyvatele, nájemce, kupujícího lepší, atraktivnější. V Brně si cenově nejlépe za kompaktním centrem stojí vilová Masarykova čtvrť a za ní pak opět klasická bloková zástavba širšího centra, v Ostravě za obytným satelitem následuje bloková zástavba širšího centra. Ve Zlíně má lokalita na okraji města druhé nejvyšší hodnocení. Zajímavým výsledkem jsou vyšší cenové úrovně brněnských sídlišť, zejména v porovnání se satelity okolo města.

Srovnání různých typů urbanistických struktur z pohledu nákladů na údržbu veřejných ploch na uživatele a obyvatele přináší podnětnější výsledky. Náklady na údržbu veřejných ploch na obyvatele v centrech měst mohou patřit mezi nejvyšší v případě nízkého počtu trvale žijících obyvatel. Naopak náklady na údržbu veřejných ploch na uživatele v centrech měst mohou patřit mezi nejnižší v případě velkého počtu uživatelů/osob v území. V protikladném postavení zde figurují centra měst a hustě obydlená panelová sídliště s početnými, méně využívanými prostory mezi domy.

Náklady na údržbu veřejných prostorů jsou v našich podmínkách hrazené z veřejných rozpočtů. Výsledky údržby dopadají na velmi rozdílný počet obyvatel či uživatelů a zároveň stabilizují či zvyšují cenu často privátních nemovitostí. Na tento fakt lze upozornit a lze také konstatovat, že v některých západních zemích je údržba veřejných prostorů v atraktivních, zejména centrálních lokalitách dotována místním soukromým sektorem (např. NYC BIDs, 2019; Scotland's Improvement Districts, 2019).

Ekonomické indikátory sledované v článku přináší zajímavé výsledky, nicméně jen v některých případech lze usuzovat, že tyto indikátory jsou ovlivněny typem urbanistické struktury a umístěním lokality v organismu města. Indikátory jsou ovlivněny spíše celkovou atraktivitou města a jeho vnitřním urbanistickým uspořádáním.

Poděkování

Tento článek vznikl s podporou projektu GAČR 17-26104S Vliv charakteru a umístění urbanistické struktury na udržitelný rozvoj území.

Použité zdroje:

Český statistický úřad. Údaje ze sčítání v letech 2001 a 2011. 2018.

HIRT, Sonja. *The Compact versus the Dispersed City: History of Planning Ideas on Sofia's Urban Form*. Journal of Planning History 6(2), 2007. s. 138-165.

HORÁKOVÁ, Eva; PALACKÝ, Jiří. *Komparativní analýza dynamických dat mobilního operátora a statistických dat ČSÚ v režimu otevřených dat na příkladu města Brna*. In. Ph.D. Research Sympozium 2018. VUT v Brně, Fakulta architektury, 2018.

HUDEČEK, Tomáš; DLOUHÝ, Martin; HNILIČKA, Pavel; CUTÁKOVÁ, Lucie Leňo; LEŇO, Michal. *Hustota a ekonomika měst*. Praha: ČVUT – Masarykův ústav vyšších studií, Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, Pavel Hnilička Architekti, s.r.o., 2018. 135 s. ISBN 978-80-87931-75-2.

LORENZ, David; LUTZKENDORF, Thomas. *Sustainability in property valuation – theory and practice*. Journal of Property Investment and Finance 26(6), 2008. s. 482-521.

LUTTIK, Joke. *The value of trees, water and open space as reflected by house prices in the Netherlands.* Landscape and Urban Planning 48(3-4), 2000. s. 161–167.

MAIER, Karel; ŘEZÁČ, Vít. *Ekonomika v území. Urbanistická ekonomika a územní rozvoj*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2006. 91 s. ISBN: 80-01-03447-X.

MIRZA, Saeed M. *Durability and sustainability of infrastructure – a state-of-the-art report.* Canadian Journal of Civil Engineering, 33(6). 2011. s. 639–649.

NEUMAN, Michael. *Compact City Falacy*. Journal of Planning Education and Research 25(1). 2005. s. 11-26.

NYC BIDs [online] NYC BID Association [cit. 2019-04-04]. Dostupné na http://nycbids.org.

O2. Databáze dat [online] 2018. [cit. 2018-05-14 a 2018-05-28] Dostupné na https://www.o2.cz/podnikatel/liberty-api.

PAVLAS, Miroslav. *Ukazatele ekonomických aspektů udržitelného rozvoje sídel*. In*:* Regionální rozvoj a Rio po 20 letech – Sborník referátů z odborné konference REGIONÁLNÍ ROZVOJ MEZI TEORIÍ A PRAXÍ III. Univerzita Pardubice/Civitas per Populi, 2012. ISBN 978-80-7395-549-6.

Realspektrum a.s. Údaje o prodejních cenách, nájmech a trendech vývoje cen nemovitostí v Brně, Ostravě a Zlíně. 2018.

RIOJA, Felix. *What Is the Value of Infrastructure Maintenance? A Survey*. In: Infrastructure and Land Policies. Cambridge, Massachusetts: Lincoln Institute of Land Policy, 2013. s. 347-365. ISBN: 978-1-55844-251-1

Scotland's Improvement Districts [online] The national centre for Improvement Districts in Scotland [cit. 2019-04-04] Dostupné na https://improvementdistricts.scot.

SOUKUP, Matěj. *Co nás prozradí data z mobilů?.* ArcRevue: Časopis pro uživatele softwaru Esri a ENVI Praha: ARCDATA PRAHA, s.r.o., 25 (2), 2017. 10-13 ISSN 211-2135.

WARREN-MYERS, Georgia. *The value of sustainability in real estate: A review from a valuation perspective*. Journal of Property Investment and Finance 30(2), 2012. s. 115–144.

Úřad Městské části Brno-Vinohrady. Jednotkové ceny údržby veřejných ploch dle ceníku společnosti Falky s.r.o., 2018.

Vydavatel:
Civitas per Populi, o.p.s.
Střelecká 574/13
500 02 Hradec Králové
www.civitas-group.cz

Adresa redakce:
Civitas per Populi, o.p.s., Střelecká 574/13, 500 02 Hradec Králové
redakce: Iveta Šilhánková
ISSN 1805-3246